

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

การเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาด
ของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

โดย

ดร.วรพงศ์ ตระการศิรินนท์

นายฉัตรสิน ใจปะ และคณะ

กันยายน 2557

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

การเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาด
ของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัย

1. ดร.วรพงศ์	ตระการศิรินนท์	หัวหน้าโครงการ
2. นายณิรสิน	ใจปะ	หัวหน้าโครงการร่วม
3. รองศาสตราจารย์ไพรัช	ตระการศิรินนท์	ที่ปรึกษา
4. นายจ๋านง	กิริรักษ์	ทีมวิจัย
5. นายสมบัติ	มั่งคำ	ทีมวิจัย
6. นายสงกรานต์	ใหม่คำ	ทีมวิจัย
7. นายคำฟู	กันทา	ทีมวิจัย
8. นายนิมิต	กายชาติ	ทีมวิจัย
9. นายเมธี	ศรีคำ	ทีมวิจัย
10. นายสุกิจ	กันจันะ	ทีมวิจัย
11. ดร.วรัทยา	แจ้งกระจ่าง	ทีมวิจัย
12. นายชินกฤต	สุวรรณคีรี	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุฒยถลกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหาวิธีใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่กวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยง โครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย ผู้การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “การเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพริ้ว จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทางการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดให้กับกลุ่มฯ เพื่อให้แปรรูปข้าวเปลือกอินทรีย์โดยการสีข้าวและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตได้ โดยมีเครื่องมือในการศึกษา คือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการทดลองปฏิบัติโดยตัวแทนของกลุ่มฯ ซึ่งเป็นทีมวิจัยชุมชน และอาศัยเวทีการประชุมทีมวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันไปพร้อมๆ กับการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า กลุ่มฯ มีศักยภาพหรือทุนเดิมที่เข้มแข็ง โดยกลุ่มฯ มีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ มีประธานและคณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มฯ ที่เข้มแข็ง นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังสามารถทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานต่างๆ อย่างไรก็ตามกลุ่มฯ ยังไม่มีศักยภาพหรือทุนเดิมในการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงและการจำหน่าย จึงได้มีการส่งเสริมผ่านกิจกรรมการวิจัยต่างๆ โดยในด้านการผลิตมีการออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ โดยได้ตรา “ป้าว เกษตรอินทรีย์” เป็นของกลุ่มฯ และมีการทดลองสีและบรรจุถุงข้าวหอมนิลอินทรีย์ ซึ่งได้ผลลัพธ์ออกมาเป็น ข้าวหอมนิลอินทรีย์บรรจุถุง ตรา “ป้าว เกษตรอินทรีย์” ขนาด 1 กก./ถุง ในด้านการตลาด มีการศึกษาคูงาน และการทดลองจำหน่าย และมีการคำนวณต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ ทั้งนี้ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ มีต้นทุนการผลิต 77.15 บาท (ในกรณีฝากจำหน่ายที่ร้านค้า) และได้กำหนดราคาดมาตรฐานไว้ที่ถุงละ 95 บาทโดยมีการทดลองวางจำหน่ายที่ร้านเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และการจำหน่ายปลีกย่อยโดยตรง ณ ที่ทำการกลุ่มฯ

ผลการดำเนินงานทั้งหมดของโครงการวิจัยทำให้กลุ่มฯ ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง และมี “ต้นทุน” สำหรับพัฒนาต่อยอดในระยะต่อไป รวมทั้งยังทำให้กลุ่มฯ เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น และสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมูลนิธิรากแก้ว อีกด้วย

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 คำถามวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 บริบทชุมชน: อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่	5
2.2 การเกษตรอินทรีย์	6
2.3 ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	8
2.3.1 การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (value chain analysis)	8
2.3.2 แนวคิดการตลาดเชิงสัมพันธ์ (Relationship marketing)	9
2.3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.3.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา	10
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	12
3.1 วิธีการในการศึกษา	12
3.2 การเลือกพื้นที่ศึกษา	12
3.3 กลุ่มเป้าหมาย	12
3.4 ประชากรในการศึกษา	12
3.5 การเก็บข้อมูล	12
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	13
3.7 กระบวนการทำงานรายกิจกรรม	13
3.8 สรุปกระบวนการทำงานรายกิจกรรมในภาพรวม	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	51
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว	51
4.2 ศักยภาพของกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว	54
4.3 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มฯ ในด้านการผลิต	58
4.4 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มฯ ในด้านการตลาด	67
4.5 ผลตอบแทนจากการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง	70
4.6 การประเมินผลการดำเนินงานและแนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต	71
4.7 แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มฯ	73
บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินงาน	75
5.1 บทสรุป	75
5.2 ผลต่อเนื่องจากการดำเนินโครงการวิจัย	80
5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัย	81
5.4 บทเรียนจากการวิจัย	82
5.5 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ	83
เอกสารอ้างอิง	85
ภาคผนวก	87
ประวัติทีมวิจัย	88

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เขตการปกครองและจำนวนประชากรในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่	5
2	พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (2553/2554)	6
3	ชนิดของพืชและพื้นที่ผลิตภายใต้ระบบเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2547-2553	7
4	ปริมาณการผลิตและมูลค่าผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2547-2552	8
5	ผลผลิตอินทรีย์ของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว	52
6	ราคาผลผลิตอินทรีย์ของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว	52
7	การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ผ่านมาตรฐานของสมาชิกกลุ่มฯ ในปีการผลิต 2557	53

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่		หน้า
1	สมาชิกกลุ่มฯ ช่วยจำหน่ายข้าวอินทรีย์บรรจุถุง ณ ที่ทำการกลุ่มฯ (6 กรกฎาคม 2557)	57
2	แผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ	59
3	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์และการบรรจุถุงของอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์	60
4	ตัวอย่างแบบร่างตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ	61
5	แบบร่างตราผลิตภัณฑ์ที่ปรับแก้ และแบบตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ	62
6	แบบร่างฉลากผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ และข้อเสนอแนะปรับแก้	63
7	ฉลากผลิตภัณฑ์ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ	63
8	การบรรจุถุงแบบสูญญากาศโดยใช้ควบล็อกขึ้นแบบที่ทำมาจากแผ่นพีวีเอช	65
9	ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (ข้าวหอมนิล) ตรา ป้าว เกษตรอินทรีย์ ของกลุ่มฯ	66
10	แบบตราสัญลักษณ์ที่มีการเสนอให้ปรับปรุงในระยะต่อไป	77

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรากฐานจากการเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนเติบโตและผูกพันกับการทำการเกษตรเป็นหลัก ต่อมาเมื่อสังคมโลกพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกาภิวัตน์ สังคมไทยก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไปตามแรงขับเคลื่อนของกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่ได้รับการยอมรับว่ามีความทันสมัยและมีความเจริญในด้านต่างๆ เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวมาเยือนจังหวัดเชียงใหม่หลายล้านคน ซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวเชียงใหม่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่เคยเป็นเมืองที่เงียบสงบเรียบง่าย เปลี่ยนเป็นเมืองที่หลากหลายและเต็มไปด้วยสีสันของการพัฒนา

แม้ว่าในภาพรวมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่กับจังหวัดเชียงใหม่ แต่รากฐานของสังคมเกษตรซึ่งเป็นวิถีดั้งเดิมของสังคมไทย ก็ยังมีปรากฏให้เห็นในบางชุมชนของพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอำเภอพร้าว ก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเกษตรกรส่วนหนึ่งยังมีแนวคิดและความพยายามในการทำการเกษตรที่อาศัยหลักการของ “เกษตรอินทรีย์” ที่พยายามหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ที่เกิดจากการสังเคราะห์ดัดแปลง และต้องซื้อหาและนำเข้าจากภายนอก เกษตรกรเหล่านี้พยายามทำการเกษตรโดยใช้หลักความสมดุลตามธรรมชาติที่อาศัยปัจจัยการผลิตต่างๆ ภายในพื้นที่ เช่น การใช้ปุ๋ยหมักที่ผลิตจากซากพืชหรือปุ๋ยคอกที่ผลิตจากมูลสัตว์ ในการทำการเกษตรและเพิ่มผลผลิตของตน ซึ่งการทำการเกษตรแบบอินทรีย์นั้นนอกจากจะส่งผลเชิงบวกโดยตรงต่อตัวเกษตรกรทั้งในแง่ของสุขภาพที่ไม่ต้องสัมผัสกับสารเคมีที่เป็นอันตราย และในแง่ของเศรษฐกิจที่สามารถช่วยลดต้นทุนในการผลิตแล้ว ยังส่งผลเชิงบวกในทางอ้อมต่อสังคมโดยรวม โดยผลผลิตทางการเกษตรที่เกิดขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยจากสารเคมีเจือปนที่อาจส่งผลต่อสุขภาพในระยะยาวต่อผู้บริโภค อีกทั้งยังเป็นระบบการเกษตรที่ช่วยในการอนุรักษ์และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพร้อมๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

อย่างไรก็ตามแม้ว่าเกษตรอินทรีย์จะมีจุดเด่นดังกล่าวทอนต้น แต่ในสถานะแวดล้อมในปัจจุบันที่กระแสหลักของการทำการเกษตร คือ การทำการเกษตรแบบใช้สารเคมี ซึ่งมีความสะดวกรวดเร็วทั้งในเชิงของการบริหารจัดการและการควบคุมผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลให้เกษตรแบบอินทรีย์ไม่ได้รับความนิยมและมีแนวโน้มที่เกษตรกรที่จะทำการเกษตรในแนวทางนี้มีจำนวนลดลงเรื่อยๆ

“กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว” เป็นกลุ่มเกษตรกรในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ที่ทำการเกษตรในแนวทางของเกษตรอินทรีย์ ซึ่งก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2553 โดยการสนับสนุนของสหกรณ์กรีนเนท โดยมีสมาชิกเมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่ม 46 ราย และในปี 2556 เหลือสมาชิกเพียง 20 ราย ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์คุณณิธิสิน ใจปะ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มพบว่า การที่จำนวนสมาชิกลดน้อยลงซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวโน้มที่ลดลงของการทำการเกษตรแบบอินทรีย์นั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการทั้งที่เป็นปัจจัยภายในกลุ่ม เช่น ความมุ่งมั่น อคติ และการพยายามเรียนรู้การทำการเกษตรแบบอินทรีย์ที่มีพื้นฐานต่างจากการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมีค่อนข้างมาก ทำให้สมาชิกจำนวนหนึ่งล้มเลิกและหวนกลับไปทำการเกษตรตามแนวทางของกระแสหลัก หรือการเกษตรแบบสารเคมีที่มีความคุ้นเคยในการทำมากกว่า ในขณะที่ปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายของภาครัฐที่ไม่ชัดเจนในการสนับสนุนการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ส่งผลให้ในระยะสั้นของการเปลี่ยนผ่านจากการเกษตรกระแสหลักไปสู่การเกษตรแบบอินทรีย์มีต้นทุนที่สูงกว่า เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ เกษตรแบบใช้สารเคมีให้ผลผลิตที่สูงกว่า ในขณะที่ราคาผลผลิตที่จำหน่ายระหว่างสินค้าที่เป็นเกษตรอินทรีย์กับที่ไม่ใช่เกษตรอินทรีย์ไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงที่ผ่านมา คือ นโยบายการรับจำนำข้าวของรัฐบาลที่กำหนดคราครับจำนำที่เท่ากันไม่ว่าจะเป็นข้าวที่มีกระบวนการผลิตแบบอินทรีย์หรือไม่ ทำให้เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบอินทรีย์เสียเปรียบ

ในปัจจุบัน กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์อำเภอพร้าว จำหน่ายข้าวเปลือกอินทรีย์ที่ผลิตได้ทั้งหมดให้กับสหกรณ์กรีนเนท จากการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับแกนนำของกลุ่มฯ อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555 ทราบว่า ทางกลุ่มฯ มีความต้องการที่ในการทดลองแปรรูปโดยการสีข้าวเปลือกอินทรีย์ที่ผลิตได้ส่วนหนึ่ง และทำการทดลองจำหน่าย เพื่อแสวงหาแนวทางในการสร้างรายได้เพิ่มเติม นอกเหนือจากการผลิตข้าวเปลือกอินทรีย์ให้กับทางสหกรณ์กรีนเนทเพียงอย่างเดียว ด้วยมองว่า การดำเนินการดังกล่าวซึ่งเป็นการจัดการแบบครบวงจร ทั้งการผลิต แปรรูป จำหน่าย จะเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มฯ ในระยะยาว โดยทางกลุ่มฯ ได้เตรียมความพร้อมในระดับหนึ่ง ทั้งในด้านการทรัพยากร ด้วยการของบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเชื่อนผาก อำเภอพร้าว และด้านวัตถุดิบเพื่อการแปรรูปโดยการสีข้าว โดยขออาสาสมัครจากสมาชิกกลุ่มฯ ในการสมทบข้าวเปลือกอินทรีย์เพื่อทำการสีและจัดจำหน่าย อย่างไรก็ตามทางกลุ่มฯ ต้องการการสนับสนุนทางด้านองค์ความรู้ในด้านการแปรรูปและการตลาด จากการประชุมกับแกนนำและสมาชิกกลุ่มเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2556 ทราบว่าทางกลุ่มฯ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเชื่อนผาก โดยทางกลุ่มฯ วางแผนจะนำไปจัดซื้อเครื่องบรรจุแบบสุญญากาศ และสามารถที่จะระดมอาสาสมัครในการสมทบข้าวเปลือกอินทรีย์ เพื่อทดลองแปรรูปโดยการสีข้าวในโครงการวิจัยได้ 1,000 กิโลกรัม

ด้วยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีนโยบายในการวิจัยเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม โดยเลือกอำเภอพร้าว เป็นอำเภอนำร่องและเริ่มพัฒนาชุดโครงการวิจัยมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554 โดยมีประเด็นด้านเกษตรอินทรีย์เป็นหนึ่งในประเด็นที่อยู่ในความสนใจของชุมชนท้องถิ่นอำเภอพร้าว เพื่อสนับสนุนโครงการดังกล่าวของมหาวิทยาลัย และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์อำเภอพร้าว กลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการจากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ และคณะเกษตรศาสตร์ จึงร่วมกับกลุ่มฯ พัฒนาโครงการวิจัยนี้ เพื่อที่จะหาแนวทางในการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการตลาดข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (การแปรรูปรูปโดยการสีข้าวและการตลาด) ของกลุ่มฯ รวมถึงการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตเพื่อให้กลุ่มฯ มีศักยภาพในการผลิตข้าวเปลือกอินทรีย์ที่สอดคล้องกับการแปรรูปโดยการสีข้าวและการตลาดในระยะยาวต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

คำถามหลัก

แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว เพื่อแปรรูปข้าวเปลือกอินทรีย์โดยการสีและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

คำถามรอง

1. ศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว ในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ระบบการบริหารเพื่อการจัดการด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มฯ ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และจะต้องมีการพัฒนาในด้านใดบ้างเพื่อให้ระบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการจัดจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

1.3 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดให้กับกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อแปรรูปข้าวเปลือกอินทรีย์โดยการสีและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตได้

วัตถุประสงค์ย่อย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนาและจัดระบบการบริหารกลุ่มฯ ในการจัดการด้านระบบการผลิตและการตลาดของข้าวสารอินทรีย์ เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการจัดจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงงานวิจัย

1. ความเข้าใจในกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ซึ่งสามารถมองได้จากมุมมองความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนอื่น ความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับองค์กรชุมชน และระหว่างองค์กรชุมชนกับภาคเอกชน

2. ทราบถึงความสอดคล้องเหมาะสมของแนวทางการตลาดเชิงสัมพันธภาพกับวิถีทางของวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก

ผลเชิงพัฒนา

1. กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวก สามารถพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแปรรูปโดยการสีข้าว และการตลาดข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

2. กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวก มีแนวทางในการแปรรูปโดยการสีข้าวและการตลาดสำหรับข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับกลุ่มๆ รวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนแนวทางการตลาดที่ได้เรียนรู้ไปสู่ผลผลิตเกษตรอินทรีย์อื่นๆ ที่สมาชิกกลุ่มๆสามารถผลิตได้ในอนาคต

3. กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวก มีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและระบบการบริหารจัดการของกลุ่มๆ เพื่อรองรับการแปรรูปโดยการสีข้าวและการตลาดข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

4. กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวก สามารถพัฒนากลุ่มอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนโดยอาศัยฐานความรู้ในทางวิชาการ

5. สามารถสร้างแนวทางใหม่ของการแสวงหาองค์ความรู้ที่อาศัยกลุ่มเกษตรกรในชุมชนเป็นนักวิจัยหลักในการกำหนดปัญหา คิดและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะและเป็นผู้ประสาน (Emulsifier) ภาคส่วนอื่นๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 บริบทชุมชน: อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอพร้าว เป็นหนึ่งใน 25 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ห่างออกไปจากอำเภอเมืองราว 98 กิโลเมตร ทางทิศเหนือ มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 2,021,855 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา โดยมีพื้นที่ราบลุ่มประมาณ 798,308 ไร่ ในปัจจุบันอำเภอพร้าวแบ่งการปกครองออกเป็น 11 ตำบล 109 หมู่บ้าน มีองค์กรบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง และเทศบาลตำบล 6 แห่ง มีประชากรรวมทั้งสิ้น 49,605 คน รายละเอียดดังตาราง (ข้อมูล ณ 30 กรกฎาคม 2556)

ตารางที่ 1 เขตการปกครองและจำนวนประชากรในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

	ตำบล	ชาย	หญิง	รวม
1.	ทุ่งหลวง	810	884	1,694
2.	เวียง	1,614	1,855	3,469
3.	แม่ป๋ง	3,137	3,059	6,196
4.	ป่าดู้ม	2,665	2,686	5,351
5.	ป่าไหล่	2,240	2,230	4,470
6.	สันทราย	3,250	3,265	6,515
7.	บ้านโป่ง	1,909	1,941	3,850
8.	น้ำแพร่	1,623	1,678	3,301
9.	เขื่อนผาก	2,336	2,400	4,736
10.	โหล่งขอด	2,357	2,332	4,689
11.	แม่แวน	2,669	2,665	5,334
	รวม	24,610	24,995	49,605

ที่มา: สำนักงานอำเภอพร้าว (30 กรกฎาคม 2556)

จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว พบว่า ในปี 2553/2554 อำเภอพร้าวมีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 115,777 ไร่ และมีครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 12,279 ครอบครัว โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญประกอบไปด้วย ข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และถั่วเขียว อย่างไรก็ดีตามอำเภอพร้าวยังผลิตพืชอื่นๆ อีก เช่น มันฝรั่ง ถั่วลิสง ข้าวโพดหวาน และส้ม เป็นต้น

ตารางที่ 2 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (2553/2554)

	พืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	จำนวนครัวเรือนที่ปลูก
1.	ข้าวนาปี	40,215	650	7,735
2.	ลำไย	34,318	550	3,530
3.	ถั่วเหลืองฤดูแล้ง	10,235	254	913
4.	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	8,575	700	618
5.	มะม่วง	6,443	680	1,523

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (ออนไลน์)

2.2 การเกษตรอินทรีย์

สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM) ให้นิยาม เกษตรอินทรีย์ (organic agriculture) ว่าหมายถึง “ระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน เกษตรอินทรีย์พึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติ ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบทางลบ เกษตรอินทรีย์ผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง” (IFOAM 2551 อ้างใน สหกรณ์กรีนเนท ออนไลน์ ก)

ทั้งนี้เกษตรอินทรีย์มีความแตกต่างจากระบบเกษตรปลอดภัยหรือปลอดสารพิษในหลายแง่มุม (สุภชัย หล่อโลหการ: 2550) ในแง่ของการผลิต ระบบเกษตรอินทรีย์เน้นให้เกิดความยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยหลักการเกษตรอินทรีย์ประกอบไปด้วย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูนิเวศการเกษตร การพึ่งพากลไกธรรมชาติในการผลิต การควบคุมและป้องกันมลพิษ การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต ในขณะที่ระบบเกษตรไร้สารพิษไม่ได้เน้นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนระบบเกษตรปลอดภัยยังคงมีการใช้สารเคมีหากแต่ต้องควบคุมไม่ให้เกินปริมาณที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ระบบเกษตรอินทรีย์แตกต่างจากระบบเกษตรไร้สารพิษและระบบเกษตรปลอดภัยในด้านมาตรฐาน ซึ่งระบบเกษตรอินทรีย์มีมาตรฐาน ‘การใช้ปัจจัยการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีในการเกษตร แปรรูป ยืดอายุการเก็บรักษา ตั้งแต่ฟาร์มจนถึงผู้บริโภค’ และมีการตรวจสอบรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานตรวจสอบและรับรอง อีกทั้งระบบเกษตรอินทรีย์ยังเน้นการทำการค้าที่เป็นธรรม โดยเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เข้ามามีบทบาทในการกำหนดราคาผลผลิตของตนเอง

ในภาพรวมของเกษตรอินทรีย์ในปี 2555 พบว่า มีพื้นที่เพาะปลูกในระบบเกษตรอินทรีย์ (รวมพื้นที่ที่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยน) ทั้งสิ้น 37.54 ล้านเฮกตา (ประมาณ 228.9 ล้านไร่) มีเกษตรกรผู้ผลิตประมาณ 1.9 ล้านคน โดยประเทศที่มีพื้นที่ผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์มากที่สุดได้แก่ ออสเตรเลีย (ประมาณ 73.2 ล้านไร่) และมีมูลค่าตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์อยู่ที่ประมาณ 64,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีตลาดหลัก 5 อันดับแรก คือ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส แคนาดา และ อังกฤษ (FiBL and IFOAM 2014)

สำหรับในประเทศไทยได้มีการส่งเสริมให้มีการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์มาตั้งแต่ปี 2535 โดยเริ่มต้นจากการผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา โดยการส่งเสริมของ กรมวิชาการเกษตรร่วมกับบริษัทในเครือนครหลวงค้าข้าวและบริษัทในเครือสยามวิวัฒน์ (สุกชัยหล่อโลหการ: 2550) ในปัจจุบันประเทศไทยมีผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลาย นอกเหนือจากข้าวแล้วยังมีผลิตอื่นๆ เช่น ผัก ผลไม้ (เช่น มะม่วง กลั้วข ลำไย) เครื่องดื่ม (เช่น กาแฟ ชา) ทั้งนี้ในปี 2553 ประเทศไทยที่มีพื้นที่ผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด 212,995.34 ไร่ และมีฟาร์มเกษตรอินทรีย์ 7,405 ฟาร์ม ในปี 2552 มีปริมาณการผลิต 44,688.49 ตัน และมีมูลค่าผลผลิต 1,354.42 ล้านบาท (ตารางที่ 1 และตารางที่ 2) (สหกรณ์กรีนเนท ออนไลน์ ข; วิชญ์ ปัญญากุล ม.ป.ป.)

ตารางที่ 3 ชนิดของพืชและพื้นที่ผลิตภายใต้ระบบเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ.

2547-2553

ปี	ชนิดของพืชและพื้นที่ผลิต (ไร่)							
	ข้าว	พืชไร่	ผัก	ผลไม้	ชา/ กาแฟ	พืช ผสมผสาน	อื่นๆ	รวม
2547	52,182.75	78,59.79	13,283.60	12,777.00	-	-	768.75	86,871.89
2548	108,302.02	6,731.20	14,844.76	4,995.35	-	-	761.75	135,634.33
2549	113,213.04	6,546.65	15,121.21	4,981.83	-	-	1,077.75	140,939.98
2550	77,005.03	10,103.64	16,503.19	15,907.20	-	-	203.75	119,722.81
2551	70,485.67	11,791.13	13,820.39	8,369.92	-	-	1,500.00	105,967.10
2552	112,152.27	45,920.63	18,066.51	7,342.20	-	-	8,738.43	192,220.03
2553	138,328.03	46,682.07	7,047.70	6,751.33	5,286	7,832.88	1,067.34	212,995.34

ที่มา: ปรับปรุงจาก สหกรณ์กรีนเนท ออนไลน์ ข

ตารางที่ 4 ปริมาณการผลิตและมูลค่าผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2547-2552

ปี	ปริมาณการผลิต (ตัน)	มูลค่าผลผลิต (ล้านบาท)
2547	15,966.08	608.79
2548	29,415.10	920.39
2549	30,374.84	948.03
2550	33,677.48	976.84
2551	26,564.74	806.09
2552	44,688.49	1,354.42

ที่มา: ปรับปรุงจาก วิฑูรย์ ปัญญากุล (ม.ป.ป.)

2.3 ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

2.3.1 การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (value chain analysis)

ห่วงโซ่คุณค่า (value chain) โดยภาพรวม หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการริเริ่มการผลิต และการนำผลิตภัณฑ์ส่งไปยังผู้บริโภคหรือตลาด (Kaplinsky, 2000; UNIDO, 2009) อย่างไรก็ตาม M4P (2008) เสนอว่า แนวคิดเรื่องห่วงโซ่คุณค่านี้สามารถมองได้ 2 แบบ กล่าวคือ แนวคิดแบบแคบ และแนวคิดแบบกว้าง ในส่วนของแนวคิดแบบแคบนั้น จะมองห่วงโซ่คุณค่าในลักษณะของกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในบริษัทเพื่อการผลิตผลผลิตอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การออกแบบ การผลิต และการตลาด โดยกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ สามารถมองได้ว่าเป็น ‘ห่วงโซ่’ ที่เชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้บริโภคเข้าด้วยกัน และกิจกรรมดังกล่าวแต่ละกิจกรรมก็จะเพิ่ม ‘คุณค่า’ ให้กับผลผลิตที่ได้สร้างออกมา ส่วนแนวคิดแบบกว้างนั้นจะมองห่วงโซ่คุณค่าในลักษณะของกิจกรรมต่างๆ ของผู้แสดงทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตผลผลิตหนึ่งๆ เช่น ผู้ผลิตวัตถุดิบ ผู้แปรรูป และผู้ทำการค้า (traders) เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะใช้แนวคิดห่วงโซ่คุณค่าที่มีมุมมองแบบกว้าง โดยอาศัยเครื่องมือการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าที่เสนอโดย M4P (2008) ซึ่งครอบคลุมประเด็นหลัก 4 ด้านของการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าทางการเกษตร ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ผู้แสดงที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การกระจายผลผลิต การตลาด และการขาย 2) การกระจายผลประโยชน์ระหว่างผู้แสดงในห่วงโซ่คุณค่า 3) การพัฒนาระดับห่วงโซ่คุณค่า และ 4) การบริหารจัดการ

ทั้งนี้เครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าที่เสนอโดย M4P (2008) ประกอบไปด้วย 8 กลุ่มเครื่องมือหลัก เช่น 1) เครื่องมือในการจัดทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่า ซึ่งประกอบไปด้วย เครื่องมือย่อย อาทิ การจัดทำแผนภาพกระบวนการหลักของห่วงโซ่คุณค่า การจัดทำแผนภาพผู้

แสดงหลักของที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหลักของห่วงโซ่คุณค่า เป็นต้น 2) เครื่องมือในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน และ 3) เครื่องมือในการวิเคราะห์การกระจายรายได้

2.3.2 แนวคิดการตลาดเชิงสัมพันธ์ (Relationship marketing)

การตลาดแบบแลกเปลี่ยน (transactional marketing) ซึ่งมีแนวคิดส่วนผสมทางการตลาด (marketing mix: 4Ps-product, price, place, promotion) เป็นหัวใจสำคัญ เป็นแนวคิดหลักทางการตลาดนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามก็มีนักวิชาการบางท่านได้ตั้งคำถามถึงความถูกต้องเหมาะสมและวิพากษ์แนวคิดดังกล่าวว่า ไม่สอดคล้องกับแนวคิดการตลาด (marketing concept) ซึ่งเน้นให้องค์กรธุรกิจผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นหรือความต้องการของลูกค้า หากแต่แนวคิดส่วนผสมทางการตลาดเน้นที่การผลิตสินค้า (Grönroos 1994) โดยภาพรวมแล้วนักวิชาการเหล่านั้นมองว่า แนวคิดทางการตลาดทางเลือกที่เหมาะสมควรเป็นการตลาดเชิงสัมพันธ์ (relationship marketing) ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับลูกค้าและเน้นปฏิสัมพันธ์ทางการตลาด

Day et al. (1998) สรุปเนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรมและชี้ให้เห็นว่า การตลาดเชิงสัมพันธ์มีข้อดี 3 ประการหลัก คือ 1) ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับลูกค้า ซึ่งจากความสัมพันธ์ดังกล่าวจะให้บริษัทธุรกิจมีองค์ความรู้เกี่ยวกับลูกค้าซึ่งทำให้เกิดข้อได้เปรียบในการแข่งขัน 2) การพัฒนาความพึงพอใจของลูกค้า โดยการตลาดเชิงสัมพันธ์ช่วยให้บริษัทธุรกิจสามารถติดตามผลความพึงพอใจของลูกค้า การปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าช่วยให้สามารถผลิตสินค้า/บริการที่ตรงกับความต้องการ รวมทั้งสามารถคาดเดาและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ และ 3) ผลประโยชน์ทางการเงิน ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากลูกค้าประจำและการลดต้นทุนในด้านการหาลูกค้าใหม่

ในบริบทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) นักวิชาการชี้ให้เห็นว่า แนวคิดส่วนผสมทางการตลาดนั้นไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวต้องใช้ทั้งเงินทุนและบุคลากรจำนวนมาก อีกทั้งลักษณะการวางแผนงานต่างๆ ของธุรกิจขนาดเล็กยังเป็นแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดส่วนผสมทางการตลาดที่เน้นการวิจัยทางการตลาดที่เป็นทางการ (Zontanos and Anderson 2004) นอกจากนี้ Zontanos and Anderson (2004) ยังชี้ให้เห็นว่า ข้อได้เปรียบของธุรกิจขนาดเล็ก คือ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างผู้ประกอบการกับลูกค้า (ในแง่ที่ว่า ธุรกิจขนาดเล็กดำเนินธุรกิจครอบคลุมพื้นที่ไม่กว้างมากนัก และมีฐานลูกค้าไม่มกราย) ทำให้ลดขั้นตอนในการสื่อสาร ผู้ประกอบการเองก็รู้จักลูกค้าเป็นการส่วนตัว ทำให้เกิดความจงรักภักดีของลูกค้า (customer loyalty) นอกจากนี้ ธุรกิจขนาดเล็กยังมีความยืดหยุ่นสูงในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า รวมถึงความสามารถในการหาข้อมูลทางการตลาดโดยวิธีการแบบไม่เป็นทางการจากการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าดังนั้นในบริบทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่ง

รวมถึงกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว ที่จะทำการศึกษา นักวิชาการจึงเห็นว่า แนวคิดการตลาดเชิงสัมพันธ์ภาพมีความเหมาะสมกว่าแนวคิดการตลาดแบบแลกเปลี่ยน (Anderson and McAuley 1999)

2.3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Woranoot (2009) ศึกษาปัจจัยทางด้านการพัฒนาของเกษตรอินทรีย์ โดยใช้การผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์และยโสธรเป็นตัวอย่าง พบว่ากลุ่มผู้แสดงหลักในห่วงโซ่คุณค่าข้าวอินทรีย์ประกอบไปด้วย กลุ่มสหกรณ์ที่รับผิดชอบและหน่วยงานที่ออกใบรับรองเกษตรอินทรีย์

Aschemann et al. (2007) รายงานว่า ราคาของอาหารอินทรีย์ยังเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการตัดสินใจซื้อของผู้ที่ยังไม่เคยบริโภคและผู้บริโภคเป็นครั้งคราว และปัจจัยด้านอุทยานของอาหารอินทรีย์ก็มีส่วนจำกัดการขยายตัวของตลาดเนื่องจากมีปริมาณน้อยและไม่มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า นอกจากนี้ยังพบว่า ซูเปอร์มาเก็ตเป็นสถานที่ซื้ออาหารอินทรีย์ที่ลูกค้าต้องการไปซื้อ เนื่องจากความสะดวกและมีความเชื่อมั่นต่อซูเปอร์มาร์เก็ต

ศุภชัย หล่อโอehler (2550) ศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย พบว่า ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีวิธีการจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์มากกว่า 1 ช่องทาง โดยมีการส่งตามสัญญาการผลิตและการขายส่งมากกว่าวิธีอื่นๆ ซึ่งประกอบไปด้วย การฝากขายตามซูเปอร์มาเก็ต การขายปลีกที่ฟาร์ม การจัดส่งสมาชิกและการส่งถึงบ้าน (home delivery) การจำหน่ายที่ศูนย์กระจายสินค้าของผู้ผลิต เช่น ร้านอาหารสุขภาพ จุดจำหน่ายตามมหาวิทยาลัย เป็นต้น

Sangkumchaliang and Huang (2012) ศึกษาการรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับอาหารอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แรงจูงใจที่ทำให้ผู้ซื้อซื้ออาหารอินทรีย์ประกอบไปด้วย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับทั้งในส่วนของสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยหรือเกษตรกรในท้องถิ่น ความพึงพอใจของผลิตภัณฑ์ที่ดูทันสมัย และการเสาะหาผลิตภัณฑ์ที่สดใหม่และรสชาติดีกว่าเดิม ซึ่งในงานศึกษาชิ้นนี้พบว่า ราคาของอาหารอินทรีย์อาจจะเป็นปัจจัยที่ทำให้ขายขายได้ในปริมาณที่จำกัด (ราคาแพง) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของ Roitner-Schobesberger et al. (2008) พบว่า ราคาอาจไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้ขายอาหารอินทรีย์ในเขตกรุงเทพมหานครได้ในปริมาณที่จำกัด

2.3.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการดำเนินการวิจัย ทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่อาศัยแนวคิดการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (Value chain analysis) และแนวคิดการตลาดเชิงสัมพันธ์ภาพ (Relationship marketing) เป็นกรอบช่วยในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ร่วมกับทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ที่สนใจ ซึ่งทั้งแนวคิดทั้งสองสามารถนำมาช่วยอธิบายกระบวนการด้านการผลิต (การเลี้ยงอินทรีย์และการบรรจุถุง) และการตลาด ในระดับวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อมได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ในส่วนของการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มฯ โดยกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ นั้น ดำเนินการโดยอาศัยแนวคิดทางด้านการส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม (สมจิต โยชะคง, 2553) ซึ่งเป็นแนวทางโดยทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ เป็นผู้มีบทบาทหลักในการกำหนดความต้องการ การร่วมดำเนินกิจกรรมการวิจัย และการประเมินผลการดำเนินงาน และในส่วนของการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในรายกิจกรรมนั้น ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่อาศัยแนวคิดการส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม (เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา, 2551; สมจิต โยชะคง และเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ, 2553) ในรูปแบบของการประชุมกลุ่ม และการทัศนศึกษา (การศึกษาดูงาน) เป็นหลัก ประกอบการให้ทดลองปฏิบัติจริง

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

3.1 วิธีการในการศึกษา

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่เน้นการแสวงหาองค์ความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เน้นการวิจัยที่ใช้พื้นที่เป็นจุดเน้นของการศึกษา (Area-Based Study) โดยกลุ่มเกษตรกรในชุมชนจะมีบทบาทเป็นนักวิจัยหลักในการกำหนดปัญหา คิดและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะและเป็นผู้ผสาน (emulsifier) กับภาคส่วนอื่นๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

3.2 การเลือกพื้นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้โครงการวิจัยฯ เลือกดำเนินการในอำเภอฟráว จังหวัดเชียงใหม่ สืบเนื่องมาจากอำเภอฟráวเป็นอำเภอนำร่องในโครงการวิจัยเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งการพัฒนาชุดโครงการดังกล่าวได้เริ่มต้นมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554 เพื่อเป็นการสนับสนุนโครงการดังกล่าวของมหาวิทยาลัย จึงได้เลือกพื้นที่นี้เป็นพื้นที่วิจัย โดยโครงการวิจัยฯ อยู่ในประเด็นการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นหนึ่งในประเด็นที่อยู่ในความสนใจของชุมชนท้องถิ่นอำเภอฟráว โดยทำการศึกษาวิจัยร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอฟráว เพื่อพัฒนาสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มฯ

3.3 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอฟráว จังหวัดเชียงใหม่

3.4 ประชากรในการศึกษา

กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอฟráว จังหวัดเชียงใหม่

3.5 การเก็บข้อมูล

3.5.1 ข้อมูลเชิงปฐมภูมิ ทำการเก็บข้อมูลเชิงปฐมภูมิโดยการสังเกตการอย่างมีส่วนร่วม (participant observation) ในการร่วมดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ร่วมกันระหว่างทีมวิจัย (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่/ชุมชน) สมาชิกกลุ่มฯ และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง /การทดลองปฏิบัติ

3.5.2 ข้อมูลเชิงitudinal ทำการเก็บข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องการเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของข้าวเปลือกอินทรีย์และข้าวสารอินทรีย์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สหกรณ์ กรีนเนท รวมทั้งทำการเก็บรวบรวมงานวิจัยหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องการเกษตรอินทรีย์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมต่างๆ ได้ทำการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับสมาชิกกลุ่มๆ เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของโครงการวิจัย และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในด้านพัฒนา ศักยภาพด้านการผลิต (การผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง) และศักยภาพการตลาดของกลุ่มๆ ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันนี้ได้ดำเนินขนานไปพร้อมๆ กับการดำเนินกิจกรรม โดยอาศัยการประชุมทีมวิจัยเป็นช่วงเวลาในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

3.7 กระบวนการทำงานรายการกิจกรรม

ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และทีมวิจัยชุมชน ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการวิจัยตามที่ได้ วางแผนไว้ โดยมีสมาชิกกลุ่มๆ ที่สนใจเข้าร่วมในทุกกิจกรรมซึ่งได้ดำเนินการตลอดช่วงของการ วิจัยระหว่างเดือนกรกฎาคม 2556 – ตุลาคม 2557 ทั้งนี้รายละเอียดของแต่ละกิจกรรม รวมถึง ผู้เข้าร่วม เป้าหมาย ผลลัพธ์ และบทเรียน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

3.7.1 การประชุมทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์

วันที่ 4 กรกฎาคม 2556 ณ ที่ทำการกลุ่ม หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ เวลา 10.00 – 12.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 13 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 6 คน ทีมวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน และสมาชิกกลุ่ม 1 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

2.1 เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างทีมวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิก กลุ่มๆ

2.2 เพื่อร่วมกันกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกันและกำหนด ตารางเวลา

2.3 เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางและตัวชี้วัดเพื่อการประเมินการดำเนินงาน

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้นำเสนอภาพรวมของกิจกรรมการวิจัยทั้งหมดของโครงการ และตารางเวลากิจกรรมให้กับทีมวิจัยชุมชน และสมาชิกกลุ่มฯ

3.2 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และทีมวิจัยชุมชนร่วมกันกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมบางกิจกรรม ที่จะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้า

3.3 ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการดำเนินกิจกรรมการวิจัย

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 กิจกรรมการศึกษาดูงาน จากการปรึกษาหารือร่วมกันได้ข้อสรุปว่า ทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จะไปดำเนินการหาข้อมูลเกี่ยวกับโรงสีข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ และสถานที่จัดจำหน่ายที่ทางทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ที่สนใจสามารถไปดูงานเกี่ยวกับการตลาด โดยจะมีการตกลงร่วมกันอีกครั้งว่าจะไปดูงานที่ใด

4.2 กิจกรรมการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างเครือข่าย ทีมวิจัยได้ปรึกษาร่วมกันเบื้องต้นถึงหน่วยงานที่จะเชิญเข้าร่วมในการประชุม เช่น โรงเรียนพร้าววิทยาคม ร้านสหกรณ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เทศบาลตำบลป่าไผ่ และ อบต. เขื่อนผาก เป็นต้น

4.3 ทีมวิจัยได้ร่วมกันปรับเปลี่ยนห้วงเวลาของการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้มีความเหมาะสม โดยได้เลื่อนกิจกรรมการดูงานจากที่กำหนดไว้ในเดือนสิงหาคม 2556 ไปดำเนินการในเดือนกันยายน 2556 และเลื่อนกิจกรรมการทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ จากที่กำหนดดำเนินการในเดือนสิงหาคม 2556 มาดำเนินการพร้อมกับกิจกรรมการวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริการจัดการของกลุ่มฯ ซึ่งกำหนดดำเนินการในเดือนกรกฎาคม 2556 รวมทั้งได้มีการเลื่อนกิจกรรมการสีข้าวออกไปจากเดิมที่กำหนดไว้เป็นเดือนพฤศจิกายน 2556 เป็นประมาณเดือนปลายเดือนมกราคม 2557 เนื่องจากข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้วต้องมีการพักไว้อย่างน้อย 2 เดือนก่อนที่จะสีได้ ซึ่งจะทำให้การรอบการดำเนินการของโครงการโดยรวมขยับเลื่อนออกไปราว 1 เดือน (กลุ่มฯ จะเก็บเกี่ยวผลผลิตราวเดือนพฤศจิกายน/ สามารถสีข้าวได้ราวปลายเดือนมกราคม 2557/ เริ่มขายได้ราวต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2557/ สามารถสรุปโครงการได้ประมาณเดือนกรกฎาคม 2557

หมายเหตุ: ในระยะแรกกลุ่มฯ ได้กันข้าวเปลือกไว้ส่วนหนึ่งเพื่อการทดลองสีตามโครงการวิจัย แต่เนื่องจากระยะเวลาในการเตรียมการ โครงการมีการขยายออกไป ทำให้ไม่สามารถใช้ข้าวเปลือกดังกล่าวได้

4.4 ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดวันในการดำเนินกิจกรรมการวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารจัดการและการทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2556 เวลา 10.00 น. – 15.00 น.

4.5 ทีมวิจัยได้ข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับตัวชี้วัดที่จะใช้ประเมินการดำเนินกิจกรรมการวิจัย
ต่างๆ ของโครงการวิจัย

5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ ในการดำเนินกิจกรรมกับทีมวิจัยชุมชน ซึ่งก็คือ
ตัวแทนกลุ่มๆ เอง ทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต้องมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนแผน
กิจกรรม ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของกลุ่มๆ และในการปรึกษาหารือกันเพื่อทำการปรับเปลี่ยน
แผนดังกล่าว คำอธิบายหรือความเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากทีมวิจัย ทั้งทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
และทีมวิจัยท้องถิ่น ต่างก็ไม่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยในลักษณะนี้

ข้อสังเกต: ทีมวิจัยชุมชนมีความสนใจและตั้งใจอย่างมากในการดำเนินโครงการและให้
ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทำกิจกรรม อย่างไรก็ตาม โครงการวิจัยนี้มีความตั้งใจในการให้เกิด
การเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มๆ ด้วย ซึ่งในการทำกิจกรรมครั้งแรกนี้ มีสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมเพียง 1 คน
ดังนั้นจึงเป็นโจทย์ของทีมวิจัยที่จะต้องพยายามกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาก
ขึ้นในกิจกรรมต่อไป

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7 ภาพกิจกรรม

3.7.2 การวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ และการ การทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ

วันที่ 12 กรกฎาคม 2556 ณ ที่ทำการกลุ่ม หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัด
เชียงใหม่ เวลา 10.00 – 15.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 35 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 6 คน ทีมวิจัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน
เจ้าหน้าที่ สหกรณ์กรีนเนท 3 คน สมาชิกกลุ่ม 16 คน และนักศึกษาคณะเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 4 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

2.1 การวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารของกลุ่มฯ

- เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มฯ (ทุนเดิมของกลุ่ม)
- เพื่อวิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการของกลุ่มฯ

2.2 การทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ

- เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบต่างๆ ของระบบห่วงโซ่คุณค่าของข้าวสารอินทรีย์
ของกลุ่มฯ

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยทีมวิจัยร่วมกับสมาชิกกลุ่มฯ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสอบถาม
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มฯ

3.2 ทีมวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าต่อ
ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ และได้ร่วมกันทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารของกลุ่มฯ ทำให้ทราบถึงต้นทุนเดิมต่างๆ
ของกลุ่มฯ เช่น มีระบบการบริหารงานแบบคณะกรรมการที่ชัดเจน และมีการใช้ระบบบัญชีอย่าง
ง่ายในการบันทึกรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มฯ สำหรับการทดลองสีข้าวที่ทางสมาชิกกลุ่มฯ ได้ตกลง
กันว่า จะทำการสีเฉพาะข้าวหอมนิล โดยสมาชิกกลุ่มทุกคนจะร่วมกันสมทบข้าวเปลือก อย่างน้อย
คนละ 10 กิโลกรัม/ไร่ และกลุ่มฯมีอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง คือ เครื่องบรรจุถุงสุญญากาศ 1 เครื่อง

4.2 การทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ: กิจกรรมนี้ช่วยทำให้ทีมวิจัย
และกลุ่มฯ เห็นภาพของขั้นตอนการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง ตั้งแต่การผลิตข้าวผลิต
ข้าวเปลือกอินทรีย์ ไปจนถึงการจำหน่าย รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ เช่น สมาชิกกลุ่มฯใน
ฐานะผู้ผลิตข้าวเปลือก/ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง เป็นต้น

4.3 ทีมวิจัยร่วมกันวางแผนกิจกรรมการศึกษาดูงาน ที่กำหนดจัดในเดือนกันยายน 2556 โดยในส่วนของสถานที่ดูงานการสีข้าว กำหนดการศึกษาดูงานที่ 1) โรงสีข้าวของศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ 2) โรงสีของอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ (อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่) และในส่วนของสถานที่ดูงานด้านการตลาด กำหนดการศึกษาดูงานที่ 1) โลตัส คำเที่ยง 2) ร้านริมปิง 3) ร้านค้าสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ 4) ร้านค้าคณะเกษตรศาสตร์ นอกจากนี้ทีมวิจัยจะศึกษาดูงานโรงปุ๋ย ของคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกับโรงสีของศูนย์วิจัยฯ ทั้งนี้ได้ตกลงร่วมกันว่า จะดำเนินกิจกรรมการศึกษาดูงานในสัปดาห์ที่ 3 และสัปดาห์ที่ 4 ของเดือนกันยายน 2556 โดยทีมวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับหน้าที่เป็นผู้ประสานกับสถานที่ดูงานดังกล่าว

5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามที่วางแผนไว้ สำหรับกิจกรรมการวิจัยควรมีความยืดหยุ่น กล่าวคือ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการวิจัยทีมวิจัยต้องมีความยืดหยุ่น เนื่องจากในระหว่างการดำเนินกิจกรรม สมาชิกกลุ่มๆ อาจมีการอภิปรายหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันกันอย่างกว้างขวางในประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย อย่างไรก็ตามทีมวิจัยต้องพยายามหาโอกาสในการดึงความสนใจของกลุ่มฯ เข้าสู่ประเด็นของกิจกรรม

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.3 การศึกษาดูงาน: การดูงานด้านการแปรรูปโดยการสีข้าว

วันที่ 1 ตุลาคม 2556 เวลา 10.00 – 16.30 น.

สถานที่ดูงาน

1. โรงสีข้าวอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ 17/1 หมู่ 2 ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. โรงสีข้าวศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. หน่วยวิจัยอินทรีย์-ชีวภาพ ศูนย์วิจัย สาริศาสตร์และฝึกอบรมทางการเกษตรแม่เหิยะ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 20 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 5 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน ตัวแทนจากโรงสีอาจารย์เฉลิม 2 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร 1 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัย สาริศาสตร์และฝึกอบรมทางการเกษตรแม่เหิยะ 1 คน และสมาชิกกลุ่มฯ 8 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อทำความเข้าใจและเห็นกระบวนการแปรรูปจริงของการผลิตข้าวสารอินทรีย์

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ประสานงานกับโรงสีอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ และโรงสีศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร เพื่อนำทีมวิจัยชุมชน และสมาชิกกลุ่มๆ ที่สนใจเข้าศึกษาดูงานด้านการแปรรูปโดยการสีข้าว นอกจากนี้ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังได้ประสานงานไปยังศูนย์วิจัย สาริตและฝึกอบรมทางการเกษตรแม่เหิยะ เพื่อศึกษาดูงานด้านปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งทางกลุ่มๆ มีความสนใจ

3.2 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มๆ ศึกษาดูงานตามที่สถานที่ดังปรากฏในข้อ 3.1

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 จากการศึกษาดูงานโรงสี ทำให้ทีมวิจัยและกลุ่มๆ ได้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องสีข้าวซึ่งเป็นเครื่องสีข้าวขนาดเล็กซึ่งมีระบบการทำงานต่างกันว่าใช้งานโดยอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ (ระบบที่มีลูกยางสำหรับกะเทาะเปลือกข้าว 4 ลูก) และโรงสีข้าวของศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร (ระบบที่มีลูกยางสำหรับกะเทาะเปลือกข้าว 2 ลูก) ซึ่งให้การสีข้าวที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังได้ความรู้เกี่ยวกับการสีข้าว และการวางจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง จากอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์

4.2 ในการดูงานเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ที่หน่วยวิจัยอินทรีย์-ชีวภาพ ได้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งมีการพัฒนาคุณภาพให้มีธาตุอาหารที่เหมาะสมกับความต้องการของพืช แต่ยังคงอยู่ในกรอบของปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการผลิตพืชอินทรีย์ได้ รวมทั้งได้รับความรู้เกี่ยวกับการตรวจคุณภาพดินซึ่งความสำคัญอย่างมากในการผลิตทางการเกษตร และแนวคิดเกี่ยวกับปุ๋ยสังเคราะห์ ซึ่งเป็นการใช้ปุ๋ยตามคุณภาพดินของเกษตรกร

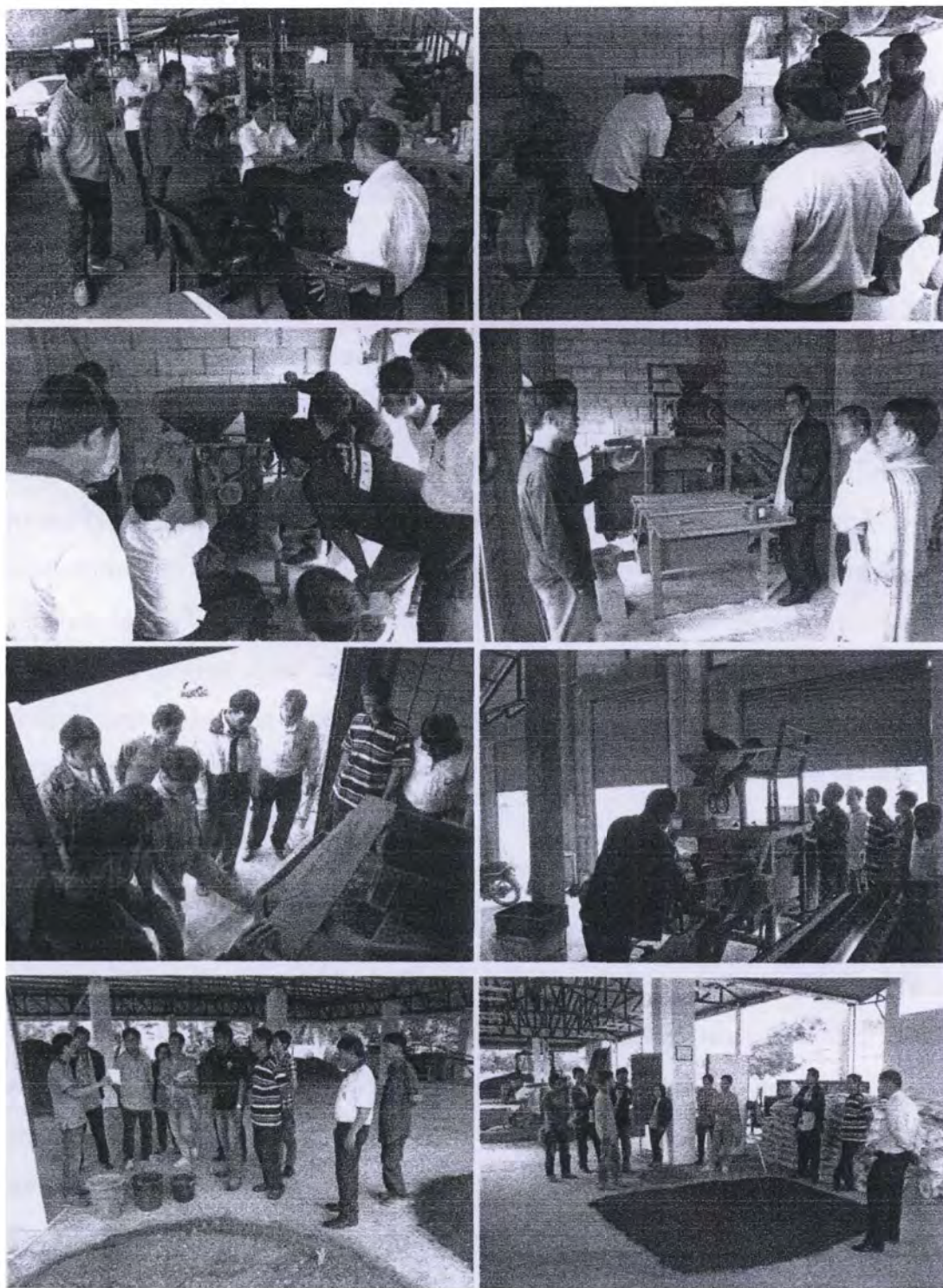
5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ การศึกษาดูงานทำให้ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มๆ เห็นภาพกิจกรรมชัดเจนขึ้น และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ดำเนินการสีข้าวอินทรีย์ อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า ถ้าไปศึกษาดูงานที่ที่การดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบอย่าง เช่น โรงสีของอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ ก็จะได้ความรู้ที่ครบถ้วนนอกเหนือไปจากประเด็นการสีข้าวเพียงอย่างเดียว หากแต่ได้ความรู้เกี่ยวกับการตลาด และความรู้ด้านอื่นๆ เช่น การทำข้าวกล้องงอกอีกด้วย ในส่วนของการศึกษาดูงานเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งเป็นความต้องการของกลุ่มๆ ก็ทำให้กลุ่มๆ ได้ประเด็นใหม่ในการพิจารณาเกี่ยวกับการผลิต คือ การตรวจสภาพดิน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยเติมเต็มให้การใช้ปุ๋ยอินทรีย์มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.4 การศึกษาดูงาน: การดูงานด้านการตลาด

วันที่ 11 ตุลาคม 2556 เวลา 10.00 – 16.00 น.

สถานที่ดูงาน

1. ร้านริมฝั่งชลธารมาร์เก็ต สาขาตลาดมีโชค

2. ร้านเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 17 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 5 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน ตัวแทนจากร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกต 2 คน เจ้าหน้าที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน และสมาชิกกลุ่มฯ 6 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อทำความเข้าใจกับระบบการตลาดจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงและสำรวจลักษณะบรรจุภัณฑ์ที่มีอยู่ในระบบตลาด

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ประสานงานกับร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกต สาขาตลาดมีโชค ห้างเทศโก้ โลตัส สาขาตลาดคำเที่ยง และร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งนี้ได้ยกเลิกการไปปฏิบัติงานด้านการตลาดที่ร้านค้าสหกรณ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตามคำแนะนำที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการการออกแบบแผนการดำเนินงาน (3 สิงหาคม 2556)¹ โดยทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สามารถติดต่อประสานงานเพื่อนำทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เข้าดูงานด้านการตลาดได้ 2 แห่ง คือ ร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกต สาขาตลาดมีโชค และร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ส่วนห้างเทศโก้ โลตัส สาขาตลาดคำเที่ยง ไม่สะดวกให้ทีมวิจัยและคณะเข้าดูงานในช่วงเวลาที่กำหนด

3.2 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ศึกษาดูงานตามที่สถานที่ดังปรากฏในข้อ 3.1

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 การศึกษาดูงานที่ร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกต สาขาตลาดมีโชค ทำให้ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวทางการติดต่อเพื่อนำสินค้าไปจำหน่าย ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินการเชิงพานิชเต็มรูปแบบ นอกจากนี้ยังได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการจัดทำบรรจุภัณฑ์สำหรับข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ ซึ่งประเด็นที่สำคัญคือ ตราสัญลักษณ์ และสีส้น ของฉลากจะต้องสอดคล้องเหมาะสมกับตัวบรรจุภัณฑ์ และฉลากควรจะต้องเป็นลักษณะในแนวสินค้า OTOP แบบทันสมัย

4.2 การศึกษาดูงานที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวทางการติดต่อเพื่อนำสินค้าไปจำหน่าย ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกต แต่ความยืดหยุ่นมากขึ้น

¹ การประชุมเชิงปฏิบัติการการออกแบบแผนการดำเนินงาน จัดโดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 3 สิงหาคม 2556 ณ โรงแรมสิรินาถการ์เดนส์ จังหวัดเชียงใหม่

กล่าวคือ ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับฝากขายสินค้าจากผู้ผลิตทุกราช แต่มีเงื่อนไขว่า จะต้องผ่านมาตรฐานความปลอดภัยจากห้องปฏิบัติการกลางของศูนย์บริการวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4.3 หลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดวันในการประชุมทีมวิจัย เพื่อพิจารณาผลการดำเนินงานกิจกรรมการวิจัยที่ผ่านมา ในวันที่ 17 ตุลาคม 2556 ณ ที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เวลา 10.00 น.

5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ การศึกษาดูงานทำให้ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เห็นภาพเกี่ยวกับการตลาด คือ ระบบการซื้อขายสินค้า ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังได้รู้จักร้านค้า ซึ่งสามารถเป็นคู่ค้ากับกลุ่มฯ ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งรับฝากขายสินค้าจากผู้ผลิตทุกราชถ้าสินค้าที่นำมาฝากขายผ่านมาตรฐานความปลอดภัย

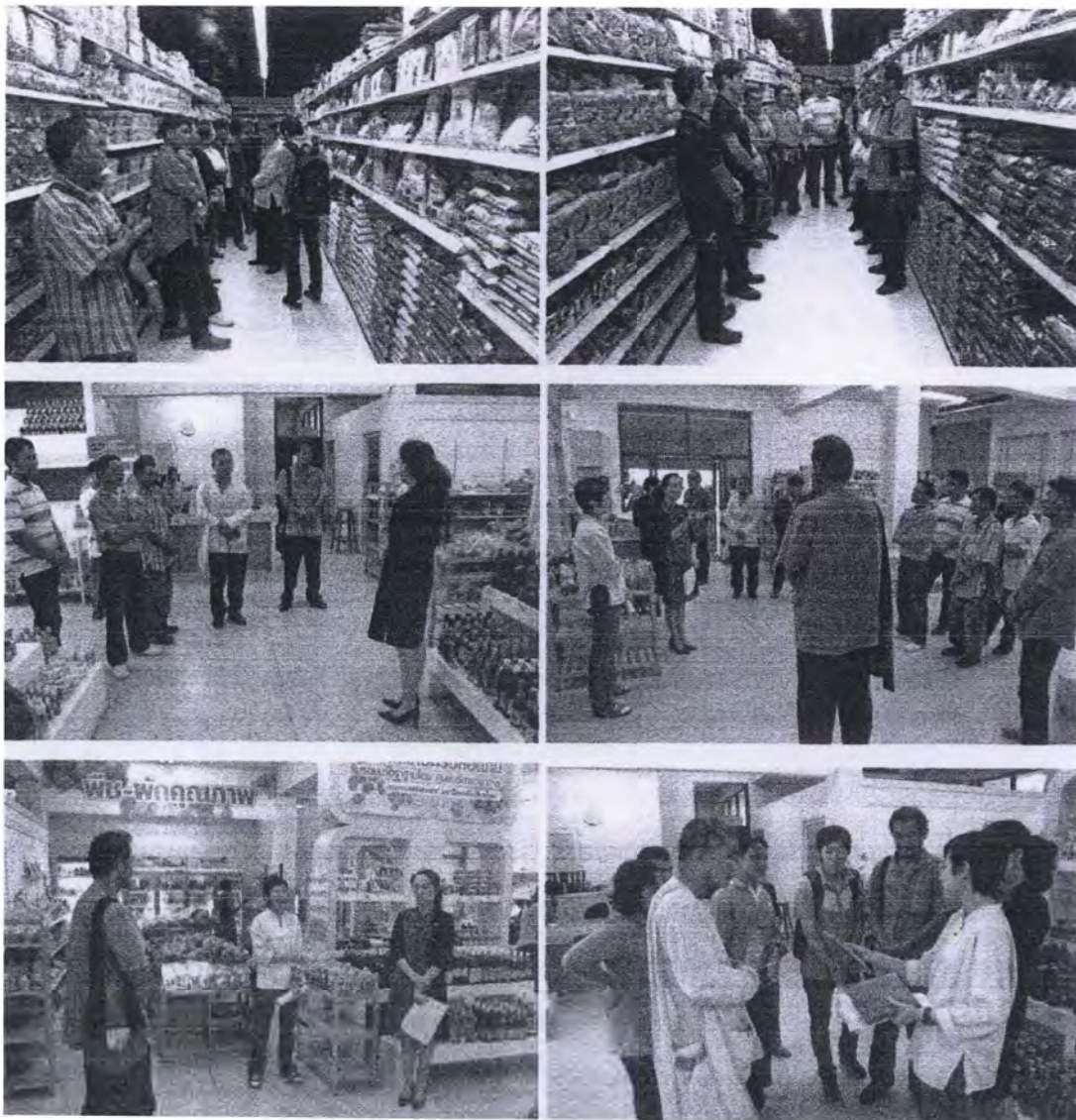
สิ่งที่ได้เรียนรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การแลกเปลี่ยนกับทีมวิจัยชุดอื่นๆ และทีมพี่เลี้ยงช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์มากขึ้น ทั้งนี้จากการเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการการออกแบบแผนการดำเนินงาน (3 สิงหาคม 2556) ทำให้การวางแผนกิจกรรมการดูงานทั้งการดูงานด้านการแปรรูปโดยการสีข้าวและการตลาดมีความเหมาะสมมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากในตอนแรกทีมวิจัยวางแผนว่าอาจมีการดูงานทั้งเรื่องการแปรรูปและการตลาดในวันเดียวกันเพื่อความยืดหยุ่นในการประสานงาน ซึ่งเมื่อมีการนำเสนอแผนดังกล่าวในที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ ก็ได้รับข้อเสนอแนะว่า ควรจัดกิจกรรมการดูงานด้านใดด้านหนึ่งในหนึ่งวัน เพื่อให้ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ สามารถเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากสถานที่ดูงานแต่ละที่ ซึ่งทางทีมวิจัยได้ปรับแผนการดำเนินกิจกรรม และทำให้มีการเปรียบเทียบข้อมูลจากสถานที่ดูงานแต่ละที่และเห็นภาพกิจกรรมที่ชัดเจนขึ้น

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.5 การประชุมทีมวิจัยราย 2 เดือน/ การประชุมทีมวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินงาน

วันที่ 17 ตุลาคม 2556 ณ ที่ ทำการกลุ่ม หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอร้าว จังหวัด เชียงใหม่ เวลา 10.00 – 12.30 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 16 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 5 คน ทีมวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน และสมาชิกกลุ่มฯ 9 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

- 2.1 เพื่อวางแผนและปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์
- 2.2 เพื่อแจ้งความก้าวหน้าของโครงการวิจัยให้สมาชิกในกลุ่มฯ รับทราบ
- 2.3 เพื่อประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมการวิจัย (ดังปรากฏในรายงานหัวข้อ 3.7.1, 3.7.2, 3.7.3 และ 3.7.4)

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รายงานสรุปผลการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในช่วงเดือนกรกฎาคม – ตุลาคม 2556

3.2 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มร่วมกันพิจารณาผลการดำเนินกิจกรรมตามตัวชี้วัดซึ่งได้กำหนดในการประชุมทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ (4 กรกฎาคม 2556)

3.3 ทีมวิจัยปรึกษากันเพื่อปรับแผนการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในช่วงต่อไป เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของกลุ่มฯ

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในช่วงที่ผ่านมา 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) การประชุมทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ 2) การวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารของกลุ่มฯ 3) การทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข่าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ 4) การศึกษาดูงานด้านการแปรรูป (การสีข้าว) และ 5) การศึกษาดูงานด้านการตลาด และมีความเห็นโดยภาพรวมว่าบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัด

4.2 มีการปรับแผนกิจกรรมหลักที่ต้องดำเนินการ โดยกำหนดให้มีการจัดกิจกรรมการวิจัยการออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2556 ส่วนกิจกรรมการสีข้าวอินทรีย์และการบรรจุถุง และการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างเครือข่ายให้ดำเนินการหลังช่วงกลางเดือนมกราคม 2557 นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้ร่วมกันกำหนดหน่วยงานต่างๆ ที่จะเชิญเข้าร่วมการประชุมที่จะจัดขึ้น และหารือถึงแนวทางการดำเนินการประชุม โดยกำหนดให้มีการเตรียมการนำเสนอ PowerPoint โดยส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลและกิจกรรมของกลุ่มฯ และอีกส่วนเป็นโครงการวิจัยที่กลุ่มฯ ทำร่วมกับทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ ความยืดหยุ่นในการดำเนินงานยังคงเป็นหัวใจสำคัญของการทำวิจัยกับชุมชน การปรับแผนการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มฯ ทำให้โครงการวิจัยในภาพรวมดำเนินการต่อไปได้ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่สร้างปัญหาให้กับกลุ่มฯ และการประชุมทีมวิจัยเพื่อปรึกษาหารือและปรับแผนการดำเนินกิจกรรมมีความสำคัญอย่างมากในการทำวิจัยกับชุมชน

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.6 การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์

วันที่ 4 พฤศจิกายน 2556 ณ ที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เวลา 10.00 – 15.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 16 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 6 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน และสมาชิกกลุ่มฯ 6 คน อาจารย์จากสาขาเทคโนโลยีการบรรจุ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม เหมาะสม และมีข้อมูลครบถ้วนตามมาตรฐานข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประสานไปยังสาขาเทคโนโลยีการบรรจุ ณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อเรียนเชิญอาจารย์มาเป็นวิทยากรให้ความรู้และ ช่วยออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์

3.2 จัดประชุมเพื่อให้วิทยากรให้ความรู้ และร่วมกับทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ออกแบบ ตราและฉลากผลิตภัณฑ์

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 วิทยากร (อาจารย์สมชาย วงศ์สุริยศักดิ์) ได้ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนา ผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ รวมถึงตราผลิตภัณฑ์ หลังจากนั้นวิทยากรร่วมกับทีมวิจัยชุมชนและ สมาชิกกลุ่มฯ ระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบตราผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะใช้เป็นตราประจำกลุ่มฯ ทั้งนี้ทีม วิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้เลือกข้อความที่จะผนวกไว้ในตราของกลุ่มฯ คือ “ป่าว เกษตรอินทรีย์” โดยวิทยากรให้ความอนุเคราะห์รับไปดำเนินการออกแบบเป็นตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ที่สวยงาม ต่อไป

4.2 อาจารย์สมชาย วงศ์สุริยศักดิ์ ร่วมกับทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มฯ ระดมความเห็น เกี่ยวกับที่มา และกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มฯ เพื่อจัดทำเป็น ‘เรื่องราว’ ของกลุ่มฯ ที่จะผนวกเข้ากับ ฉลากผลิตภัณฑ์ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง นอกจากนี้ยังได้อภิปรายถึงองค์ประกอบและข้อมูลต่างๆ ที่ควรจะผนวกไว้บนฉลาก ทั้งนี้วิทยากรให้ความอนุเคราะห์รับไปดำเนินการออกแบบและจัดทำ ฉลากของกลุ่มฯ ที่เหมาะสมและสวยงามต่อไป

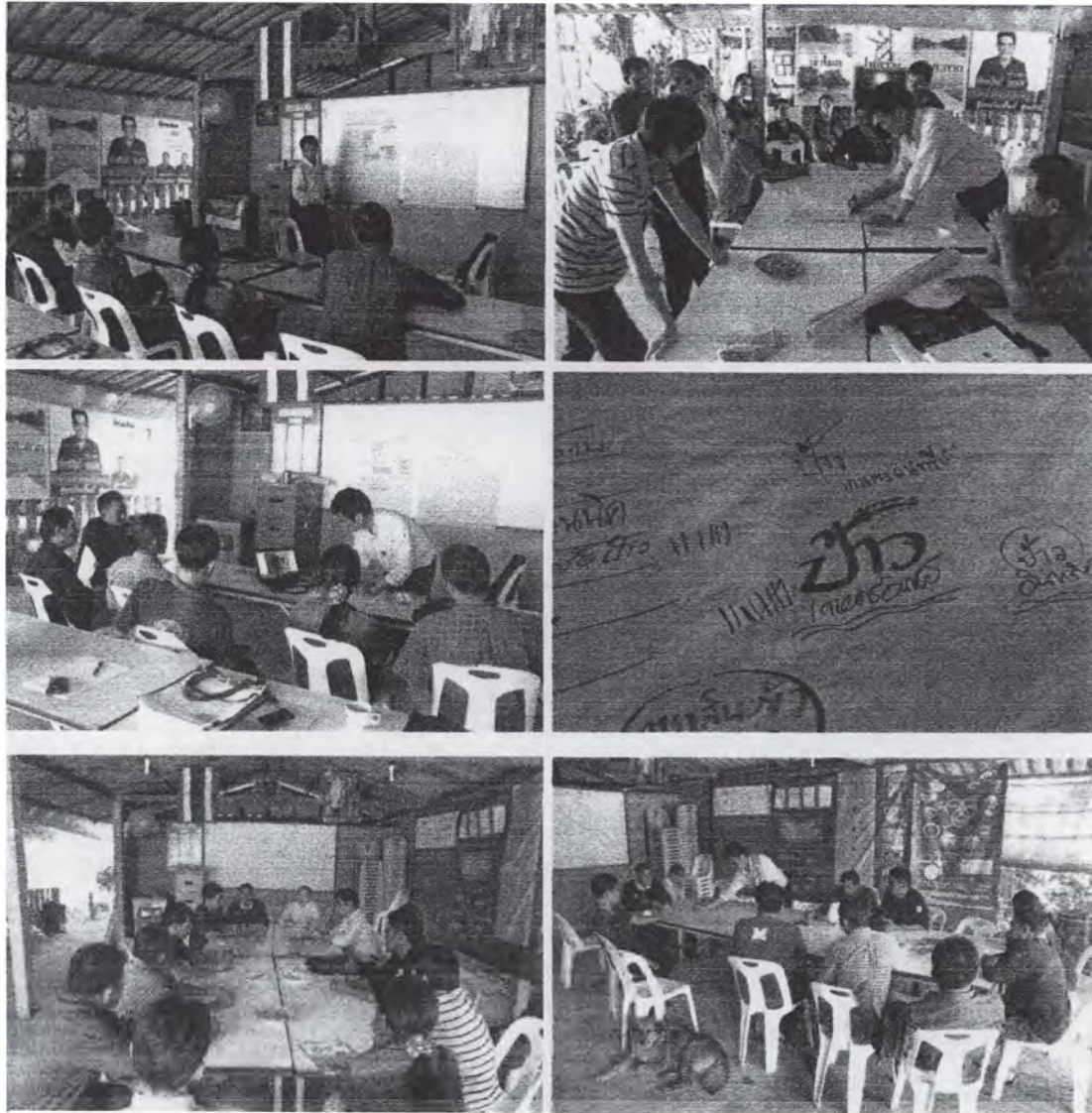
5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ มีความ คิดเห็นที่หลากหลาย และมีความต้องการเป็นของตนเอง ดังนั้นการเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ทีม วิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ได้แสดงความสามารถความคิดเห็นอย่างเต็มที่และเป็นผู้เล่นหลักในการ ดำเนินกิจกรรมการวิจัยนี้ทำให้ได้ผลลัพธ์ คือ ร่างตราผลิตภัณฑ์ และร่างองค์ประกอบของฉลาก ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ที่สะท้อนความเป็นตัวตน และมาจากกลุ่มฯ อย่างแท้จริง

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.7 การประชุมทีมวิจัยเพื่อทบทวนและวางแผนกิจกรรม

วันที่ 19 มิถุนายน 2557 ณ ที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอฟัว จังหวัด เชียงใหม่ เวลา 13.00 -16.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 22 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 6 คน ทีมวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 4 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 คน เจ้าหน้าที่สหกรณ์กรีนเนท 4 คน และ สมาชิกกลุ่มฯ 5 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

2.1 เพื่อเพิ่มความก้าวหน้าของโครงการวิจัยให้สมาชิกกลุ่มฯ รับทราบ

2.2 เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมการวิจัย

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รายงานความก้าวหน้าและทบทวนกิจกรรมการวิจัยที่อยู่ระหว่างดำเนินการ

3.2 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และทีมวิจัยชุมชนร่วมกันกำหนดปฏิทินการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในช่วงต่อไป

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ทราบถึงความก้าวหน้าของกิจกรรมการวิจัย ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการ ได้แก่ การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ การสีข้าว และการบรรจุถุง โดยในส่วนของ การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์นั้นทางกลุ่มฯ เสนอให้มีการติดตราสัญลักษณ์ของผู้สนับสนุนโครงการวิจัยบนฉลากผลิตภัณฑ์ ได้แก่ อบต. เชื่อนผาก และสหกรณ์กรีนเนท และทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เสนอให้ติดตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สกว. และคณะรัฐศาสตร์ฯ ซึ่งได้มีการประสานขออนุญาตไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ในด้านการสีข้าว และการบรรจุถุง ทางทีมวิจัยชุมชนแจ้งว่า ได้รับถุงพลาสติกที่สั่งซื้อแล้ว และจะดำเนินการสีข้าวในช่วงวันที่ 23-24 มิถุนายน 2557 หลังจากนั้นสามารถเริ่มทำการบรรจุถุงได้

นอกจากนี้ทางทีมวิจัยได้ปรึกษาหารือเกี่ยวกับร้านค้าที่จะทดลองนำข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงไปทดลองวางจำหน่าย โดยตกลงนำไปวางจำหน่ายที่ ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมีความสะดวกในแง่ที่ว่า ทางร้านรับวางจำหน่ายสินค้าทั้งหมด (ในกรณีสินค้านั้นๆ มีความปลอดภัย) ดังนั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ เพื่อให้ครบวงจรตั้งแต่การสีข้าว การบรรจุถุง และการวางจำหน่าย ทั้งนี้เป็นการปรับแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมจากเดิม ซึ่งวางแผนไว้ว่า จะมีการจัดเวทีสร้างเครือข่ายก่อนที่จะมีการพิจารณาเลือกคู่ค้าของกลุ่มฯ ทั้งนี้ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับดำเนินการประสานร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขอนำข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงไปวางจำหน่ายต่อไป

4.2 ทีมวิจัยกำหนดปฏิทินการดำเนินกิจกรรมการวิจัยที่เหลือ โดยพยายามนำเอากิจกรรมที่สามารถดำเนินการร่วมกันได้มาจัดร่วมกัน หรือจัดร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ ที่กลุ่มฯ ต้องเข้าร่วม เช่น กิจกรรมการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างเครือข่ายของกลุ่มฯ ที่กำหนดจัดที่อำเภอพร้าว ได้นำไปจัดร่วมกับกิจกรรม “ประสบการณ์และบทเรียนของนักวิจัยชุมชนพร้าวและนักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และการขับเคลื่อนโครงการพร้าวโมเดล ในระยะที่ 2 (2557-2559)” ซึ่งจะจัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในวันที่ 2 กรกฎาคม 2557 เป็นต้น

5. บทเรียน

ความยั่งยืนมีความสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยในภาพรวม โดยการวางแผนกิจกรรมต้องปรับให้เข้ากับสถานการณ์ของกลุ่มฯ อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความพยายามในการหาทางออกร่วมกันระหว่างทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และทีมวิจัยชุมชน เพื่อให้โครงการวิจัยสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ และในขณะเดียวกันก็ไม่สร้างผลกระทบกับการประกอบอาชีพหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มฯ เอง

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.8 การสืบเชื้อสายพันธุ์และการบรรจุงู

ดำเนินการในช่วงเดือนมกราคมและมิถุนายน 2557

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยชุมชน และสมาชิกกลุ่มฯ

2. เป้าหมายของกิจกรรม

2.1 เพื่อสืบเชื้อสายพันธุ์เพื่อผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงโดยการสืบเชื้อสายพันธุ์ที่ถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

2.2 เพื่อทำการบรรจุงูข้าวสารอินทรีย์ที่ทำการสืบพันธุ์พร้อมปิดฉลากที่ได้ร่วมกันออกแบบ

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยชุมชนรวบรวมข้าวเปลือกอินทรีย์ (ข้าวหอมมะลิ) จากสมาชิกกลุ่มฯ ในช่วงเดือนมกราคม 2557 และนำไปข้าวเปลือกอินทรีย์ที่รวบรวมได้ไปฝากไว้ที่โกดังของโรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ดอกคำ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอพร้าว และดำเนินการสืบเชื้อสายพันธุ์ในช่วงปลายเดือนมิถุนายน 2557

3.2 ทีมวิจัยชุมชนจัดซื้อถุงพลาสติกขนาดหนาพิเศษสำหรับบรรจุข้าวสารอินทรีย์ขนาดบรรจุ 1 กก. จากผู้ผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงในท้องถิ่น

4. ผลการดำเนินงาน

ในการสืบเชื้อสายพันธุ์แรก ได้ข้าวสารจำนวน 600 กก. และทีมวิจัยชุมชนทำการบรรจุงูข้าวสารอินทรีย์ที่สืบได้ ณ ที่ทำการกลุ่มฯ โดยทำการบรรจุแบบสุญญากาศ ขนาดบรรจุถุงละ 1 กก. และทำการปิดฉลากผลิตภัณฑ์ที่ได้ร่วมกันออกแบบและแก้ไขจนสมบูรณ์

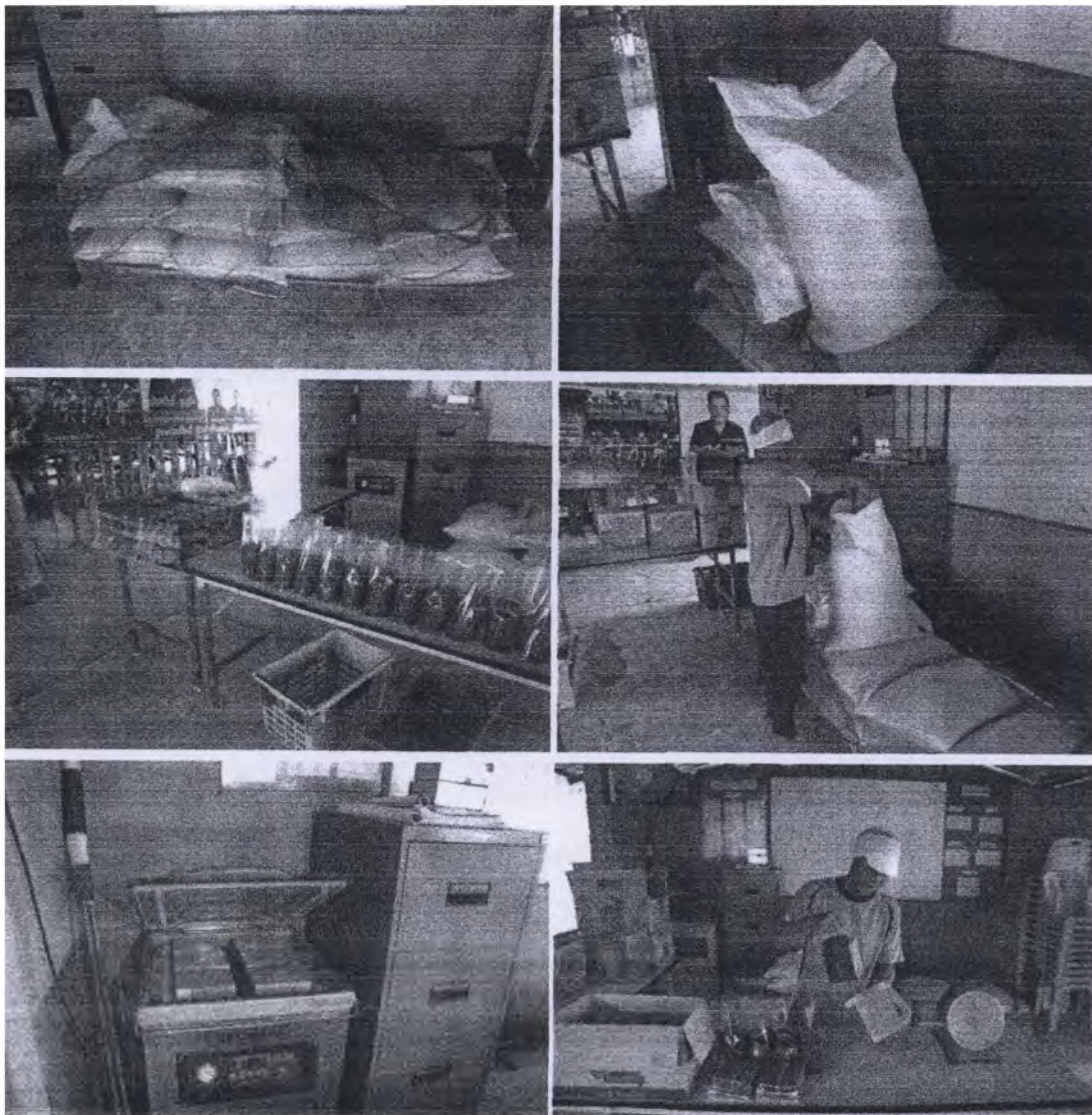
5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม คือ โรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ดอกคำ ถึงแม้ว่าจะเป็นโรงสีที่สืบเชื้อสายพันธุ์ข้าวเปลือกอินทรีย์ที่อยู่ในพื้นที่ แต่ไม่ใช่โรงสีที่สืบเชื้อสายพันธุ์ข้าวเปลือกอินทรีย์ทั่วไป และจะทำการสืบเชื้อสายพันธุ์ให้กับสมาชิกกลุ่มของตนเองเป็นลำดับแรก ดังนั้นกลุ่มฯ ต้องมีการประสานงานกับโรงสี เพื่อไม่ให้เกิดการชะงักงันในการสืบเชื้อสายพันธุ์ของกลุ่มฯ

6. ปัญหา อุปสรรค

การสั่งซื้อถุงพลาสติกขนาดหนาพิเศษจากจากผู้ผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงในท้องถิ่นเกิดความล่าช้า เนื่องจากผู้ผลิตดังกล่าวต้องสั่งซื้อต่อจากแหล่งอื่นอีกทอดหนึ่ง ทำให้การบรรจุงูข้าวสารอินทรีย์เกิดความล่าช้าตามไปด้วย

7. ภาพกิจกรรม

3.7.9 การประชุมทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เพื่อสรุปบทเรียนจากโครงการวิจัยระยะที่ 1 และเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการและกำหนดแนวทางการตลาด

วันที่ 27 มิถุนายน 2557 ณ ที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เวลา 13.30 -17.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 11 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 7 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 และสมาชิกกลุ่มฯ 3 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

2.1 การประชุมทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เพื่อสรุปบทเรียนจากโครงการวิจัยระยะที่ 1 เพื่อสรุปบทเรียนในภาพรวมของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิจัยในรอบ 6 เดือน

2.2 การประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการและกำหนดแนวทางการตลาดเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการในการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ และร่วมกันกำหนดราคาข้าวสารข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำเสนอภาพรวมของกิจกรรมการวิจัยในช่วงที่ผ่านมา และอภิปรายร่วมกัน

3.2 ทีมวิจัยทำการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ โดยร่วมกันทำลิสต์รายการต้นทุนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ โดยคิดเป็นต้นทุนต่อข้าวสารอินทรีย์ 1 ถุง (ขนาดบรรจุ 1 กก.)

3.3 ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดราคาสำหรับวางจำหน่ายของข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ทราบถึงกิจกรรมการวิจัยต่างๆ และความคืบหน้า โดยแบ่งเป็นภาพรวมหลัก 2 ด้าน คือ

1) ด้านการผลิต ได้แก่ การสีข้าวและการบรรจุถุง ซึ่งรวมถึงการออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ โดยความคืบหน้าหลักในส่วนนี้ คือ การนำข้าวเปลือกที่รวบรวมได้ไปสีที่โรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ดอกคำและการทดลองบรรจุถุง และการปรับแก้แบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ จนเสร็จสมบูรณ์

2) ด้านการตลาด ได้แก่ การนำเอาข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตได้ไปจำหน่าย โดยกิจกรรมหลักได้แก่ การไปศึกษาดูงานด้านการตลาดที่ร้านริมปิงและร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับการจัดจำหน่ายสินค้าต่างๆ ให้กับทางร้านค้า

4.2 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ทราบถึงรายการต้นทุนต่างๆ ทั้งหมด ซึ่งประกอบเป็นต้นทุนการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ทั้งกระบวนการ เช่น ค่าข้าวสาร ค่าสีข้าว และค่าถุงพลาสติก ซึ่งสามารถคิดเป็นต้นทุนต่อข้าวสารอินทรีย์ 1 ถุง (ขนาดบรรจุ 1 กก.) ได้ เป็น 77.15 บาท (ในกรณีการฝากจำหน่ายที่ร้านค้า)

4.3 ในส่วนของการกำหนดราคาสำหรับวางจำหน่ายของข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ นั้นปรากฏว่า ไม่สามารถหาข้อสรุปเรื่องราคาได้ และมีข้อตกลงให้ทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไปตรวจสอบราคาตลาดข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (ข้าวหอมนิล) อีกครั้ง เพื่อใช้ประกอบการกำหนดราคาวางจำหน่าย ร่วมกับต้นทุนรวมทั้งหมดที่ได้มีการคำนวณ

5. บทเรียน

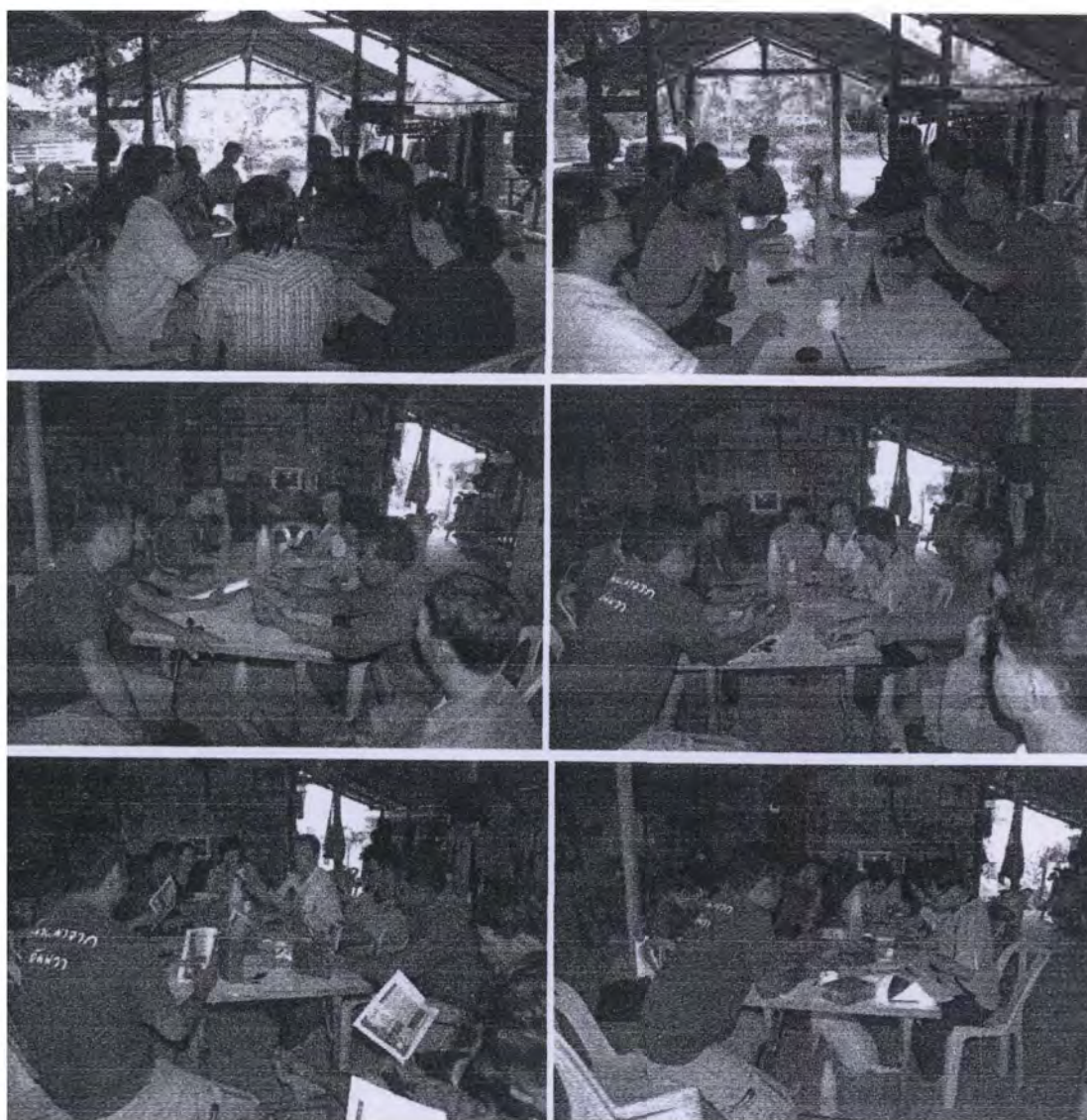
การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อภิปรายอย่างเต็มที่ช่วยให้ผลลัพธ์ของกิจกรรมการวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดจากกิจกรรมการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้ง

กระบวนการ ที่ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มๆ ช่วยกันเสนอความคิดเห็นและทำการวิเคราะห์ต้นทุนอย่างรอบด้าน ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน ทั้งในส่วนของทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทีมวิจัยชุมชน และสมาชิกกลุ่มๆ ทั้งนี้ทีมวิจัยจากภายนอกต้องช่วยกระตุ้นและสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการพูดคุยและการอภิปรายแสดงความคิดเห็นของทีมวิจัยชุมชนและผู้เข้าร่วมรายอื่นๆ

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.10 การจัดจำหน่ายข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

วันที่ 30 มิถุนายน 2557 ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เวลา 10.30 - 12.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 10 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 5 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 4 คน และตัวแทนจากร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อจำหน่ายข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตได้

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นัดหมายกับทางร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อนำทีมวิจัยเข้าพบตัวแทนร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อทำการยื่นคำร้องขอวางจำหน่ายข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

3.2 ทีมวิจัยเข้าพบตัวแทนร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อยื่นคำร้องขอวางจำหน่ายข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ รวมทั้งรับทราบแนวนโยบายเกี่ยวกับการจัดวางจำหน่ายสินค้าของร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ทีมวิจัยร่วมกันจัดเตรียมตัวอย่างข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงเพื่อมอบเป็นตัวอย่างแก่ทางร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4.2 ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดราคาสำหรับวางจำหน่ายโดยอาศัยต้นทุนการผลิตที่ได้ทำการวิเคราะห์ในกิจกรรมตามหัวข้อ 3.7.9 และราคาว่างจำหน่ายของข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงโดยผู้ผลิตรายอื่นๆ เป็นฐานประกอบ โดยได้กำหนดราคาว่างจำหน่ายข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ไว้ที่คือ 95 บาท/ถุง (1 กก.)

4.3 ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อนุญาตให้กลุ่มฯ ฝากจำหน่ายข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงได้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2557 เป็นต้นไป

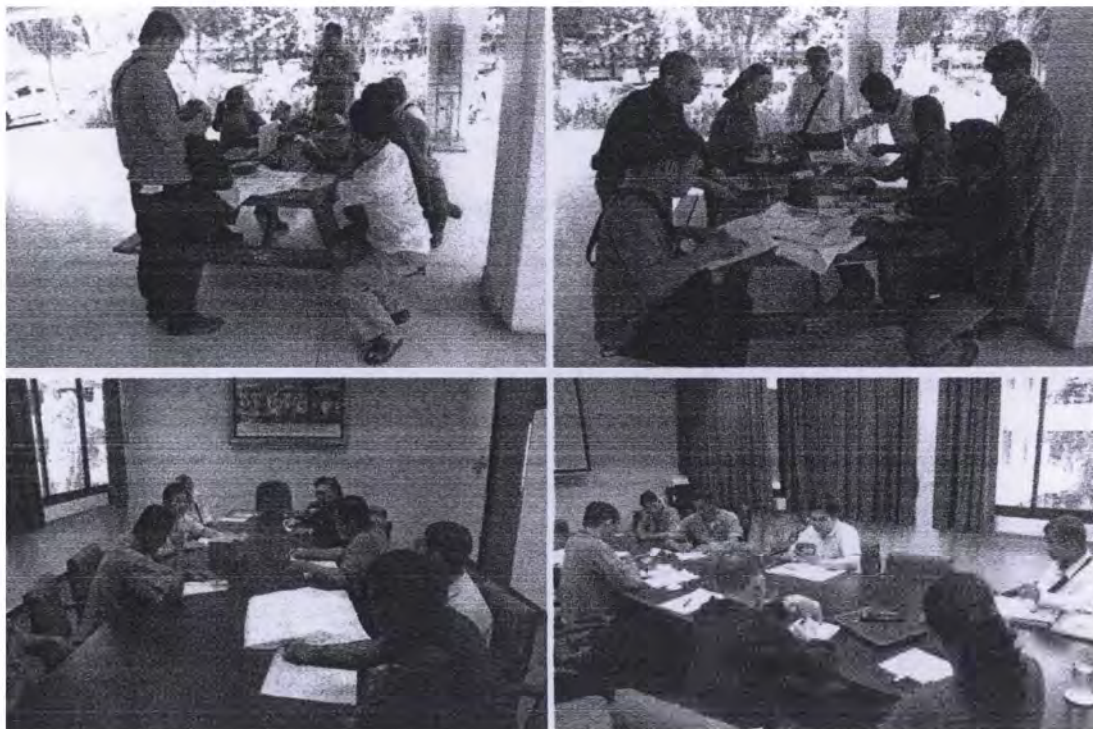
5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้ที่สำคัญจากกิจกรรมนี้ คือ การตั้งราคาข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุง ซึ่งนอกเหนือจากการอาศัยต้นทุนรวมต่อหน่วยเป็นฐานแล้ว ยังต้องคำนึงถึงราคาข่าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของผู้ผลิตรายอื่นๆ และภาพลักษณ์ทางการตลาดด้วย (ไม่ตั้งราคาที่ต่ำมากเกินไป)

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.11 การจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ (ณ อำเภอพร้าว)

วันที่ 2 กรกฎาคม 2557 ณ วัดสหกรณ์แปลงสอง และที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เวลา 09.00 – 15.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมนี้เป็นการจัดร่วมกับกิจกรรม “ประสบการณ์และบทเรียนของนักวิจัยชุมชนพร้าวและนักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และการขับเคลื่อนโครงการพร้าวโมเดล ในระยะที่ 2 (2557-2559)” ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก อย่างไรก็ตามนับตามรายชื่อที่ลงนามสำหรับกิจกรรมในภาคบ่าย ณ ที่ทำการกลุ่มฯ (ไม่ครบจำนวนผู้เข้าร่วม) ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 4 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน อธิการบดี คณะผู้บริหาร และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 24 คน สมาชิกกลุ่มฯ 16 คน ตัวแทนภาคราชการและองค์กรปกครองท้องถิ่นใน อ.พร้าว 7 คน ตัวแทนจากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท 2 คน ตัวแทนจากมูลนิธิรากแก้ว 2 คน นักศึกษา 2 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อให้ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มฯ และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ให้เป็นที่รู้จักในพื้นที่อำเภอพร้าว

3. ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประสานงานเพื่อเชิญหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงบ่าย ซึ่งจัดขึ้น ณ ที่ทำการของกลุ่มฯ โดยส่งหนังสือเชิญไปยังหน่วยงานต่างๆ ตามที่ได้ปรึกษาหารือร่วมกับทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ในกิจกรรมที่ 3.7.5 เช่น ที่ว่าการอำเภอพร้าว สำนักงานสาธารณสุขอำเภอพร้าว สำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว โรงพยาบาลอำเภอพร้าว สำนักงานการศึกษานอก สำนักงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอพร้าว อบต.เขื่อนผาก ทต.ป่าดู้ม มูลนิธิวัดป่าคาราภิรมย์ และสหกรณ์กรีนเนท เป็นต้น

3.2 กิจกรรมในช่วงเช้า ณ วัดสหกรณ์แปลงสอง ตัวแทนทีมวิจัยชุมชนและทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมเวทีเสวนา และนำเสนอภาพรวมของโครงการวิจัยฯ และความร่วมมือระหว่างกลุ่มฯ กับนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3.3 กิจกรรมในช่วงบ่าย ณ ที่ทำการกลุ่มฯ ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มฯ และกิจกรรมการวิจัยต่างๆ

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 จากกิจกรรมที่ทางทีมวิจัยและกลุ่มฯ ร่วมดำเนินการกับกิจกรรม “ประสบการณ์และบทเรียนของนักวิจัยชุมชนพร้าวและนักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และการขับเคลื่อนโครงการพร้าวโมเดล ในระยะ ที่ 2 (2557-2559)” ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในช่วงเช้า ณ วัดสหกรณ์แปลงสอง นอกจากมีตัวแทนทีมวิจัยชุมชนและทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กิจกรรมแล้ว ยังได้นำข่าวสารอินทรีขัณฑ์บรรจุถุงที่ผลิตได้ไปนำเสนอ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปิดตัวข่าวสารอินทรีขัณฑ์บรรจุถุงของกลุ่มฯอย่างเป็นทางการในพื้นที่อำเภอพร้าว

4.2 กิจกรรมในช่วงบ่าย ณ ที่ทำการกลุ่มฯ ถือได้ว่าเป็นการเปิดตัวกลุ่มฯ อย่างเป็นทางการต่อชุมชนอำเภอพร้าว เนื่องจากมีตัวแทนส่วนราชการ และองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่เข้ามาเยี่ยมชมกลุ่มฯ

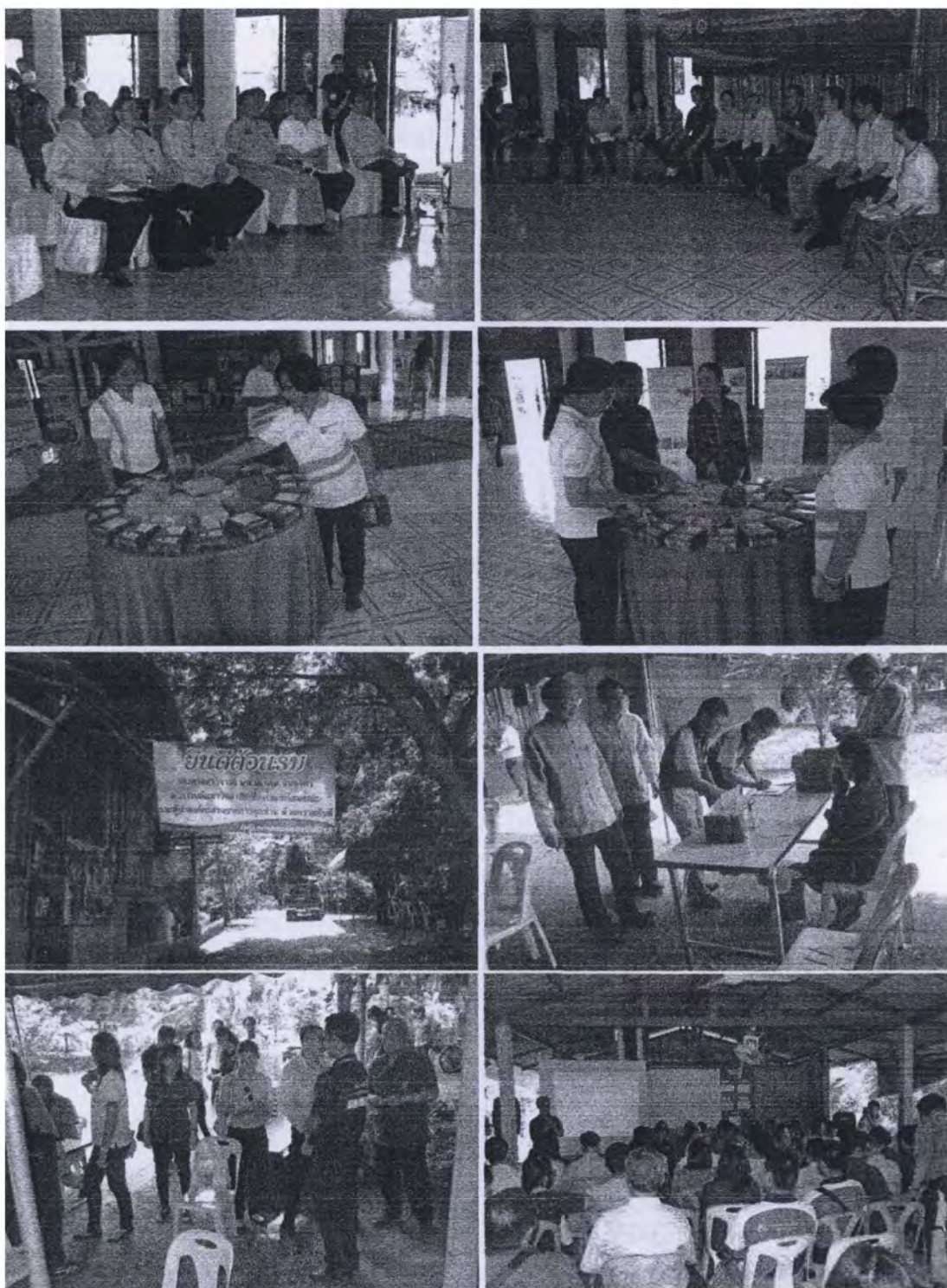
5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้ที่สำคัญจากกิจกรรมนี้ คือ การจัดกิจกรรมซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขวางในระดับอำเภอต้องคำนึง ความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ไม่ประสบปัญหาหรือข้อขัดข้องเนื่องจากมีการผนวกกิจกรรมเข้ากับกิจกรรมที่จัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้มีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นมาก่อนหน้านี้แล้ว

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.12 การจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ (ณ อำเภอแม่อำเภอ)

วันที่ 6 กรกฎาคม 2557 ณ บ้านแม่ใหม่ หมู่ 12 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่อำเภอ จังหวัด เชียงใหม่ เวลา 09.00 – 12.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 31 คน (นับเฉพาะที่ปรากฏในรายชื่อผู้เข้าร่วม) ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 5 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 4 คน ตัวแทนกลุ่มเพื่อนปลูกเพื่อนกิน 3 คน ตัวแทนมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท 3 คน ตัวแทนมูลนิธิสายใยแผ่นดิน 2 คน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายวิถียศธรรมยั่งยืนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท 14 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อให้ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มฯ และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยประสานไปยังมูลนิธิพัฒนาชนบทเพื่อขอเข้าร่วมกิจกรรม เวที “เพื่อนปลูกเพื่อนกิน ณ เชียงใหม่”

3.2 ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมตามข้อ 3.1 และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มฯ และการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ตัวแทนทีมวิจัยชุมชน (ประธานกลุ่มฯ) ได้แนะนำกลุ่มผู้ผลิตพืชเกษตรอินทรีย์อำเภอพร้าว และนำเสนอพัฒนาการของกลุ่มฯ ซึ่งได้มีการทำวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมีการพัฒนาข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ มีตราผลิตภัณฑ์เป็นของตัวเอง และได้วางจำหน่ายอย่างเป็นทางการแล้ว และทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยและกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ที่ได้ดำเนินการร่วมกับกลุ่มฯ

4.2 ทีมวิจัยทราบข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อนปลูกเพื่อนกิน ซึ่งเป็นกลุ่มจิตอาสาที่อาศัยสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ในการติดต่อกับกลุ่มผู้บริโภค/กลุ่มคนเมือง เพื่อช่วยเพื่อนปลูกซึ่งเป็นเกษตรกรที่ผลิตในระบบอินทรีย์ ประเด็นสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม คือ การตัดพ่อค้าคนกลาง และเปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้ผลิตได้ทำการซื้อขายโดยตรงกับผู้บริโภคผ่านทางเว็บไซต์ นอกจากนี้ยังช่วยนำข้อมูลจากทางฝั่งผู้บริโภคซึ่งอยู่ในเมืองมาแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรที่ทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้มีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

5. บทเรียน

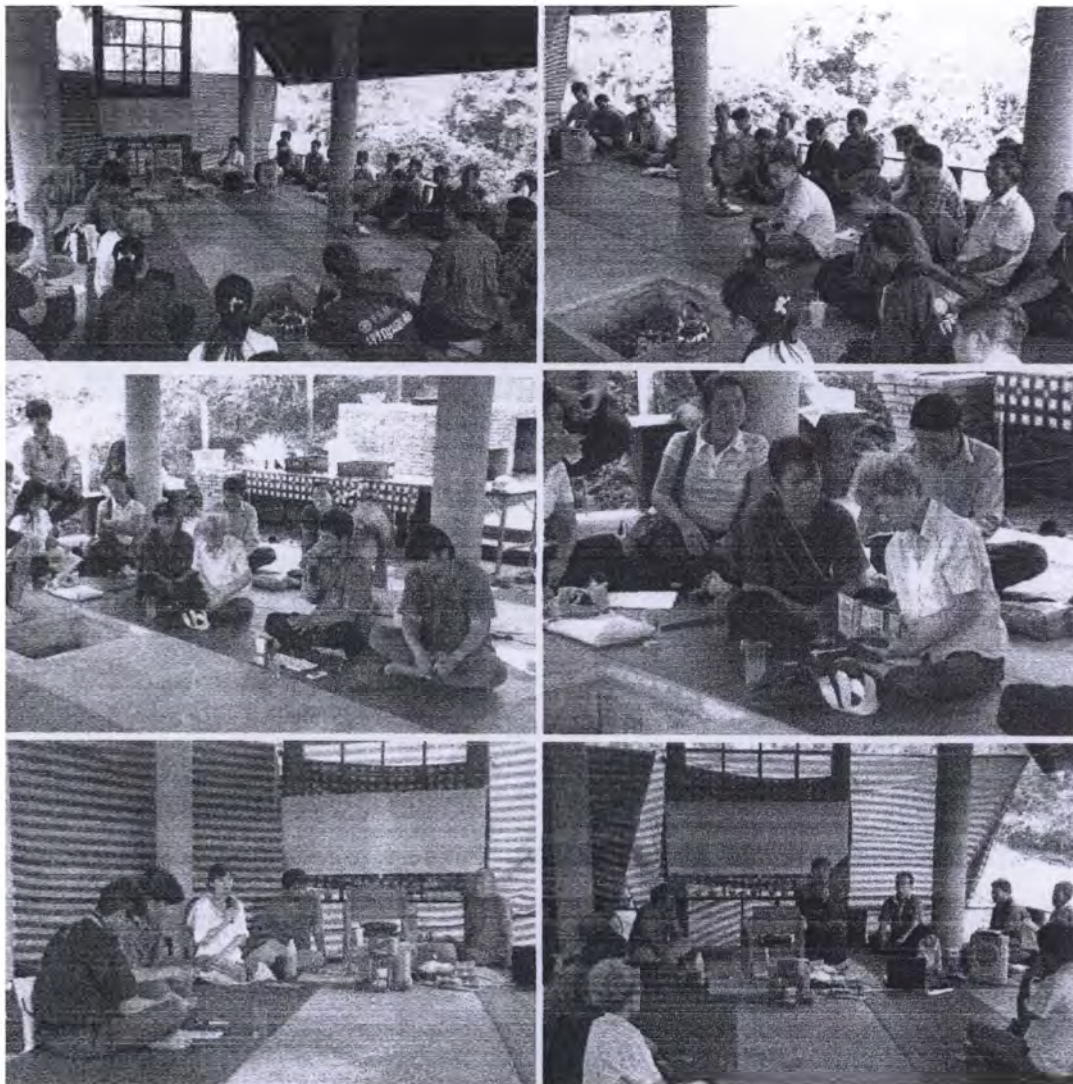
สิ่งที่ได้เรียนรู้ที่สำคัญจากกิจกรรมนี้ คือ ช่องทางการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงมีความหลากหลาย การแสวงหาช่องทางการตลาดโดยผ่านเครือข่ายที่มีอยู่เดิมของกลุ่มฯ อาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่กลุ่มฯ สามารถดำเนินการได้ โดยกลุ่มเพื่อนปลูกเพื่อนกิน เป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งกลุ่มนี้มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกับมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ซึ่งเป็นเครือข่ายเดิมของกลุ่มฯ อีกทั้งช่องทางการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงผ่านทางกลุ่มเพื่อนปลูกเพื่อนกินก็เป็นอีกช่องทางที่มี

ศักยภาพ รวมทั้งสามารถตอบโจทย้ความต้องการของกลุ่มๆที่มีแนวคิดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับผู้บริโภคโดยตรง ควบคู่ไปกับการจำหน่ายผ่านร้านค้าต่างๆ อีกด้วย

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินงานกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.13 การประชุมทีมวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินงาน

วันที่ 19 กรกฎาคม 2557 ณ ที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าวก้าง จังหวัด เชียงใหม่ เวลา 10.00 – 12.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 22 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 4 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 คน ตัวแทนจากสหกรณ์กรีนเนท 4 คน และสมาชิกกลุ่ม 13 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อประเมินผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมการวิจัย (ดังปรากฏในรายงานหัวข้อ 3.7.6, 3.7.8, 3.7.11 และ 3.7.12)

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รายงานสรุปผลการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในช่วงที่ผ่านมา

3.2 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มร่วมกันพิจารณาผลการดำเนินกิจกรรมตามตัวชี้วัดซึ่งได้กำหนดจากการประชุมทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ (4 กรกฎาคม 2556)

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการวิจัย ในช่วงที่ผ่านมา 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ ณ อำเภอพร้าว 2) กิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ ณ อำเภอแมริม และ 3) กิจกรรมการผลิตข้าวสารอินทรีย์และการบรรจุหีบห่อ (การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์/การสีข้าวอินทรีย์/การบรรจุถุง) และมีความเห็นโดยภาพรวมว่า บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัด ทั้งนี้ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เห็นว่า กิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ ทั้งสองครั้งควรมีจุดมุ่งเน้นเพื่อเปิดตัวกลุ่มฯ และให้กลุ่มฯ เป็นที่รู้จัก ดังนั้นจึงปรับใช้การเปิดตัวกลุ่มฯนี้เป็นตัวชี้วัดด้วย

4.3 มีการปรับกิจกรรมบางส่วนให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จะจัดเนื่องจากกลุ่มฯ ได้รับเชิญเข้าร่วมกิจกรรมนี้ และมีแนวคิดจะนำกิจกรรมวิจัยบางส่วนมาดำเนินการที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกำหนดให้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยด้านการวิเคราะห์การผลิต การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้จำหน่าย (ร้านค้าเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และการวิเคราะห์รายได้ ในวันเดียวกัน (ในเบื้องต้นกำหนดเป็น 28 สิงหาคม 2557) สำหรับการประชุมเพื่อสรุปบทเรียนกำหนดจัดในวันที่ 5 กันยายน 2557 และการจัดเวทีเพื่อคืนบทเรียนให้กับชุมชนกำหนดจัดในวันที่ 12 กันยายน 2557

หมายเหตุ: ในช่วงต่อมามีการปรับเวลาการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ข้างต้นเป็นวันที่ 29 สิงหาคม 2557, 19 กันยายน 2557 และ 1 ตุลาคม 2557 ตามลำดับ

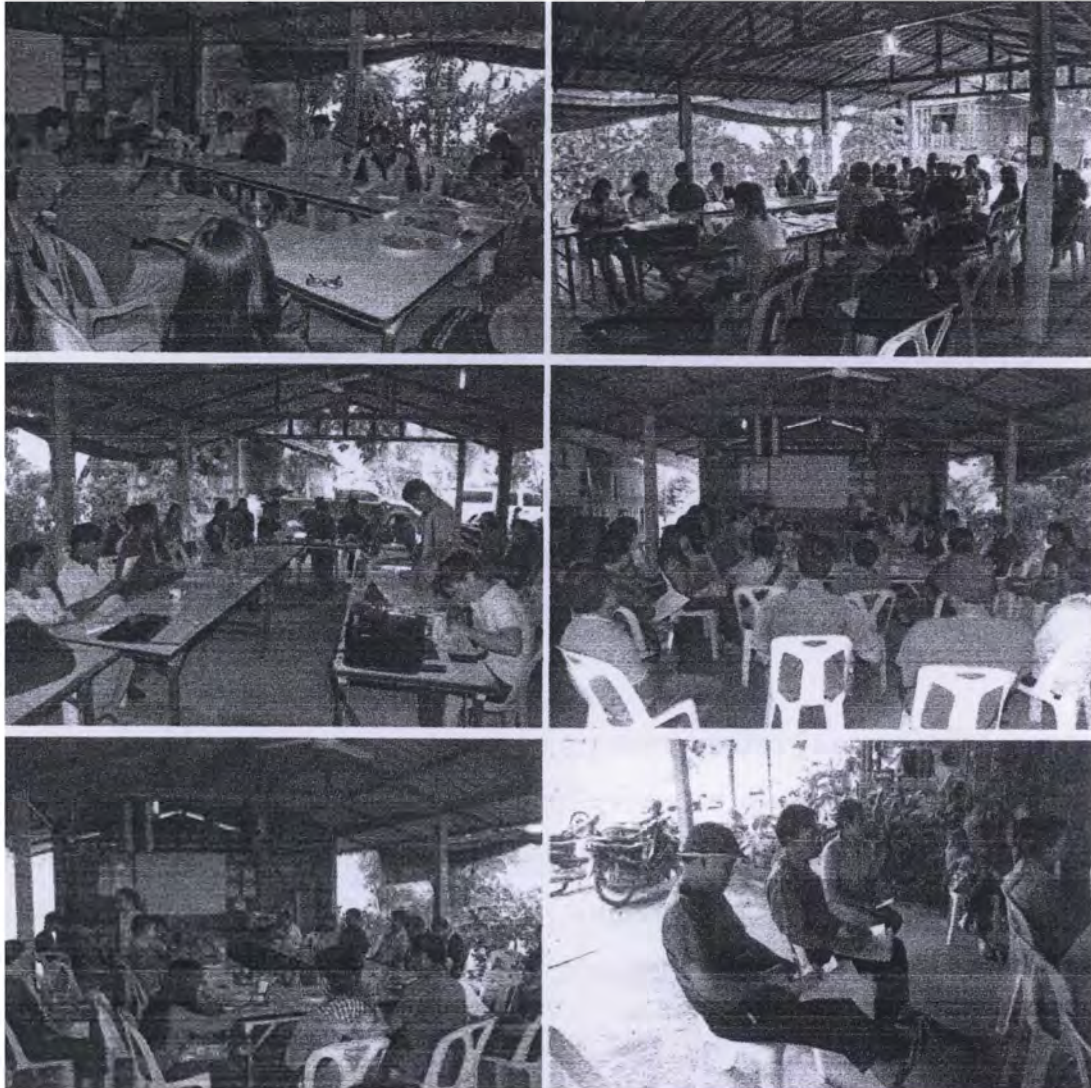
5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมนี้ คือ การสร้างบรรยากาศและกระตุ้นให้ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ช่วยให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ที่สร้างสรรค์และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการที่จะพัฒนาการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินงานกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.14 การประชุมที่วิจัยเพื่อวิเคราะห์การผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มฯ

วันที่ 29 สิงหาคม 2557 ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เวลา 10.00 – 12.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 12 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 3 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน และสมาชิกกลุ่มฯ 7 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

2.1 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ

2.2 เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการผลิตข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประสานกับคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขอใช้สถานที่ในการดำเนินกิจกรรม

3.2 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำเสนอข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมนิล และอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมนิลอินทรีย์ของกลุ่มฯ

3.3 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯอภิปรายร่วมกันถึงแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มฯ

4. ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ทราบถึงศักยภาพด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มฯ ที่น้อยกว่ามาตรฐาน โดยกลุ่มฯให้ข้อมูลว่า สามารถผลิตข้าวเปลือกได้โดยเฉลี่ยประมาณ 550 กก./ไร่ [ข้อมูลจากปีการ 2557 โดยภาพรวม กลุ่มฯสามารถผลิตข้าวเปลือกได้ 480.34 กก./ไร่; โปรดดูตารางที่ 7] ผลิตในขณะที่มาตรฐานการผลิตข้าวอินทรีย์โดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 700 – 800 กก./ไร่ และได้แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการผลิตข้าวเปลือกอินทรีย์ของกลุ่มฯ

5. บทเรียน

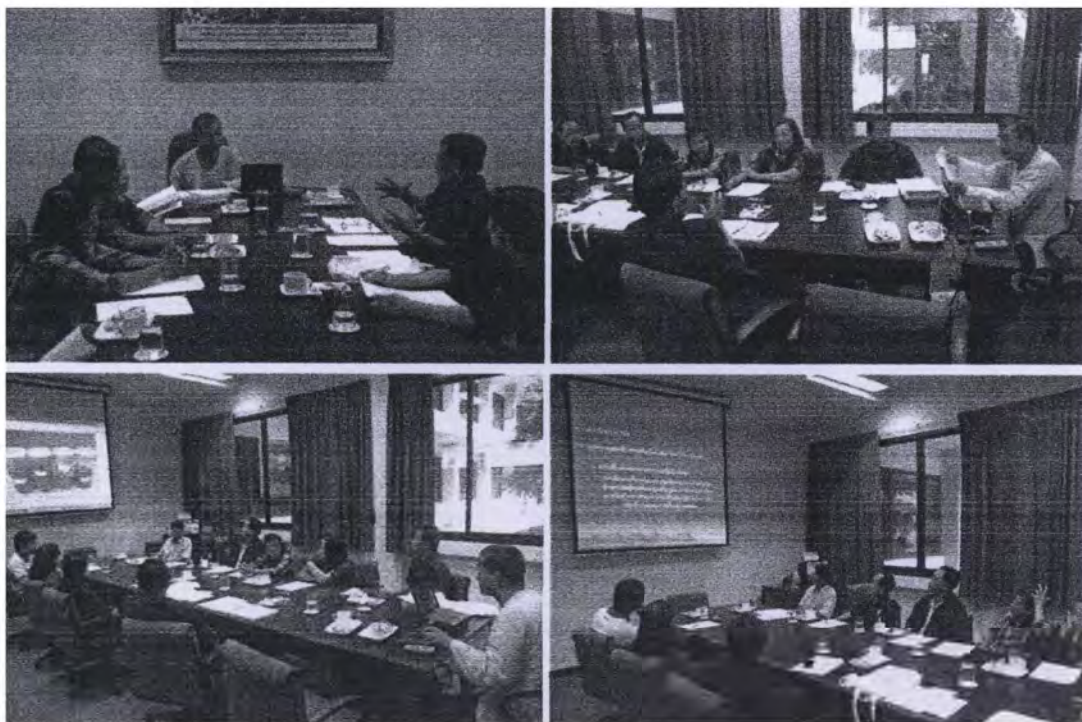
สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมนี้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการได้รับรู้ข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง สามารถช่วยสะท้อนภาพความเป็นจริง และช่วยในการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาในระยะต่อไป ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า กลุ่มฯ มีศักยภาพในการผลิตข้าวอินทรีย์ในแง่ของการผลิตได้ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ยอมรับ หากแต่ยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพในแง่ของปริมาณการผลิตข้าวอินทรีย์ที่โดยเฉลี่ยแล้วยังถือว่าน้อยกว่ามาตรฐาน

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.15 การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มฯ กับผู้รับจำหน่าย (ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

วันที่ 29 สิงหาคม 2557 ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เวลา 13.00 – 15.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 14 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 2 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน ตัวแทนจากร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน และสมาชิกกลุ่มฯ 7 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

2.1 เพื่อรับทราบถึงข้อคิดเห็นของผู้รับจำหน่ายที่มีต่อข่าวสารอินทรีย์บรรจุของของกลุ่มฯ

2.2 เพื่อรับทราบถึงข้อคิดเห็นของผู้รับจำหน่ายที่มีต่อแนวทางการจัดจำหน่ายข่าวสารอินทรีย์บรรจุของของกลุ่มฯ

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประสานไปยังร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขอเข้าพบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวสารอินทรีย์บรรจุของของกลุ่มฯ และการจำหน่าย

3.2 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เข้าพบ ตัวแทนร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวสารอินทรีย์บรรจุของของกลุ่มฯ และการจำหน่าย

3.3 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เข้าเยี่ยมชมร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีตัวแทนร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผู้ให้ข้อมูล

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ทราบถึงผลการวางจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ ในช่วงเดือนแรกของการวางจำหน่ายอย่างเป็นทางการที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เดือนกรกฎาคม 2557) ซึ่งสามารถจำหน่ายได้ 18 ถุง ทั้งนี้ตัวแทนร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เห็นว่าเป็นยอดจำหน่ายที่ยอมรับได้สำหรับสินค้าที่เปิดตัวใหม่ นอกจากนี้ยังได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการส่งเสริมตลาด เช่น การมีโปรโมชันให้ของแถม

4.2 ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้รับข้อเสนอแนะจากตัวแทนตัวแทนร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในส่วนที่เกี่ยวกับตราและฉลากผลิตภัณฑ์ เช่น ควรมีตราสัญลักษณ์ที่โดดเด่น จดจำได้ง่าย นอกจากนี้ยังได้รับข้อมูลเพิ่มเติมว่า ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ บางส่วนมีการรั่วซึม

5. บทเรียน

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมนี้ คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้จัดจำหน่าย ช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ ซึ่งทางกลุ่มฯ สามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (เช่น ตราสัญลักษณ์ และฉลากผลิตภัณฑ์) และการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการขาย เช่น การจัดโปรโมชันของแถม ในระยะต่อไป

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.16 การประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์รายได้

วันที่ 29 สิงหาคม 2557 ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เวลา 15.00 – 16.30 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 13 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 3 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน ตัวแทนและสมาชิกกลุ่มฯ 7 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อวิเคราะห์รายได้จากการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประสานกับคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขอใช้สถานที่ในการดำเนินกิจกรรม

3.2 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทบทวนข้อมูลด้านต้นทุนการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงทั้งกระบวนการ (หัวข้อ 3.7.9)

3.3 ทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มฯ ร่วมกันวิเคราะห์รายได้จากการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

4. ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ทราบถึงรายได้ที่คาดว่าจะได้จากการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงในกรณีที่นำเอาข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตได้ทั้งหมดในช่วงของโครงการวิจัยไปฝากจำหน่ายที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

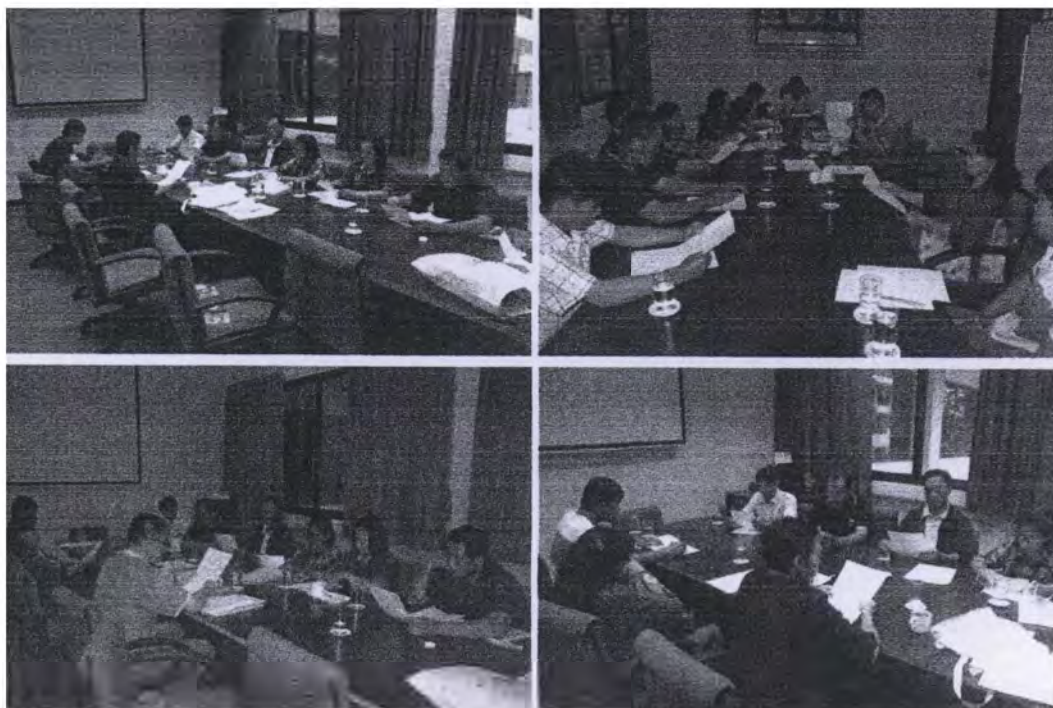
5. บทเรียน

ไม่มี

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.17 การประชุมทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เพื่อสรุปบทเรียนจากการดำเนินโครงการวิจัย

วันที่ 19 กันยายน 2557 ณ ที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าวก้างเขื่อน จังหวัด เชียงใหม่ เวลา 09.00 – 15.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 52 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 7 คน ทีมวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 4 ปลัดอำเภอพร้าวก้างเขื่อน นักวิชาการเกษตร (สำนักงานเกษตรอำเภอพร้าวก้างเขื่อน) นักวิจัย จากศูนย์วิจัยข้าวล้านนามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 คน เจ้าหน้าที่ มูลนิธิรากแก้ว 2 คน สมาชิกกลุ่มฯ 16 คน และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 17 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อสรุปบทเรียนในภาพรวมของการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ของโครงการ

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ตลอดโครงการ

3.2 ทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มฯ ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงในระยะต่อไปเมื่อหมดโครงการแล้ว

3.3 เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมอภิปรายกับทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นของกลุ่มฯ ที่มีต่อโครงการวิจัย

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ทราบถึงข้อมูล และผลลัพธ์ต่างๆ ตลอดช่วงการดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่าน

4.2 ทราบถึงแนวทางการขับเคลื่อนในช่วงต่อไปของกลุ่มฯ หลังจากสิ้นสุดโครงการ เช่น การผลิตมาจำนวนหนึ่ง การนำข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ไปเปิดตัวและวางจำหน่ายร่วมกับกิจกรรมของสำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว และการวางจำหน่ายที่ อบต. เชื่อนผาก เป็นต้น

4.3 ทราบถึงมุมมองของทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการทำวิจัย

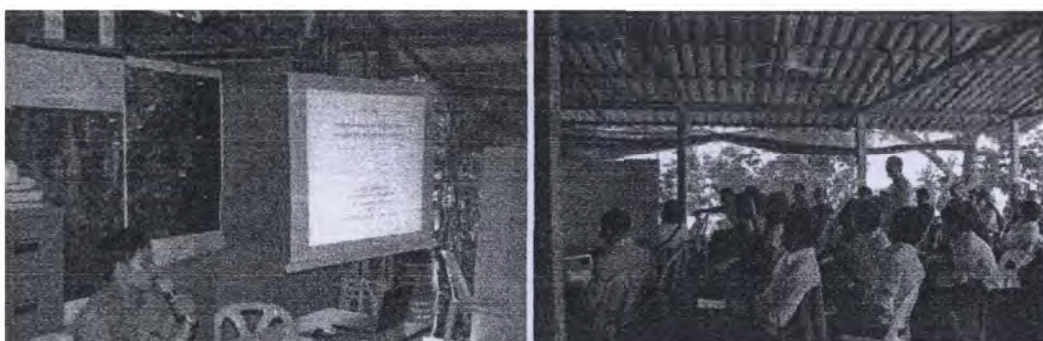
5. บทเรียน

ไม่มี

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.7.18 การจัดเวทีเพื่อนำเสนอบทเรียนที่ได้จากโครงการวิจัยให้กับชุมชน อำเภอพร้าว

วันที่ 1 ตุลาคม 2557 ณ วัดเขื่อนผาก ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว เวลา 09.00 – 16.00 น.

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

มีผู้เข้าร่วม 122 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัยชุมชน 7 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 4 คน นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 7 คน ตัวแทนจากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท 4 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน เจ้าหน้าที่หน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม 3 คน ตัวแทนภาคราชการ และองค์กรปกครองท้องถิ่นใน อำเภอพร้าว 17 คน มูลนิธิรากแก้ว 2 คน สมาชิกกลุ่มฯ และผู้สนใจ 53 คน และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 20 คน

2. เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อนำเสนอบทเรียนที่ได้จากโครงการวิจัยให้กับชุมชนอำเภอพร้าว

3. ขั้นตอนการดำเนินการ

3.1 การจัดเวทีเพื่อนำเสนอบทเรียนจากโครงการวิจัยดำเนินการร่วมกับกิจกรรมการขยายผลพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิรากแก้ว ร่วมกับสำนักงานอำเภอพร้าวและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว และคณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (สมาชิกทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ซึ่งกิจกรรมการขยายผลดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มฯ กับมูลนิธิรากแก้ว ทั้งนี้ได้มีการเชิญตัวแทนส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอพร้าว และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม

3.2 ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลภาพรวมของโครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว และจัดแสดงตัวอย่างข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

3.3 คณะทำงานกิจกรรมขยายผลพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์อภิปรายร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับแนวทางการขยายผลในเขตพื้นที่ตำบลเขื่อนผาก และตำบลป่าดู้ม อำเภอพร้าว

3.4 ทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มฯ รวมทั้งตัวแทนจากสหกรณ์กรีนเนท ร่วมประชุมกลุ่มย่อย กับคณบดีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอความต้องการของกลุ่มฯ เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยในระยะต่อไป

4. ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้เผยแพร่บทเรียนและผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการวิจัย ให้กับส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้สนใจในอำเภอร้าว

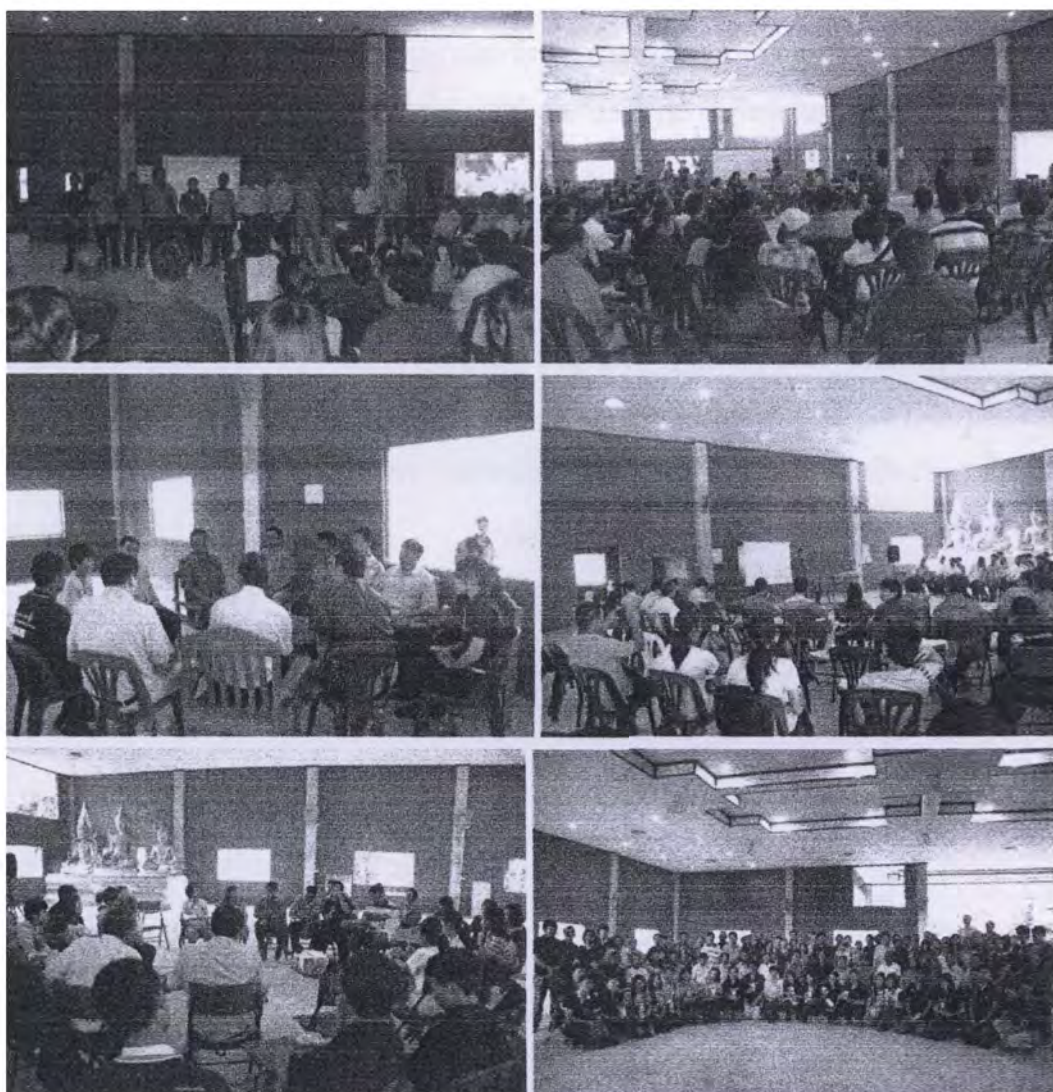
5. บทเรียน

ไม่มี

6. ปัญหา อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

7. ภาพกิจกรรม

3.8 สรุปกระบวนการทำงานรายการกิจกรรมในภาพรวม

ทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มฯ ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ตามแผนที่ได้วางไว้ ดังรายละเอียดที่ได้นำเสนอในหัวข้อ 3.7 อย่างไรก็ตามหากพิจารณากิจกรรมการวิจัยดังกล่าวในบริบทของกระบวนการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพในด้านการผลิตและการจำหน่ายข้าวอินทรีย์บรรจุของของกลุ่มฯ อาจสรุปภาพรวมของกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงได้ดังนี้

3.8.1 การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มฯ และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุ ซึ่งกิจกรรมในส่วนนี้ได้แก่ การวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ และการทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ (ข้อ 3.7.2)

3.8.2 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มฯ ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์บรรจุ กิจกรรมการวิจัยในส่วนนี้เปิดโอกาสให้ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการสีข้าว และการบรรจุ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้กิจกรรมการวิจัยในส่วนนี้ประกอบไปด้วย 1) การดูงานด้านการแปรรูปโดยการสีข้าว (ข้อ 3.7.3) 2) การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ (ข้อ 3.7.6) และ 3) การสีข้าวเปลือกอินทรีย์และการบรรจุ (ข้อ 3.7.8)

3.8.3 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มด้านการตลาด กิจกรรมการวิจัยในส่วนนี้เปิดโอกาสให้ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบตลาดและการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต รวมทั้งการมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุ โดยกิจกรรมการวิจัยในส่วนนี้ประกอบไปด้วย 1) การดูงานด้านการตลาด (ข้อ 3.7.4), 2) การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการและกำหนดแนวทางการตลาด (ข้อ 3.7.9), 3) การจัดจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุ (ข้อ 3.7.10) และ 4) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นคู่ค้าของกลุ่มฯ (ข้อ 3.7.15)

3.8.4 การสรุปผลของการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุ กิจกรรมในส่วนนี้ได้แก่ การวิเคราะห์รายได้ (ข้อ 3.7.16) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์รายได้ที่คาดว่าจะได้รับจากการทดลองผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุ และการจำหน่ายผ่านทางร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อ. พรวัว¹

กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพรวัว จังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2553 มีสมาชิกแรกเข้าจำนวน 46 ราย ในปีการผลิต 2557 มีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 29 รายโดยเป็นสมาชิกที่สามารถผลิตได้ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 25 ราย และสมาชิกที่อยู่ในระหว่างปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกแบบเกษตรอินทรีย์จำนวน 4 ราย โดยมีสมาชิกรวมจาก 5 ตำบลในอำเภอพรวัว รวม 5 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลป่าดุ่ม (บ้านป่าดุ่ม) ตำบลป่าไผ่ (บ้านดินธาตุ) ตำบลบ้านโป่ง (บ้านโป่ง) และตำบลเขื่อนผาก (บ้านเขื่อนผาก บ้านทรายมูล และบ้านสหกรณ์แปลง 2)

ในฤดูกาลผลิตปี 2557 กลุ่มฯ มีพื้นที่ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด 205.25 ไร่ โดยเป็นการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในระบบสหภาพยุโรป และมีการใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อเพาะปลูกจริง 190.25 ไร่ รวมทั้งมีพื้นที่ระยะปรับเปลี่ยนที่ทำการเพาะปลูกจริงจำนวน 67.25 ไร่ ในระยะแรกกลุ่มฯ มีผลผลิตในระบบอินทรีย์ เช่นข้าวหอมมะลิแดง และข้าวหอมนิล อย่างไรก็ตามตั้งแต่ฤดูกาลผลิตปี 2556 เป็นต้นมากลุ่มฯ ทำการผลิตเฉพาะข้าวหอมนิลเป็นหลัก เนื่องจากเป็นพันธุ์ข้าวที่สหกรณ์กรีนเนทส่งเสริมและมีตลาดรองรับ ทั้งนี้กลุ่มฯ มีกำลังการผลิตพืชอินทรีย์ดังรายละเอียดในตารางที่ 5 ในด้านการจำหน่ายผลผลิตนั้น กลุ่มฯ จำหน่ายผลผลิตระยะปรับเปลี่ยนให้กับสหกรณ์เกษตรพัฒนาอำเภอแม่แตง สำหรับส่งจำหน่ายภายในประเทศ ส่วนผลผลิตอินทรีย์ที่ได้มาตรฐาน มกท. และสหภาพยุโรป ได้จำหน่ายให้กับสหกรณ์กรีนเนท ซึ่งส่งผลผลิตออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ โดยในปี 2557 กลุ่มฯ จำหน่ายข้าวเปลือกอินทรีย์ได้ในราคาตลาดกรัมละ 19 บาท (ตารางที่ 6)

¹ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สหกรณ์กรีนเนท ผู้รับผิดชอบกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพรวัว

ตารางที่ 5 ผลผลิตอินทรีย์ของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว

ปี	จำนวนสมาชิก (คน)	พื้นที่เพาะปลูก จริงที่ผ่าน มาตรฐาน (ไร่)	พื้นที่ เพาะปลูกจริง (ปป.๙)	ปริมาณผลผลิตอินทรีย์ (กก.)			
				มะลิแดง	มะลิแดง (ปป.)	หอมนิล	หอมนิล (ปป.)
2554	20	10	146.75	4,475	47,955**	-	28,599.10
2555	20	104.75	37.75	9,272.5	-	43,873.70	15,213
2556	20	161.70	39.25	-	-	42,618.56	19,950***
2557	29	190.25	67.25	-	-	88,983.92	31,730
รวม				13,747.5	47,955	175,476.18	95,492.1

หมายเหตุ: *ระยะเปลี่ยนแปลง; **รวมผลผลิตปลอดสาร; ***ตัวเลขประมาณการ

ตารางที่ 6 ราคาผลผลิตอินทรีย์ของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว

ปี	ราคาผลผลิตอินทรีย์ (กิโลกรัม)		
	ข้าวมะลิแดงและข้าวหอมนิล		หมายเหตุ
	อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน	
2553	17.00	16.50	ราคาตามคุณภาพและสถานะของข้าว
2554	18.50	17.50	ราคาตามคุณภาพและสถานะของข้าว
2555	21.00	20.00	ราคาตามคุณภาพและสถานะของข้าว
2556**	22.00	21.00	ราคาตามคุณภาพและสถานะของข้าว
2557**	19.00	18.00	ราคาตามคุณภาพและสถานะของข้าว

*กิโลกรัมข้าวเปลือก **ผลิตเฉพาะข้าวหอมนิล (ข้อมูลจากกลุ่มฯ)

ในส่วนของการผลิตของกลุ่มนั้น ในปีการผลิต 2557 สมาชิกกลุ่มฯ ที่ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (25 ราย) ผลิตข้าวหอมนิลอินทรีย์เป็นหลัก แต่สมาชิกดังกล่าวบางรายมีการผลิตพืชอย่างอื่นร่วมด้วย หากพิจารณาเฉพาะการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์นั้น มีสมาชิกกลุ่มฯ 15 รายที่ผลิตเฉพาะข้าวหอมนิลอินทรีย์ และสมาชิกอีกกลุ่มฯ อีก 10 ราย ผลิตข้าวหอมนิลอินทรีย์ ไปพร้อมๆ กับข้าวหอมมะลิและข้าวเหนียวอินทรีย์ โดยเก็บไว้บริโภคหรือจำหน่ายเอง นอกจากนี้ในบรรดาสมาชิกกลุ่มฯ ที่ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นี้ มีสมาชิกกลุ่มฯ 14 รายที่มีสวนลำไย และสมาชิกกลุ่มฯ 2 รายมีส่วนผสม ซึ่งการผลิตดังกล่าวไม่ได้เป็นการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ในการพืชอินทรีย์นั้น โดยภาพรวมสมาชิกกลุ่มฯ จะต้องปรับเปลี่ยนแปลงนาปลูกข้าวเป็นแบบเกษตรอินทรีย์ทั้งหมดภายใน 2 ปี

ในด้านปัจจัยการผลิตสมาชิกกลุ่มฯ ใช้รถไถเดินตามและรถไถขนาดเล็กในการเตรียมพื้นที่เพาะปลูก และใช้รถเกี่ยวหวดในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งช่วยลดปัญหาทางด้านแรงงาน ดังนั้นในการปลูกข้าวอินทรีย์จึงมีการใช้แรงงานโดยเฉลี่ย 2 คน/ไร่ โดยมีทั้งแรงงานในครัวเรือน การลงแรงช่วยกัน และแรงงานที่จ้างมา โดยภาพรวมแล้วต้นทุนในการปลูกข้าวอินทรีย์ของกลุ่มฯ อยู่ระหว่าง 3,500 – 3,800 บาท/ไร่/ครั้ง

ในด้านศักยภาพการผลิตของกลุ่มฯ เมื่อพิจารณาการผลิตข้าวหอมนิลอินทรีย์ที่ผ่านมาตรฐาน ในปีการผลิต 2557 ได้ผลผลิตโดยเฉลี่ยต่อไร่ อยู่ระหว่าง 161 – 716 และมีผลผลิตต่อเฉลี่ยต่อไร่ในภาพรวมที่ 480.34 กก. ทั้งนี้มีสมาชิกกลุ่มฯ เพียง 2 รายที่สามารถผลิตได้ตามปริมาณมาตรฐานการผลิตข้าวอินทรีย์เฉลี่ยต่อไร่ (700 – 800 กก.; ข้อ 3.7.14)

ตารางที่ 7 การผลิตข้าวหอมนิลอินทรีย์ที่ผ่านมาตรฐานของสมาชิกกลุ่มฯ ในปีการผลิต 2557

	สมาชิก (เรียงตามลำดับ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่)	พื้นที่เพาะปลูกจริงที่ ผ่านมาตรฐาน (ไร่)	ปริมาณข้าวหอมนิล (กก.)	เฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ (กก)
1.	สมาชิกกลุ่มฯ	5	3,580	716.00
2.	สมาชิกกลุ่มฯ	14	9,838.27	702.73
3.	สมาชิกกลุ่มฯ	5	3,365	673.00
4.	สมาชิกกลุ่มฯ	5	3,331.02	666.20
5.	สมาชิกกลุ่มฯ	3.25	2,055	632.31
6.	สมาชิกกลุ่มฯ	7	4,254.5	607.78
7.	สมาชิกกลุ่มฯ	13	7,885	606.54
8.	สมาชิกกลุ่มฯ	3	1,792.2	597.40
9.	สมาชิกกลุ่มฯ	7	4,074.7	582.10
10.	สมาชิกกลุ่มฯ	4	2,076.13	519.03
11.	สมาชิกกลุ่มฯ	15	7,659.15	510.61
12.	สมาชิกกลุ่มฯ	3	1,525	508.33
13.	สมาชิกกลุ่มฯ	4	1,978.13	494.53
14.	สมาชิกกลุ่มฯ	13	6,342.4	487.88
15.	สมาชิกกลุ่มฯ	3.75	1,815	484.00
16.	สมาชิกกลุ่มฯ	10	4,770	477.00

ตารางที่ 7 (ต่อ)

	สมาชิก (เรียงตามลำดับ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่)	พื้นที่เพาะปลูกจริงที่ ผ่านมาตรฐาน (ไร่)	ปริมาณข้าวหอมชนิด (กก.)	เฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ (กก)
17.	สมาชิกกลุ่มฯ	10.5	4,595	437.62
18.	สมาชิกกลุ่มฯ	2	795	397.50
19.	สมาชิกกลุ่มฯ	20	7,170	358.50
20.	สมาชิกกลุ่มฯ	10	3,512.42	351.24
21.	สมาชิกกลุ่มฯ	3	920	306.67
22.	สมาชิกกลุ่มฯ	6	1,730	288.33
23.	สมาชิกกลุ่มฯ	8.75	2,310	264.00
24.	สมาชิกกลุ่มฯ	10	1,610	161.00
	รวม	185.25	88,983.92	480.34

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะสมาชิกกลุ่มฯ ที่มีผลผลิตผ่านมาตรฐาน

4.2 ศักยภาพของกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวกว้าง

กลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวกว้าง เป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขนาดเล็ก ในช่วงเริ่มโครงการวิจัย (กรกฎาคม 2556) มีสมาชิกกลุ่มเพียง 20 ราย ในช่วงปีที่ผ่านมา มีสมาชิกเพิ่มขึ้น 6 ราย กระนั้นก็ตาม จากกิจกรรมวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารของกลุ่มฯ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ทุนเดิมของกลุ่มฯ (ข้อ 3.7.2) รวมถึงการพิจารณาจากข้อมูลเชิงเอกสาร (ข้อ 4.1) และการสังเกตจากการร่วมกิจกรรมของทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ พบว่ากลุ่มฯ มีศักยภาพสูง และมีความเข้มแข็ง ถึงแม้ว่าจะตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการมาได้เพียงประมาณ 5 ปีเท่านั้น ทั้งนี้ศักยภาพหรือความเข้มแข็งของกลุ่มฯ สามารถพิจารณาได้อย่างน้อยจาก 4 ด้านได้แก่

1. ด้านการบริหารกลุ่มฯ: กลุ่มฯ มีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการ และมีระเบียบข้อตกลงที่สมาชิกกลุ่มฯ ต้องถือปฏิบัติร่วมกัน เช่น สมาชิกต้องเสียค่าสมัครแรกเข้าจำนวน 50 บาท และถือหุ้นแรกเข้าไม่ต่ำกว่า 10 หุ้นๆ ละ 10 บาท และสมาชิกต้องใช้ปัจจัยการผลิต (เช่น ปุ๋ยอินทรีย์) ตามที่อนุญาตให้ใช้เท่านั้น รวมทั้งต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อย่างเคร่งครัด เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังมีการจัดประชุมใหญ่สมาชิกกลุ่มฯ อย่างน้อย 3 ครั้ง คือ ช่วงก่อนฤดูกาลผลิต เพื่อวางแผนการผลิต ช่วงก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อตกลงราคาผลผลิต และช่วงหลังฤดูกาลผลิต เพื่อสรุปผลการปฏิบัติงานช่วงที่ผ่านมา

ในส่วนของการคณะกรรมการกลุ่มๆ นั้นพบว่า ประธานกลุ่ม (นายอิสริน ใจปะ) รวมถึงคณะกรรมการท่านอื่นๆ มีความเข้มแข็งและเอาใจใส่ในกิจกรรมของกลุ่มฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สามารถสังเกตได้ตั้งแต่เริ่มต้นพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกันระหว่างทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กับกลุ่มฯ และการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ดังที่นำเสนอในบทที่ 3 (คณะกรรมการกลุ่มฯ ร่วมดำเนินงานวิจัยในฐานะทีมวิจัยชุมชน) ซึ่งไม่ปรากฏปัญหาในเชิงกระบวนการดำเนินกิจกรรมแต่อย่างใด โดยคณะกรรมการกลุ่มฯ พยายามจัดสรรเวลา และหมุนเวียนกันเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบว่า คณะกรรมการกลุ่มฯ มีความกระตือรือร้นในการพัฒนากลุ่มฯ อยู่เสมอ เช่น การเข้าร่วมศึกษาดูงานที่จังหวัดน่าน (กรกฎาคม 2557) และจังหวัดอุดรธานี (กันยายน 2557) ร่วมกับมูลนิธิรากแก้ว และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่² ดังนั้นการมีคณะกรรมการกลุ่มฯ ที่เข้มแข็งนับได้ว่า เป็น ‘ต้นทุน’ ที่สำคัญอันหนึ่งของกลุ่มฯ

2. ด้านการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์: ถึงแม้ว่ากลุ่มฯ จะก่อตั้งมาได้ไม่นาน แต่กลุ่มฯ สามารถผลิตข้าวหอมมะลิแดงและข้าวหอมนิล รวมถึงถั่วเหลืองที่ผ่านมาตรฐานการรับรองของทั้งในและต่างประเทศ อันได้แก่ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) และมาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ในระบบสหภาพยุโรป ซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพที่สำคัญยิ่งของกลุ่มฯ ที่เป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะแตกต่างจากกลุ่มเกษตรกรหลายๆ แห่ง ที่ถึงแม้ว่าจะมีการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ แต่ก็ไม่ได้มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นทางการ นอกจากนี้หากพิจารณาในแง่ของการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์เหล่านี้ก็เป็นสิ่งจำเป็นในการผลิต เพราะสามารถใช้เป็นเครื่องยืนยันต่อผู้บริโภคได้ว่า ข้าวสารดังกล่าวเป็นข้าวสารอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานอย่างแท้จริง

3. ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานต่างๆ: นอกเหนือจากการที่กลุ่มฯ มีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง และสามารถผลิตผลผลิตที่ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว ยังพบว่า กลุ่มฯ มี ‘ต้นทุนทางสังคม’ ที่อยู่ในระดับดี ที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ กลุ่มฯ ความสัมพันธ์ที่ดีกับสหกรณ์กรีนเนทซึ่งเป็นผู้สนับสนุนกลุ่มฯ มาแต่เริ่มแรก โดยสหกรณ์กรีนเนทได้ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ และการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์เชิงพาณิชย์ เช่น สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และการรับซื้อข้าวเปลือกอินทรีย์ที่กลุ่มฯ ผลิตได้ทั้งหมด ทำให้กลุ่มฯ ไม่ต้องประสบปัญหาในเรื่องการตลาด นอกจากนี้สหกรณ์กรีนเนทยังสนับสนุนให้กลุ่มฯ ทดลองหา

² มูลนิธิรากแก้วมีพันธกิจในการ “สนับสนุนภาคการศึกษาให้มีความรู้และศักยภาพมาดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนการบูรณาการความร่วมมือของส่วนราชการ หน่วยงาน องค์กรภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินงาน” (www.rakkaew.org) ในส่วนของการดำเนินงานการพัฒนาร่วมกับกลุ่มฯ ทางมูลนิธิฯ ได้พยายามขับเคลื่อนร่วมกับทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และส่วนราชการในพื้นที่ เพื่อขยายพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์

ทางเลือกต่างๆ ในการสร้างรายได้และทำให้กลุ่มฯ เข้มแข็ง บรรยายภาสดังกล่าวหนุนเสริมให้กลุ่มฯ สามารถทดลองดำเนินการต่างๆ ได้ ดังเช่น การทดลองสีข้าวอินทรีย์และทดลองจำหน่ายร่วมกับทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายวิถีชีวิตเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ซึ่งได้เข้ามาส่งเสริมด้านการเกษตรแบบยั่งยืนให้กับกลุ่มฯ ตั้งแต่ปี 2548 โดยกลุ่มฯ ยังเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางเครือข่ายฯ เช่น เวที “เพื่อนปลูกเพื่อนกิน ณ เชียงใหม่” (กรกฎาคม 2557) เป็นต้น ส่วนในพื้นที่อำเภอพร้าวเอง กลุ่มฯ ก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว ซึ่งเป็นองค์ปกครองท้องถิ่นที่ทำการของกลุ่มฯ ตั้งอยู่ ทั้งนี้กลุ่มฯ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต.เขื่อนผาก ซึ่งทำให้กลุ่มฯ สามารถจัดซื้อเครื่องบรรจุถุงแบบสุญญากาศได้ และจากการที่กลุ่มฯ ได้ร่วมโครงการวิจัยฯ ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบโครงการพร้าวโมเดลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังทำให้กลุ่มฯ มีโอกาสในการสร้างเครือข่าย/ความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นๆ เช่น สำนักงานอำเภอพร้าว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมูลนิธิรากแก้ว เป็นต้น

4. ด้านสมาชิกกลุ่มฯ: เป็นที่เห็นได้ชัดว่า กลุ่มฯ มีขนาดเล็ก ในปีการผลิต 2557 มีสมาชิกทั้งหมด 29 รายเท่านั้น (สมาชิกทั้งที่ผ่านมาตรฐานการทำเกษตรอินทรีย์แล้ว 25 ราย และอยู่ในช่วงปรับเปลี่ยน 4 ราย) อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า เมื่อแรกตั้งกลุ่มฯ มีสมาชิกทั้งหมด 46 ราย แล้วลดเหลือ 20 ราย (ณ เดือน มกราคม 2556) และต่อมีสมาชิกมาขอเข้าร่วมในช่วงหลังอีก 9 ราย ดังนั้นในแง่หนึ่งสมาชิกที่เหลืออยู่จึงเป็น ‘แฟนพันธุ์แท้’ ของการทำเกษตรอินทรีย์และของกลุ่มฯ และสามารถปรับตัวเข้ากับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ได้ โดยจากทั้งหมดสมาชิก 29 ราย เกือบทั้งหมด (25 ราย) สามารถทำการผลิตที่ได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เกิดลักษณะของความเป็นกลุ่มฯ ที่ชัดเจนและเข้มแข็ง ยกตัวอย่างเช่น สมาชิกกลุ่มฯ ต่างยินดีมอบข้าวเปลือกอินทรีย์เพื่อใช้ในการทดลองสีและบรรจุถุงเพื่อจำหน่าย นอกจากนี้ในแต่ละกิจกรรมการวิจัยที่ได้ดำเนินการก็มีสมาชิกกลุ่มฯ ที่สามารถปลีกเวลามาได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันเสมอ

ภาพที่ 1 สมาชิกกลุ่มฯ ช่วยจำหน่ายข้าวอินทรีย์บรรจุถุง ณ ที่ทำการกลุ่มฯ (6 กรกฎาคม 2557)

อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นด้านศักยภาพที่กลุ่มฯ ต้องพิจารณาคำเนินการ เพื่อพัฒนา ศักยภาพของกลุ่มฯ ให้เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสามารถพิจารณาได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. **ด้านการบริหารจัดการ:** จากกิจกรรมการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มฯ พบว่า การจัดทำ บัญชีรายรับ-รายจ่าย ของกลุ่มฯ ดำเนินการโดยประธานกลุ่มฯ เพียงคนเดียว โดยใช้สมุดในการจด บันทึก ถึงแม้ว่าในปัจจุบันประธานกลุ่มฯ ยังสามารถจัดการบัญชีได้ และระบบบัญชีที่พัฒนาขึ้นนั้น ง่ายต่อการเข้าใจของสมาชิกกลุ่มฯ และง่ายต่อการบันทึก แต่ในระยะยาวหากสมาชิกกลุ่มฯ เพิ่ม จำนวนมากขึ้น หรือมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับรายรับรายจ่ายมากขึ้นอาจต้องมีการกระจายภาระงาน หรือมอบหมายงานในด้านนี้ให้กับคณะกรรมการกลุ่ม

อีกประเด็นหนึ่งในการบริหารจัดการที่กลุ่มฯ ยังขาดอยู่ คือ ระบบฐานข้อมูลใน ภาพรวม ที่รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก และข้อมูลการเพาะปลูกสมาชิก ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวเก็บ รวบรวมไว้โดยสหกรณ์กรีนเนท และทางกลุ่มฯ ประสานไปยังสหกรณ์กรีนเนทเมื่อต้องการใช้ ข้อมูลดังกล่าว อย่างไรก็ตามจะมีความคล่องตัวเพิ่มมากขึ้นหากกลุ่มฯ มีฐานข้อมูลของตัวเอง

2. **ด้านการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์:** ในปัจจุบันกลุ่มฯสามารถทำการผลิตโดยระบบ เกษตรอินทรีย์ที่ผ่านมาตรฐานทั้งในประเทศและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามปรากฏว่า ในการ ดำเนินการเพื่อการตรวจสอบเพื่อให้ได้ใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากต่างประเทศนั้น สหกรณ์กรีนเนทเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ทำให้ เกิดความไม่คล่องตัวเมื่อกลุ่มฯ ต้องการนำใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต่างๆ มาใช้ในส่วนที่ เกี่ยวกับการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง กล่าวคือ กลุ่มฯ ไม่สามารถผนวกสัญลักษณ์การรับรอง

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ดังกล่าวไว้บนฉลากผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งการแสดงตราสัญลักษณ์ดังกล่าวมีผลต่อความเชื่อถือของผู้บริโภคไปจำหน่ายหรือผู้บริโภค

ในส่วนของการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์นี้ยังมีอีกหนึ่งประเด็นที่กลุ่มฯ ควรพิจารณา คือ ความสามารถในการผลิตข้าวต่อไร่ กล่าวคือ ถึงแม้ว่ากลุ่มฯ สามารถผลิตข้าวได้ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หากแต่ผลผลิตต่อไร่ที่ได้ (โดยเฉลี่ยในปีการผลิต 2557 480.34 กก./ไร่) ยังถือว่าน้อยกว่ามาตรฐาน (ประมาณ 700-800 กิโลกรัม/ไร่)

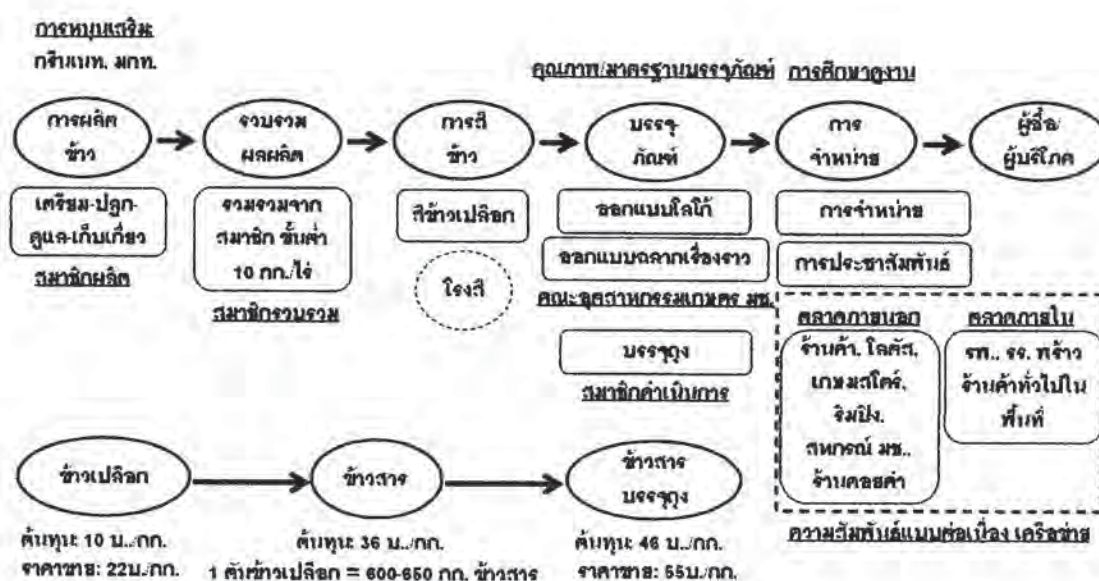
3. **ด้านการแปรรูป (การสีข้าว):** องค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งของการแปรรูป (การสีข้าว) คือ โรงสีข้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวสารอินทรีย์ ต้องใช้โรงสีที่สีเฉพาะข้าวเปลือกอินทรีย์ เพื่อไม่ให้เกิดการปนจากข้าวเปลือกที่ได้จากระบบเกษตรเคมี ในปัจจุบันกลุ่มฯ ยังไม่มีโรงสีข้าวเป็นของตนเอง นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังไม่มีโรงเรือนที่เป็นกิจจะลักษณะในการบรรจุถุง

จากศักยภาพของกลุ่มฯ รวมทั้งประเด็นที่กลุ่มต้องพิจารณาในระยะต่อไปตามที่น่าเสนอไปข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาในบริบทของการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่กลุ่มฯ ต้องการทดลองดำเนินการ จะเห็นได้ว่า กลุ่มฯ มีความพร้อมในแง่ของวัตถุดิบที่ได้มาตรฐาน (ข้าวเปลือกอินทรีย์) เนื่องจากกลุ่มฯ สามารถผลิตข้าวเปลือกอินทรีย์ที่ได้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังมีเครื่องบรรจุสุญญากาศ 1 เครื่องที่สามารถใช้ในการบรรจุถุงข้าวสารอินทรีย์ อย่างไรก็ตามกลุ่มฯ ยังขาดโรงสีข้าว และโรงเรือนสำหรับการบรรจุถุงที่เป็นกิจจะลักษณะ หากแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการทดลองผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงในระยะเริ่มต้นที่กลุ่มฯ ยังขาด และต้องมีการพัฒนาขึ้น คือ ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงพร้อมตราสัญลักษณ์และฉลากผลิตภัณฑ์ในนามของกลุ่มฯ และตลาดสำหรับจำหน่าย

4.3 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มฯ ในด้านการผลิต

องค์ประกอบหลักประการหนึ่งของโครงการวิจัย คือ การพัฒนาศักยภาพการผลิต ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ การแปรรูปข้าวเปลือกอินทรีย์โดยการสี เพื่อผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง ซึ่งเป็นความต้องการของกลุ่มฯ จากการทำงานร่วมกับกลุ่มฯ พบว่า สมาชิกกลุ่มฯ บางรายมีประสบการณ์ในการสีข้าวอินทรีย์บรรจุถุงเพื่อจำหน่าย หากแต่ยังไม่ได้ทำอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เช่น ยังไม่มีการติดตามฉลากผลิตภัณฑ์ หรือยังไม่มีมีการคิดคำนวณต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ เพื่อประกอบการตั้งราคาจำหน่าย ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสีข้าวและบรรจุถุงนี้จึงเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และการลงมือดำเนินการของสมาชิกกลุ่มฯ โดยมีทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ประสานงาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพในด้านการผลิตของกลุ่มฯ โดยรวม ทั้งนี้สามารถประมวลผลกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้ ได้ดังต่อไปนี้

4.3.1 การฉายภาพรวมของกระบวนการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง โดยผ่านการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าร่วมกัน (ข้อ 3.7.2) จากกิจกรรมการวิจัยนี้ ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ร่วมกันทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ของกลุ่มฯ (ภาพที่ 2) โดยร่วมกันตอบคำถามหลักในการหาข้อมูลเพื่อทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ และอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันประเด็นคำถามหลักดังกล่าว เช่น กระบวนการหลักในห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการเปลี่ยนรูปของวัตถุดิบในแต่ละกระบวนการ และการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งปัจจัยภายนอกที่จำเป็นในแต่ละช่วงกระบวนการ

ภาพที่ 2 แผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

ในภาพรวมการทำแผนภาพห่วงโซ่คุณค่าข้าวสารอินทรีย์ ช่วยทำให้เห็นภาพของขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบ คือ การผลิตข้าวผลิตข้าวเปลือกอินทรีย์ การรวบรวมข้าวเปลือก การสี การบรรจุ การจำหน่าย ซึ่งมีผู้เกี่ยวข้องหลายส่วน เช่น สมาชิกกลุ่มฯ ในฐานะผู้ผลิตข้าวเปลือก/ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง สหกรณ์กรีนเนทที่เป็นผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตที่ได้มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ โรงสี และร้านค้าที่จะนำข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงไปขาย เป็นต้น ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์พบว่า ถ้าจำหน่ายข้าวเปลือกอินทรีย์ให้สหกรณ์กรีนเนท ได้ราคา 22 บาท/กก. (ในปี 2556) และมีต้นทุนการผลิตประมาณ 10 บาท/กก. ส่วนข้าวสารอินทรีย์ ถ้าบรรจุถุงธรรมดาไม่มีฉลากจำหน่ายได้ 55 บาท/กก. ถ้ามีฉลากและจำหน่ายขายตามร้านค้าต่างๆ ประมาณ 120 บาท/กก. โดยมีต้นทุนการผลิตอยู่ที่ประมาณ 46 บาท/กก.

4.3.2 การศึกษาดูงานด้านการแปรรูป (การสีข้าว) (ข้อ 3.7.3) กิจกรรมนี้ทำให้กลุ่มฯ เห็นภาพรวมของการสีข้าวและการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ชัดเจนขึ้น โดยในส่วนเครื่องสีข้าวได้เห็นระบบสีข้าวขนาดเล็ก 2 แบบ คือ ระบบการสีข้าวโดยใช้ลูกยาง 4 ลูก (เครื่องสีของอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์) และระบบการสีข้าวโดยใช้ลูกยาง 2 ลูก (เครื่องสีของศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ซึ่งระบบแรกทำให้เกิดปริมาณข้าวหักจำนวนมาก ถึงแม้ว่าจะใช้เวลาในการสีน้อย ซึ่งในระยะยาวหากทางกลุ่มฯ มีความต้องการจัดหาเครื่องสีข้าวเป็นของตนเองก็สามารถใช้องค์ความรู้นี้ประกอบการตัดสินใจเลือกเครื่องสีข้าวได้

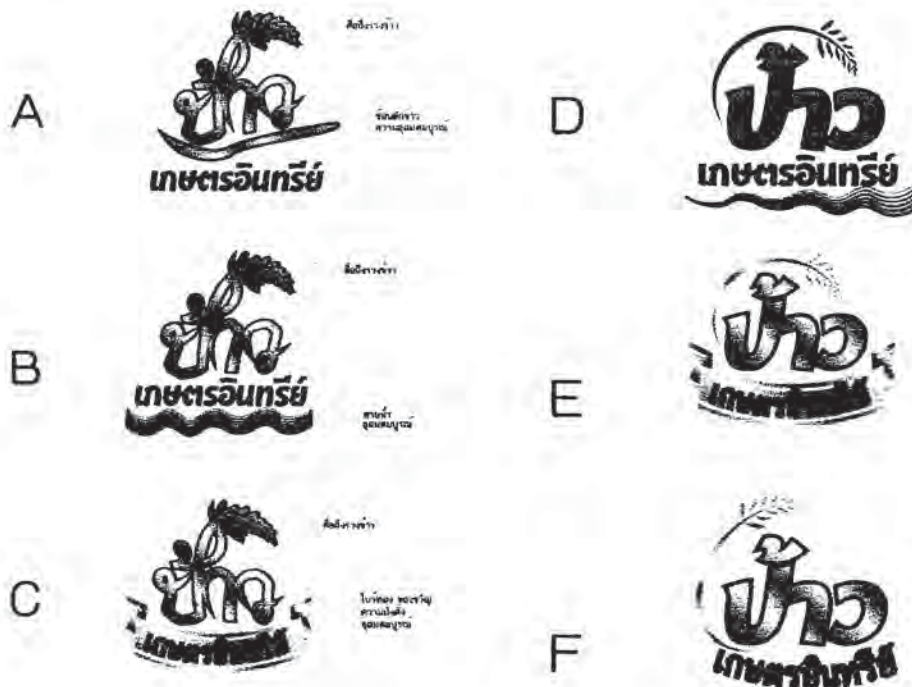
นอกเหนือจากประเด็นเรื่องเครื่องสีข้าวแล้ว จากการศึกษาดูงานโรงสีของอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ ที่ทำการผลิตครบวงจรในรูปแบบวิสาหกิจในครัวขนาดเล็กซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกิจกรรมการแปรรูปที่กลุ่มฯ กำลังเตรียมดำเนินการ ยังได้ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดเก็บข้าวเปลือกก่อนการสี สามารถจัดเก็บได้ตามกระบวนการปกติ คือ เก็บข้าวเปลือกไว้ในกระสอบ แต่ต้องระมัดระวังเรื่องความชื้น และในส่วนของการดูข้าวสารที่สีได้นั้น ควรนำไปตากแดดประมาณ 5 ชั่วโมง เพื่อเพิ่มคุณภาพข้าวสาร โดยให้มีความชื้น 13% นอกจากนี้ยังได้ทราบถึงแนวทางการจำหน่ายสินค้า ซึ่งอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ จำหน่ายข้าวสารอินทรีย์ที่ผลิตได้ซึ่งอยู่ในรูปของข้าวกล้อง และข้าวกล้องงอก ผ่านตลาดนัด MCC ซึ่งมีทุกวันพุธและวันเสาร์ และจำหน่ายให้กับลูกค้าต่างจังหวัดด้วย เช่น กรุงเทพฯ และภูเก็ต โดยในส่วนตลาดนัด MCC แม้ว่าจะไม่รับสมาชิกเพิ่ม แต่ทางกลุ่มฯ สามารถฝากข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงผ่านทางอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ ไปจำหน่ายได้

ภาพที่ 3 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์และการบรรจุถุงของอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์

4.3.3 การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ เนื่องจากกลุ่มฯ ยังไม่มีตราสัญลักษณ์ของตนเองดังนั้นกิจกรรมที่สำคัญอันหนึ่ง คือ การออกแบบตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ รวมทั้งการออกแบบฉลากผลิตภัณฑ์เพื่อใช้สำหรับผลิตภัณฑ์ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง ซึ่งการออกแบบแบบดังกล่าวใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมโดยกลุ่มฯ เป็นผู้เสนอความคิดเห็น และผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นอาจารย์จากสาขาเทคโนโลยีการบรรจุ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องและการจัดทำแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์

4.3.3.1 การออกแบบตราผลิตภัณฑ์ จากกิจกรรมการออกแบบตราผลิตภัณฑ์ (ข้อ 3.7.6) ซึ่งกลุ่มฯ ได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็น และร่วมกันออกแบบร่างตราผลิตภัณฑ์ ทางอาจารย์จากสาขาเทคโนโลยีการบรรจุ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อาจารย์สมชาย วงศ์สุริยศักดิ์) ได้ทำการพัฒนาแบบตราผลิตภัณฑ์โดยใช้ข้อความที่ได้ทำการเลือก คือ “ข้าว เกษตรอินทรีย์” ออกมา 11 แบบ (ภาพที่ 4) โดยทางทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ได้เลือกมา 1 แบบ คือ แบบ D พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะให้มีการปรับสีของตัวอักษร “ข้าว” จากสีเขียว เป็นสีทอง ทั้งนี้อาจารย์สมชาย วงศ์สุริยศักดิ์ได้ทำการปรับเปลี่ยนสีของตัวอักษรและทำการพัฒนาแบบจากที่ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ทำการเลือกเพิ่มเป็น 3 แบบ (ภาพที่ 5) เพื่อให้ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ทำการเลือกในรอบสุดท้าย ซึ่งทางทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ทำการเลือกแบบ D2 เพื่อใช้เป็นตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ต่อไป

ภาพที่ 4 ตัวอย่างแบบร่างตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ

D1

D2

D3

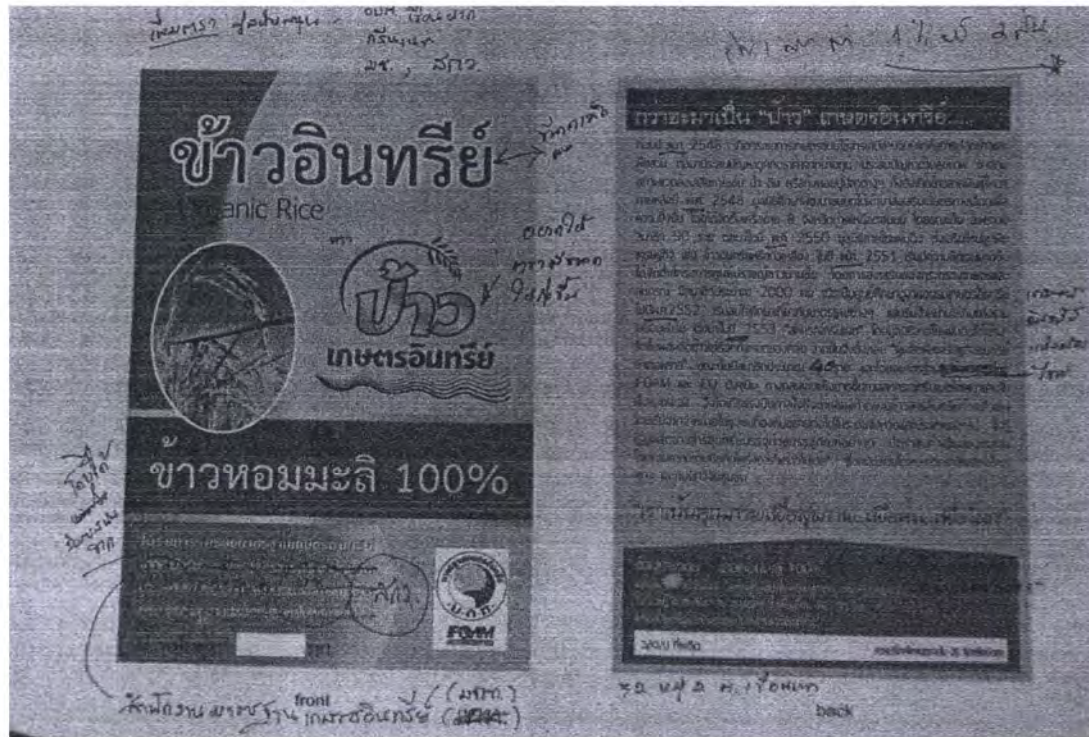

ตรา

ภาพที่ 5 แบบร่างตราผลิตภัณฑ์ที่ปรับแก้ และแบบตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ

4.3.3.2 การออกแบบฉลากผลิตภัณฑ์ หลังจากที่ได้มีการเลือกแบบและปรับแก้ตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ แล้วอาจารย์สมชาย วงศ์สุริยศักดิ์ ได้พัฒนาฉลากผลิตภัณฑ์ตัวอย่างโดยผนวกตราที่ได้รับการแก้ไขเลือกเข้าไปด้วย ซึ่งประกอบไปด้วยฉลากผลิตภัณฑ์ส่วนหน้า และฉลากผลิตภัณฑ์ส่วนหน้า (แสดงตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ) และส่วนหลังซึ่งนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับของกลุ่มฯ ซึ่งทางกลุ่มฯ ได้ร่วมกันนำเสนอไว้ (ข้อ 3.7.6) หลังจากนั้นทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ ร่วมกันพิจารณาและปรับแก้รายละเอียด (ภาพที่ 6) เช่น ปรับแก้ข้อความจาก ‘ข้าวหอมมะลิ’ เป็น ‘ข้าวหอมนิล’ รวมทั้งเพิ่มเติมตราสัญลักษณ์ของผู้ให้การสนับสนุน เช่น สหกรณ์กรีนเนท และ อบต.เขื่อนผาก เป็นต้น ในท้ายที่สุดได้ฉลากผลิตภัณฑ์ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ดังภาพที่ 7 ซึ่งหลังจากนั้นทางทีมวิจัยได้นำไปผลิตในรูปของสติ๊กเกอร์เพื่อปิดผนึกกับข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง และได้มอบไฟล์ต้นฉบับให้กับกลุ่มฯ เพื่อใช้ประโยชน์ในระยะต่อไป

ภาพที่ 6 แบบร่างฉลากผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ และข้อเสนอแนะปรับแก้

ภาพที่ 7 ฉลากผลิตภัณฑ์ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

4.3.4 การสีข้าวและการบรรจุถุง การสีข้าวและการบรรจุถุง (ข้อ 3.7.8) นับเป็นการทดลองสีข้าวและบรรจุถุงในระดับกลุ่มฯ เป็นครั้งแรก โดยกิจกรรมนี้ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ เป็นผู้ดำเนินการ มีรายละเอียดดังนี้

4.3.4.1 การสีข้าว ทีมวิจัยชุมชนรวบรวมข้าวเปลือกอินทรี (ข้าวหอมนิล) จากสมาชิกกลุ่มฯ ในช่วงเดือนมกราคม 2557 ตามจำนวนที่ได้ตกลงกันไว้ คือ สมาชิกกลุ่มฯ สมทบข้าวเปลือกอินทรีอย่างน้อยจำนวน 10 กก./ไร่ เพื่อทำการทดลองสีและบรรจุถุง และทำการรวบรวมเฉพาะข้าวเปลือกอินทรีที่ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เท่านั้น โดยในช่วงแรกนี้สามารถรวบรวมข้าวเปลือกอินทรีจากสมาชิก 12 ราย คิดเป็นจำนวนทั้งหมดประมาณ 840 กก. และนำไปทำการสีเป็นชุดแรก ส่วนในชุดที่สองทำการเก็บรวบรวมจากสมาชิก 7 ราย ได้ข้าวเปลือกอินทรีประมาณ 500 กก. (ยังไม่ได้ดำเนินการสี) สำหรับข้าวเปลือกจากสมาชิกอีก 1 ราย ไม่สามารถนำไปสีได้ เนื่องจากมีข้าวเปลือกปนกัน (ผ่านมาตรฐานอินทรีย์/ระยะปรับเปลี่ยน)

หลังจากนั้นทีมวิจัยชุมชนนำข้าวเปลือกอินทรีที่รวบรวมได้ในชุดแรกจำนวน 840 กก. ไปฝากไว้ที่โกดังของโรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์คอกคำ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอพร้าว ซึ่งเป็นโรงสีข้าวที่ทำการสีเฉพาะข้าวเปลือกอินทรี และได้ทำการสีในช่วงปลายเดือนมิถุนายน 2557 ได้ข้าวสารอินทรีย์จำนวน 600 กก. และมีค่าใช้จ่าย 2.50 บาท/ 1 กก. ข้าวสาร จากปริมาณข้าวสารที่สีได้นี้แสดงว่า ข้าวเปลือก 1 กก. สามารถสีเป็นข้าวสารได้ 0.714 กก. ซึ่งมากกว่าที่ได้มีการให้ข้อมูลเบื้องต้นไว้ในกิจกรรมข้อ 3.7.2 (ข้าวเปลือก 1 กก. สีเป็นข้าวสารได้ประมาณ 0.60 – 0.65 กก.) ดังนั้นจากจำนวนข้าวเปลือกอินทรีที่รวบรวมได้ (1,340 กก.) คาดว่าจะสีเป็นข้าวสารได้ทั้งหมด 956 กก.

4.3.4.2 การบรรจุถุง ทีมวิจัยชุมชนทำการบรรจุถุงข้าวสารอินทรีย์ที่สีได้ ณ ที่ทำการกลุ่มฯ โดยทำการบรรจุแบบสูญญากาศ ขนาดบรรจุถุงละ 1 กก. และทำการปิดผนึกผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้จากการประมาณการข้าวสารอินทรีย์ที่สีได้ กลุ่มฯ จะสามารถผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงได้ทั้งหมด 956 ถุง (โปรดดูภาพ ข้อ 3.7.8)

กิจกรรมการสีข้าวและการบรรจุถุงนี้ทำให้ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้เรียนรู้ในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับโรงสีข้าว การจัดซื้อถุงพลาสติกสำหรับการบรรจุ การบรรจุถุง และการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนในการผลิต

โดยภาพแล้วแม้ว่ากลุ่มฯ เห็นว่า โรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์คอกคำ เป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการสีข้าว หากแต่สิ่งสำคัญที่ได้เรียนรู้จากการทดลองสีข้าวตามโครงการวิจัยนี้ คือ การประสานงานกับโรงสี เพื่อให้สามารถสีข้าวได้ตามความต้องการของกลุ่มฯ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญ เนื่องจากส่งผลโดยตรงกับความสามารถในการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

(โรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์คอกคำจะให้บริการสีข้าวให้กับสมาชิกกลุ่มฯ ของตนเองก่อนเป็นเบื้องต้น)

ประสบการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งจากกิจกรรมนี้เกี่ยวเนื่องกับการจัดซื้อถุงพลาสติกสำหรับการบรรจุ ซึ่งทางทีมวิจัยชุมชนจัดซื้อถุงพลาสติกถุงพลาสติกนี้มีขนาดหนาพิเศษ เพื่อป้องกันการรั่วซึมหลังจากการบรรจุแบบสุญญากาศ เนื่องจากข้าวสารอินทรีย์ที่ผลิตเป็นการสีแบบข้าวกล้อง ซึ่งไม่มีการขัดและมีจมูกข้าว ซึ่งหากทำการบรรจุแบบสุญญากาศในถุงพลาสติกขนาดหนาธรรมดาจะทำให้เกิดการรั่วซึมได้ อย่างไรก็ตาม พบว่า เกิดความล่าช้าในการจัดซื้อถุงพลาสติกขนาดหนาพิเศษดังกล่าว เนื่องจากผู้จัดจำหน่ายในท้องถิ่น ต้องสั่งจากซื้อจากแหล่งอื่นอีกทอดหนึ่ง ลักษณะดังกล่าวนี้ก็ส่งผลโดยตรงกับความสามารถในการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ เช่นกัน ทั้งนี้กลุ่มฯ เห็นว่า ในระยะต่อไปต้องมีการสั่งซื้อถุงพลาสติกดังกล่าวมาสต็อกเก็บไว้

ในด้านการบรรจุถุงนั้น กิจกรรมการวิจัยนี้เปิดโอกาสให้ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้ทดลองบรรจุถุง โดยใช้เครื่องบรรจุสุญญากาศที่กลุ่มฯ มีอยู่ โดยทำการบรรจุถุงให้เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม ซึ่งพบว่า เมื่อทิ้งไว้ระยะหนึ่งยังมีการรั่วซึมตรงบริเวณที่ทำการปิดผนึก หรือการขึ้นรูปถุงทรงสี่เหลี่ยมยังมีรอยขุ่น ดังนั้นต้องมีการปรับแก้และทดลองปรับเครื่องบรรจุสุญญากาศให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อให้การบรรจุถุงมีประสิทธิภาพมากขึ้น พร้อมทั้งทดลองใช้ดัวบล็อกขึ้นแบบที่ทำมาจากแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด (ภาพที่ 8) แทนที่ดัวบล็อกขึ้นแบบที่ทำมาจากอลูมิเนียม เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นมากขึ้น

ภาพที่ 8 การบรรจุถุงแบบสุญญากาศโดยใช้ดัวบล็อกขึ้นแบบที่ทำมาจากแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด

ในช่วงระหว่างการบรรจุถุง ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ประสานให้ทีมวิจัยชุมชนทำการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนถุงที่สามารถบรรจุได้ใน 1 ชั่วโมง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้ถูกนำไปคำนวณเพื่อหาต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ ทั้งนี้จากกิจกรรมการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตข้าวสารอินทรีย์ทั้งกระบวนการ (ข้อ 3.7.9) หากพิจารณาต้นทุนหลักในการผลิตก่อนส่งจำหน่าย (ค่าข้าวสาร ค่าสีข้าว ค่าขนส่งไป-กลับโรงสี ค่าถุงพลาสติก และค่าแรงบรรจุถุง) ซึ่งตกอยู่ 39.15 บาท ก็มีความใกล้เคียงกับต้นทุนการผลิตจากประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่มฯ (46 บาท/กก.) ดังที่เสนอไว้ในข้อ 4.3.1

โดยภาพรวมแล้วกิจกรรมการสีข้าวและการบรรจุถุงเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและกลุ่มฯ และสามารถผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงได้ (ภาพที่ 9) อย่างไรก็ตามในช่วงการทำกิจกรรมการบรรจุถุงนี้มีข้อสังเกตว่า มีทีมวิจัยชุมชนเพียง 1 รายที่ดำเนินการ เนื่องจากยังมีข้าวสารอินทรีย์ที่ต้องทำการบรรจุถุงในจำนวนไม่มากนัก จึงยังสามารถดำเนินการในลักษณะดังกล่าวได้ ทั้งนี้ในระยะยาวต่อไป หากมีปริมาณการผลิตที่สูงขึ้นควรมีการกระจายงานให้สมาชิกกลุ่มฯ รายอื่นๆ หรือมีการว่าจ้างแรงงานเพื่อช่วยดำเนินการ ซึ่งจากการปรึกษาหารือกับกลุ่มฯ ได้แนวทางเป็นเบื้องต้นว่า ในช่วงต่อไปควรมีการจ่ายค่าแรงให้ผู้ดำเนินการบรรจุถุง

ภาพที่ 9 ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (ข้าวหอมนิล) ตรา ป่าว เกษตรอินทรีย์ ของกลุ่มฯ

4.4 การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มฯ ในด้านการตลาด

นอกจากการพัฒนาศักยภาพการผลิต โดยเป็นการแปรรูปข้าวเปลือกอินทรีย์โดยการสี เพื่อผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงแล้ว โครงการวิจัยฯ ยังมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาดของกลุ่มฯ เนื่องจากยังไม่มีผลผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ มาก่อน จึงได้มีการจัดกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้กระบวนการทางการตลาด ทั้งนี้สามารถประมวลผลข้อมูลกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้ ได้ดังนี้

4.4.1 การศึกษาดูงานด้านการตลาด กิจกรรมการวิจัยในส่วนของการดูงานด้านการตลาด (ข้อ 3.7.4) ทำให้ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทางการตลาด ซึ่งเป็นรูปแบบในเชิงพานิชย์ที่ใช้กันทั่วไปในการติดต่อกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้จำหน่าย

จากการศึกษาดูงานด้านการตลาดที่ร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกต สาขาตลาดมีโชค ได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวทางการติดต่อเพื่อนำสินค้าไปจำหน่าย โดยผู้ผลิตสามารถติดต่อร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกตได้ตลอด และทางผู้บริหารของร้านจะเป็นผู้พิจารณาว่า จะรับสินค้าไปวางจำหน่ายหรือไม่ หากมีการพิจารณาเห็นชอบ ทางริมปิงซูปเปอร์มาร์เกตมีแนวทางในการรับสินค้าเพื่อจำหน่ายอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) การซื้อขาด โดยซื้อขาดสินค้าจากผู้ผลิต และ 2) การฝากขาย โดยผู้ผลิตสามารถนำสินค้าไปฝากขายที่ร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกตได้ และสามารถร่วมกำหนดราคาวางจำหน่ายได้ ทั้งนี้ในการฝากขายทางร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกต มีการคิดค่าบริการร้อยละ 25 จากยอดขาย หรือร้อยละ 23 จากยอดขายในกรณีที่สินค้าชนิดนั้นจำหน่ายได้ดี สำหรับการชำระค่าสินค้านั้น ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขาดและการฝากขาย ทางร้านริมปิงซูปเปอร์มาร์เกตจะใช้ระบบเครดิต โดยจะจ่ายเงินค่าสินค้าหลังจาก 30 วัน

กระบวนการทางการตลาดดังกล่าวข้างต้นมีความคล้ายคลึงกับร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งจากการศึกษาดูงาน ได้ความรู้ว่า ทางร้านเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับฝากจำหน่ายสินค้าจากผู้ผลิตทุกราย โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องผ่านมาตรฐานความปลอดภัยจากห้องปฏิบัติการกลางของศูนย์บริการวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยทางร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จะคิดค่าบริการร้อยละ 25 จากยอดขายสำหรับผู้ผลิตรายบุคคล และร้อยละ 20 สำหรับผู้ผลิตที่เป็นกลุ่มเกษตรกร และมีการชำระค่าสินค้าผ่านระบบเครดิต ซึ่งจะชำระค่าสินค้าหลังจาก 30 วัน

องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดค่าธรรมเนียมสำหรับการฝากขาย (ร้อยละ 20-25 บาท ของราคาสินค้า) และการชำระค่าสินค้าโดยระบบเครดิต (หลังจากจัดส่งสินค้า 30 วัน) และการจ่ายค่าธรรมเนียมในการขายฝาก (เช่น ร้อยละ 25 จากยอดขาย) ช่วยให้กลุ่มฯ เห็นภาพของของการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ผ่านทาง

ร้านค้าต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ หากทางกลุ่มฯ จะใช้วิธีฝากขายกับร้านค้า ต้องมีต้นทุนเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 – 25 นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังต้องรออย่างน้อย 1 เดือนก่อนที่จะได้รับเงินค่าสินค้า

4.4.2 การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดราคาสำหรับวางจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ จากกิจกรรมการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ (ข้อ 3.7.9) ทำให้ทราบว่า ในการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ มีต้นทุนการผลิตต่อถุง ขนาด 1 กก. คิดเป็น 77.15 บาท (ในกรณีการขายฝากกับร้านค้า) โดยมีรายการต้นทุนต่างๆ ดังนี้

- ข้าวสาร 30.99 บาท/กก. (ข้าวเปลือก 22 บาท/กก; ข้าวเปลือก 1 กก. สีได้ข้าวสาร 0.71 กก.)
- ค่าสีข้าว 2.50 บาท/กก.
- ค่าขนข้าวไป-กลับโรงสี 0.40 บาท/ กก.
- ค่าถุงพลาสติก 3.75 บาท/ถุง
- ค่าแรงบรรจุถุง 1.51 บาท/ถุง
- ค่าไฟ 0.08 บาท/ถุง
- ค่าฉลาก 8.28 บาท/ถุง
- ค่าเสื่อมราคาเครื่องบรรจุสุญญากาศ 0.032 บาท
- ค่าขนส่ง 1 บาท
- ค่าเสียโอกาส 4.85 บาท (อัตราดอกเบี้ย ธกส. ร้อยละ 10)
- ค่าธรรมเนียมในการฝากขายสินค้า 23.75 บาท (ร้อยละ 25 ของราคาจำหน่ายที่ 95 บาท/ถุง)

จากรายการต้นทุนต่างๆ ข้างต้นทำให้สามารถคำนวณต้นทุนเบื้องต้น เพื่อประกอบการกำหนดราคาในกรณีที่กลุ่มฯ วางจำหน่ายเอง หรือขายโดยตรงให้กับผู้บริโภค ในกรณีแรกสามารถลดต้นทุนค่าธรรมเนียมในการฝากขายลงได้ โดยจะมีต้นทุนผลิตต่อถุงคิดเป็น 53.39 บาท ส่วนในกรณีที่หลังจากสามารถลดต้นทุนค่าฉลากลงได้ ซึ่งจะทำให้มีต้นทุนผลิตต่อถุงคิดเป็น 44.29 บาท หรือในกรณีที่จำหน่ายโดยตรงให้ผู้บริโภคโดยตรงโดยไม่มีการบรรจุถุงและติดฉลาก จะมีต้นทุนผลิตต่อ 1 กก. ประมาณ 37.28 บาท ซึ่งจากข้อมูลต้นทุนต่อหน่วยดังกล่าวนี้กลุ่มฯ มีทางเลือกในการกำหนดราคาขายตรงซึ่งอาจต่ำกว่าราคารมาตรฐานที่ตั้งไว้ 95 บาท/ถุง เพื่อส่งเสริมการขายอีกได้

4.4.3 การทดลองวางจำหน่าย เพื่อให้กลุ่มฯ ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ครบกระบวนการทั้งการผลิต และการจำหน่าย จึงได้จัดให้มีการทดลองวางจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยผ่านขั้นตอนการติดต่อเพื่อขอวางจำหน่ายอย่างเป็นทางการ (ข้อ 3.7.10) โดยกำหนดราคาจำหน่ายที่ 95 บาท/ถุง ซึ่งถือเป็นราคา

มาตรฐานของข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (ขนาด 1 กก.) ของกลุ่มฯ และฝากวางจำหน่ายชุดแรกจำนวน 50 ถุง จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ข้อ 3.7.15) ทำให้ทราบว่า ทางร้านจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ได้ 18 ถุง ในเดือนแรกของการวางจำหน่าย (เดือนกรกฎาคม 2557) ซึ่งนับได้ว่า เป็นการจำหน่ายสินค้าผ่านระบบการฝากจำหน่ายชุดแรกของกลุ่มฯ

จากข้อมูลของทีมวิจัยชุมชน พบว่า การจัดจำหน่ายที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังนำไปสู่ช่องทางการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคโดยตรงได้อีกด้วย เนื่องจากเริ่มมีผู้บริโภคที่ทำการสั่งซื้อข้าวสารอินทรีย์โดยตรงจากกลุ่มฯ หลังจากที่ก่อนหน้านี้ได้ซื้อจากร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และนอกจากการวางจำหน่ายที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แล้ว ทางทีมวิจัยชุมชนยังได้จำหน่ายปลีกย่อย ณ ที่ทำการของกลุ่มฯ ซึ่งแบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (บรรจุแบบสุญญากาศ พร้อมฉลาก) จำหน่ายถุงละ 70 บาท (1 กก.) และ 2) ข้าวสารอินทรีย์ (ไม่บรรจุแบบสุญญากาศ และไม่ติดฉลาก) จำหน่าย 50 บาท/กก. อีกทั้งยังได้ทดลองนำไปฝากจำหน่ายที่ร้านค้าของสมาชิกกลุ่มฯ ซึ่งปรากฏว่า ไม่สามารถจำหน่ายได้ จึงได้ยกเลิกช่องทางนี้ไป

4.4.4 การประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ ดังได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า กลุ่มฯ เป็นกลุ่มขนาดเล็กที่เพิ่งตั้งกลุ่มฯ อย่างเป็นทางการจะลักษณะมาได้ไม่นาน และการแปรรูปโดยการสีเพื่อผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงจำหน่ายก็เป็นกิจกรรมแรกของกลุ่มฯ จึงมีการจัดประชุม เพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ โดยเบื้องต้นมุ่งหวังให้กิจกรรมนี้เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างแนวทางแนวทางในการสร้างความร่วมมือ หรือเกิดเครือข่าย ที่กลุ่มฯ สามารถแสวงหาช่องทางเพื่อจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่จะผลิตขึ้น ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนให้มีจุดมุ่งเน้นเพื่อเปิดตัวกลุ่มฯ และทำให้กลุ่มฯ เป็นที่รู้จักมากขึ้น

การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จัดขึ้น ณ อำเภอพร้าว (ข้อ 3.7.11) ช่วยเปิดตัวกลุ่มฯ และข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ให้เป็นที่รู้จักของชุมชนอำเภอพร้าวได้เป็นอย่างดี จากข้อมูลของทีมวิจัยชุมชน พบว่า ถึงแม้กลุ่มฯ เป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และตั้งอยู่ในชุมชน แต่ก็ไม่ใช่ที่รู้จัก หรือได้รับความสนใจมากนักจากหน่วยงานในพื้นที่ กิจกรรมประชาสัมพันธ์ซึ่งจัดร่วมกับกิจกรรมของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จึงเป็น โอกาสอันดีของกลุ่มฯ นอกเหนือจากการเข้าร่วมเวทีเสวนาโดยตัวแทนทีมวิจัยที่จัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจัดแสดงข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ในช่วงเช้าแล้ว ในช่วงบ่ายกลุ่มฯ ได้มีโอกาสต้อนรับคณะบุคคลที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเช้า ณ ที่ทำการของกลุ่มฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแทนส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอพร้าว เช่น สำนักงานที่ว่าการอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานการศึกษาเอกชนโรงเรียน ซึ่งบางหน่วยงานไม่รู้จักและไม่เคยมาที่ที่ทำการของกลุ่มฯ มาก่อน ในส่วนของกิจกรรมประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ ที่จัดขึ้น

ณ อำเภอแมริม (ข้อ 3.7.12) ก็ช่วยให้กลุ่มฯ ได้รู้จักช่องทางการจำหน่ายสินค้าอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การจำหน่ายผ่านตัวแทนที่เป็นกลุ่มจิตอาสาที่มุ่งลดปัญหาพ่อค้าคนกลาง

นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังได้มอบข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงจำนวนหนึ่งให้กับ อบต.เขื่อนผาก เพื่อใช้เป็นของฝาก หรือส่งแทนสำหรับถวายพระ ซึ่งทางทีมวิจัยชุมชน เห็นว่า การที่ อบต.เขื่อนผาก ใช้ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ เป็นของฝาก ก็เป็นการช่วยประชาสัมพันธ์สินค้าอีกทางหนึ่ง รวมทั้งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับทาง อบต.เขื่อนผาก อีกด้วย

4.4.5 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้รับสินค้าไปจำหน่ายดังเช่น ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับจากบุคคลภายนอกที่มีต่อข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ข้อมูลสำคัญที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในส่วนเกี่ยวกับการตลาด คือ ควรมีการส่งเสริมการจำหน่าย เช่น การจัดโปรโมชั่น (เช่น ซื้อ 2 ถุง แถมถุงเล็ก 1 ถุง [ขนาด 0.5 กก.] เป็นต้น) และการให้ทดลองสินค้า ซึ่งในกรณีของกลุ่มฯ คือ การหุงข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้ผู้บริโภคทดลองชิม ซึ่งทางร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แนะนำว่า ทางเลือกหนึ่งที่กลุ่มฯ สามารถดำเนินการได้คือ การมาร่วมกิจกรรม “กาดวัฒนธรรมเกษตร พืชผักอาหารปลอดภัย” ซึ่งจัดขึ้นทุกเดือนที่คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นอกจากนี้ลูกค้าของทางร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มักสอบถามว่า ข้าวหอมมะลิมีประโยชน์อย่างไรบ้าง ดังนั้นจึงแนะนำให้มีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนนี้สำหรับลูกค้า (เช่น ทำเป็นแผ่นพับที่สามารถมอบให้ลูกค้า)

สำหรับตัวข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง ทางตัวแทนตัวแทนร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เสนอความเห็น ว่า ควรมีบรรจุภัณฑ์ และตราสัญลักษณ์ที่โดดเด่น จดจำได้ง่าย รวมทั้งควรมีฉลากผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ และมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และวันหมดอายุ รวมทั้งการขนาดบรรจุให้เลือกเพิ่มมากขึ้น เช่น 2 กก. และ 5 กก. (กลุ่มฯ ผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงขนาด 1 กก. เพียงขนาดเดียว) นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ บางส่วนมีการร่ำซึม

4.5 ผลตอบแทนจากการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

จากกิจกรรมการวิจัยที่มุ่งพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตและการตลาดดังได้นำเสนอข้างต้น ทำให้กลุ่มฯ สามารถทดลองผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงโดยตลาดการค้าได้ 956 ถุง โดยมีต้นทุนการผลิตต่อถุง (1 กก.) ที่ 77.15 บาท (ในกรณีการฝากจำหน่าย) ทางกลุ่มฯ ได้กำหนดราคาจำหน่ายมาตรฐานไว้ที่ 95 บาท/ถุง และได้ทดลองวางจำหน่ายที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งคิดค่าธรรมเนียมฝากจำหน่ายที่ร้อยละ 20 ของยอดขาย รวมทั้งมีการทดลองจำหน่ายโดยทีมวิจัยชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถคำนวณผลตอบแทนจากการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงได้ เบื้องต้น (ข้อ 3.7.16) ในกรณีสมมุติที่กลุ่มฯ นำข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตได้ทั้งหมด 884 ถุง (หลังจากหักจำนวนที่นำไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ/จำหน่ายโดยตรงโดยกลุ่มฯ ไปก่อนหน้านี้) ไปวางจำหน่ายที่ร้านค้าเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งนี้จะมียอดราคาจำหน่ายเท่ากับ 83,980 บาท ($884 \text{ ถุง} \times 95 \text{ บาท}$) และมียอดรายรับหลังจากหักค่าธรรมเนียมฝากจำหน่าย (ร้อยละ 20 หรือ 16,796 บาท) เท่ากับ 67,184 บาท โดยมีต้นทุนในการผลิตรวมเท่ากับ 47,205.6 บาท ($884 \text{ ถุง} \times 53.40 \text{ บาท}$) หักต้นทุนค่าธรรมเนียมฝากจำหน่ายร้อยละ 25/23.75 บาท) ดังนั้นจึงมีรายได้สุทธิที่คาดว่าจะได้รับเท่ากับ 19,978.40 บาท

ทีมวิจัยชุมชนคำนวณมูลค่าข้าวเปลือกอินทรีย์/1 กก. ในบริบทของการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงจำหน่ายที่ราคา 95 บาท/1 ถุง (1 กก.) ได้อยู่ที่ 36.17 บาท/1 กก. ดังนั้นเมื่อเทียบกับราคาข้าวเปลือกที่ขาย 22 บาท/1 กก. การนำข้าวเปลือกมาสีเพื่อผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงทำให้ข้าวเปลือกมีมูลค่าเพิ่มขึ้นจำนวน 14.17 บาท

4.6 การประเมินผลการดำเนินงานและแนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต

4.6.1 การประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดช่วงโครงการวิจัยได้มีการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ซึ่งมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ สำหรับกิจกรรมการวิจัยหลักๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้มีการร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดเมื่อเริ่มโครงการ (ข้อ 3.7.1) เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาผลการดำเนินกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปดังนี้

- 1) กิจกรรมการวิเคราะห์ศักยภาพและระบบการบริหารจัดการของกลุ่มฯ ตัวชี้วัด คือ ชุดข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มฯ ที่เป็นระบบ
- 2) กิจกรรมการทำแผนภาพห่วงโซ่มูลค่าข้าวสารอินทรีย์กลุ่มฯ ตัวชี้วัด คือ ชุดข้อมูลเกี่ยวกับห่วงโซ่มูลค่าข้าวสารอินทรีย์กลุ่มฯ
- 3) กิจกรรมการศึกษาดูงาน ตัวชี้วัด คือ ชุดข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานกลุ่มฯ
- 4) กิจกรรมการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างเครือข่าย (ที่อำเภอพร้าวและที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ตัวชี้วัด คือ เกิดเครือข่าย หรือแนวทางในการสร้างความร่วมมือ
- 5) กิจกรรมการผลิตข้าวสารอินทรีย์และการบรรจุหีบห่อ (การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์/การสีข้าวอินทรีย์/การบรรจุถุง) ตัวชี้วัด คือ ผลิตภัณฑ์ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงพร้อมขายและฉลากที่กลุ่มฯพึงพอใจ

ในระหว่างดำเนินโครงการวิจัย ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ร่วมกันประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการวิจัย (ข้อ 3.7.5 และ 3.7.13) ซึ่งโดยภาพรวมแล้วมีความเห็นร่วมกันว่า กิจกรรมการวิจัยต่างๆ บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัด แม้ว่าอาจจะมีการปรับเปลี่ยนจุดเน้นของกิจกรรมไปบ้าง

เช่น กิจกรรมตามข้อ 4 ซึ่งปรับให้มุ่งเน้นให้เป็นเวทีเปิดตัวกลุ่มฯ และข่าวสารบรรจุของของกลุ่มฯ หรือในส่วนของฉลากผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มฯ เห็นว่า การพัฒนาในระยะต่อไปควรมีการเพิ่มข้อมูลคุณค่าทางอาหารของข้าวอินทรีย์บนฉลากด้วย

นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังได้สะท้อนความคิดเห็นของกลุ่มฯ ที่มีต่อโครงการวิจัยฯ โดยภาพรวม (ข้อ 3.7.17) โดยเห็นว่า ผลลัพธ์ที่ได้มาจากโครงการเกินเป้าหมายที่คาดหวังไว้ เนื่องจากต้องการทราบว่า การสืบข่าวสารจำหน่ายมีต้นทุน/รายได้ แตกต่างไปจากการขายข้าวเปลือกโดยตรงอย่างไร รวมทั้งต้องการตราสัญลักษณ์และฉลากผลิตภัณฑ์เป็นของตนเอง และต้องการเรียนรู้ด้านการจำหน่าย ซึ่งก็ได้เรียนรู้จากโครงการวิจัยฯ เกินที่คาดหวังไว้ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกลุ่มฯ กล่าวคือ กลุ่มฯ ได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มฯ ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับโครงการวิจัยด้วย กล่าวคือ กลุ่มฯ เห็นว่า กิจกรรมการวิจัยมีมากและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่มฯ ในระดับหนึ่ง เนื่องจากเป็นเกษตรซึ่งไม่มีปฏิทินการทำงานที่ชัดเจนแน่นอน และบางครั้งไม่สามารถหาเวลามาร่วมกิจกรรมได้ ทั้งนี้ทางกลุ่มฯ เน้นให้คณะกรรมการกลุ่มฯ เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ทำให้ในภาพรวมสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมการวิจัยไปได้ แม้ว่าสมาชิกกลุ่มฯ บางส่วนอาจไม่ได้เข้าร่วม

4.6.2 บทบาทของนักวิชาการ โครงการวิจัยฯ มีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เข้าร่วมดำเนินการใน 2 ส่วน คือ ทีมวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ ในส่วนของทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มช.) นั้นมีบทบาทหลักเป็นผู้ประสานงานในกิจกรรมการวิจัยต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดข้าวสารอินทรีย์บรรจุของของกลุ่มฯ สำหรับการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิต ทีมวิจัย มช. ได้ประสานกับทีมวิจัยชุมชน เพื่อให้เกิดการตลาดสีข้าว และบรรจุถุง และได้ประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อมาให้การสนับสนุนด้านการออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ รวมทั้งประสานไปยังบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้กลุ่มฯ ศึกษาดูงานในด้านการผลิต เช่น โรงสีของศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลจากการประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ทำให้กลุ่มฯ มีประสบการณ์ในการทดลองปฏิบัติจริงในส่วนที่เกี่ยวกับการสีและการบรรจุข้าวสารอินทรีย์ และได้ตราและฉลากผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มฯ มีความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในการออกแบบและปรับปรุง

สำหรับการส่งเสริมสมรรถนะด้านการตลาด ทีมวิจัย มช. ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานไปยังผู้ค้า เพื่อให้กลุ่มฯ เข้าศึกษาดูงาน และเรียนรู้กระบวนการทางการตลาด ซึ่งทำให้กลุ่มฯ มีความเข้าใจระบบการจำหน่ายมากขึ้น นอกจากนี้ ทีมวิจัย มช. ยังทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน/ตัวกลาง ในระยะเริ่มต้นระหว่างกลุ่มฯ กับผู้ค้า (ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) เพื่อวางจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุของของกลุ่มฯ ทำให้กลุ่มฯ มีลูกค้าที่เป็นทางการสำหรับทดลองจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุ

นักวิชาการที่มีส่วนร่วมกับโครงการอีกส่วนหนึ่ง คือ ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นอาจารย์จากสาขาเทคโนโลยีการบรรจุ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีบทบาทสำคัญในการช่วยออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ให้กับกลุ่มฯ ทั้งนี้เป็นการออกแบบและปรับปรุงแบบมีส่วนร่วม โดยกลุ่มฯ เป็นผู้นำเสนอความคิดและข้อมูล และผู้เชี่ยวชาญดำเนินการแปลงแนวคิด ข้อมูล และข้อเสนอแนะต่างๆ ออกมาเป็นตราและฉลากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ

4.6.3 แนวทางการขับเคลื่อนในอนาคต ตลอดช่วงระยะเวลาการวิจัยโครงการวิจัยฯ ได้หนุนเสริมให้กลุ่มฯ สามารถผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง และสามารถนำไปจำหน่ายได้ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานและสร้างจุดเริ่มต้นที่ดีให้กับกิจการการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ อย่างไรก็ตามทางกลุ่มฯ ต้องมีการพัฒนาและสานต่อในระยะต่อไปหลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว ซึ่งทางทีมวิจัยชุมชนได้นำเสนอข้อมูลและแนวทางในการขับเคลื่อนในอนาคต โดยทางทีมวิจัยชุมชนได้มีการประสานไปยังภาคส่วนอื่นๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนในระยะต่อจากโครงการวิจัย ส่วนที่ประสบผลสำเร็จแล้ว คือ การได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการผลิตจำนวนหนึ่งจากโครงการพืชอาหารปลอดภัยของจังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนของการสีข้าวซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งของการผลิตนั้นเห็นว่า จะยังคงใช้การจ้างโรงสีให้สีข้าวให้กลุ่มฯ เหมือนเดิม เนื่องจากข้าวเปลือกที่จะนำมาสีเพื่อผลิตข้าวสารอินทรีย์ยังมีจำนวนไม่มากนัก

สำหรับในด้านการตลาดนั้น ทางทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้แสวงหาช่องทางในการจำหน่าย เช่น การนำข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ไปเปิดตู้และวางจำหน่ายร่วมกับกิจกรรมของสำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว และการวางจำหน่ายที่ อบต.เขื่อนผาก นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังได้ต้อนรับกลุ่มผู้บริโภครที่มาจากกรุงเทพฯ คือ กลุ่มผูกปิ่นโต และทางกลุ่มผูกปิ่นโตจะติดต่อกับกลุ่มฯ โดยตรงเมื่อมีความต้องการซื้อข้าวสารอินทรีย์ ซึ่งจะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการจำหน่าย ควบคู่ไปกับช่องทางการวางจำหน่ายตามร้านค้า ทั้งนี้ในส่วนของการจำหน่ายตามร้าน ทางกลุ่มฯ ต้องปรึกษาหารือกันต่อไปว่าจะนำวางจำหน่ายที่ร้านใดอีก

4.7 แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มฯ

โครงการวิจัยฯ ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มฯ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมไปยังส่วนที่ขาดหายไปของกลุ่มฯ ซึ่งได้แก่ สมรรถนะการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงอย่างเป็นระบบ และสมรรถนะในการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตขึ้น ทั้งนี้ส่วนที่ขาดหายไปดังกล่าวเป็นข้อมูลภาพรวมที่ได้จากการแลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มช.) และทีมวิจัยชุมชนในช่วงระยะการพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกัน ดังนั้นแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะทั้งสองด้านมุ่งเน้นไปยังการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติจริงโดยผ่านกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาดูงานด้านการสีข้าวและการตลาด การทดลองสี/บรรจุถุง การทดลองจำหน่าย และการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ โดยทีมวิจัย มช.

ออกแบบกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องในภาพรวมพร้อมกับทีมวิจัยชุมชนในช่วงการพัฒนาโครงการ หลังจากที่ได้เริ่มโครงการวิจัย ทีมวิจัยทั้งสองทีมยังได้ปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อวางแผนการการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในรายละเอียด และปรับเปลี่ยนปฏิทินการดำเนินการให้เหมาะสม

แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะที่มุ่งเน้นไปยังการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติจริงเปิดโอกาสให้กลุ่มฯ ได้เรียนรู้ข้อมูลที่สำคัญ เช่น ระบบการซื้อขายสินค้าระหว่างผู้ผลิตกับผู้จำหน่าย (ร้านค้าต่างๆ) และเปิดโอกาสให้มีการทดลองและได้ประสบการณ์จริงในการผลิต (การสีข้าว การบรรจุถุง) และในการจำหน่าย (การติดต่อลูกค้าเพื่อนำข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงไปจำหน่าย) ทั้งนี้ผลจากแนวทางการส่งเสริมสมรรถนะดังกล่าวที่กลุ่มฯ ได้รับ คือ “ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง ตราข้าวเกษตรอินทรีย์” ที่สามารถวางจำหน่ายได้ มีลูกค้าที่เป็นทางการ (ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และมีแนวทางสำหรับต่อยอดในระยะต่อไปทั้งในส่วนของการผลิตและการจำหน่าย ดังได้นำเสนอในหัวข้อ 4.6.2

จากการดำเนินกิจกรรมวิจัยต่างๆ ตลอดโครงการวิจัยฯ เห็นได้ว่า ทีมวิจัยต้องมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมการวิจัยได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ทั้งนี้ความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นของทีมวิจัยชุมชนมีส่วนสำคัญอย่างมากในการหนุนเสริมให้กิจกรรมการวิจัยต่างๆ ลุล่วงไปด้วยดี นอกจากนี้ทีมวิจัย มช. ต้องปรับตัวเข้ากับธรรมชาติของกลุ่มฯ และทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน/ตัวกลาง มากกว่าเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง เพื่อเปิดโอกาสและหนุนเสริมให้ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์จากกิจกรรมการวิจัยต่างๆ

บทที่ 5

สรุปผลการดำเนินงาน

5.1 บทสรุป

นับตั้งแต่เริ่มต้นเมื่อนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มช.) และแกนนำของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์อำเภอพร้าวได้เริ่มทำความรู้จักกันผ่านโครงการพร้าวโมเดลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปี 2555 ทางแกนนำกลุ่มฯ ได้แสดงออกถึงความต้องการในการทดลองแปรรูปข้าวเปลือกอินทรีย์ที่ผลิตได้โดยการสี และจำหน่ายในรูปของข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง ดังนั้นทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จึงได้ร่วมกับแกนนำของกลุ่มฯ ในฐานะทีมวิจัยชุมชน รวมทั้งสมาชิกกลุ่มฯ ได้ร่วมกันพัฒนาและดำเนินโครงการวิจัยโครงการวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างสมรรถนะด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีกิจกรรมการวิจัยหลักต่างๆ ที่มุ่งเน้นให้ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้เรียนรู้และทดลอง เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแปรรูปด้วยการสีและผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง และการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงที่ผลิตได้ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงศักยภาพหรือทุนเดิมของกลุ่มฯ เพื่อทำให้เข้าใจพื้นฐานของกลุ่มฯ และสามารถหาแนวทางร่วมกันในการหนุนเสริมการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ

5.1.1 ข้าวหอมนิลอินทรีย์บรรจุถุง ตรา ป้าว เกษตรอินทรีย์

ผลลัพธ์ที่เห็นเป็นรูปธรรมหลังจากสิ้นสุดโครงการวิจัยนี้ คือ ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (ข้าวหอมนิล) ตรา ป้าว เกษตรอินทรีย์ (โปรดดูภาพที่ 9) ที่สามารถวางจำหน่ายได้ ถึงแม้ว่าในช่วงการดำเนินโครงการวิจัยนี้ กลุ่มฯ จะสามารถผลิตได้เพียง 956 ถุง (ถุงละ 1 กิโลกรัม) หากแต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า คือ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ซึ่งถือได้ว่า เป็น ‘หม่องกล้า’ หรือศักยภาพใหม่ของกลุ่มฯ ที่ได้รับการพัฒนาขึ้น และสามารถที่จะเติบโตในระยะต่อไปได้ ทั้งนี้ข้าวหอมนิลอินทรีย์บรรจุถุง ตรา ป้าว เกษตรอินทรีย์ และการวางจำหน่ายเป็นผลลัพธ์จากกิจกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตและการตลาดของโครงการวิจัย โดยมีทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ เป็นผู้ดำเนินการหลัก และเสริมประสานโดยทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การพัฒนาศักยภาพด้านการผลิต: ในส่วนของการพัฒนาศักยภาพการผลิต ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มฯ ไม่มีทุนเดิม หรือศักยภาพ (ไม่เคยแปรรูปโดยการสีข้าวและบรรจุถุงขายในนามของกลุ่มฯ มาก่อน หรือไม่มีตราผลิตภัณฑ์ เป็นต้น) จึงได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยหลักที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) การออกแบบตราและฉลากผลิตภัณฑ์ โดยมีผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นผู้ดำเนินการ ในขณะที่ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ เป็นผู้ให้ข้อมูล เลือกแบบที่ต้องการ และเสนอแนะการปรับปรุงแบบ จนได้ออกมาเป็นตราผลิตภัณฑ์ ป้าว เกษตรอินทรีย์ และฉลากผลิตภัณฑ์ข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง (ข้าวหอมนิล)

2) การสีข้าวและการบรรจุถุง ซึ่งทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ เป็นผู้ดำเนินการ และได้อาศัยกรอบกิจกรรมนี้ทดลองดำเนินการบรรจุถุง ซึ่งเป็นครั้งแรกอีกเช่นกัน สำหรับการบรรจุถุงโดยใช้เครื่องบรรจุแบบสูญญากาศที่กลุ่มฯ จัดซื้อมา ผลจากการเรียนรู้ โดยการลงมือทดลองปฏิบัติจริงในส่วนของ การสีข้าว และบรรจุถุง ทำให้กลุ่มฯ ตระหนักถึงข้อควรระมัดระวังในด้านของโรงสีข้าว (โรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์คอกคำ) ที่ควรต้องมีการประสานงานให้ดี เพราะอาจมีการชะงักงันในการสีข้าว เนื่องจากโรงสีต้องทำการสีข้าวของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์คอกคำของตนเองก่อนเป็นอันดับแรก รวมถึงการสั่งซื้อถุงพลาสติกขนาดหนาพิเศษมาสต็อกเก็บไว้ เพื่อป้องกันปัญหาความล่าช้าในการสั่งซื้อ ดังที่ประสบมาในช่วงการดำเนินกิจกรรมการวิจัย รวมถึงการปรับปรุงวิธีการบรรจุเพื่อลดปัญหาการรั่วซึมของถุงหลังจากทิ้งไว้ระยะหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมการวิจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตหลักดังกล่าวข้างต้น ช่วยส่งเสริมให้กลุ่มฯ สามารถผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงชุดแรกของกลุ่มฯ ได้ รวมทั้งได้เรียนรู้และรับทราบถึงข้อควรพิจารณาดังที่เสนอไป นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะที่สามารถประมวลได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเวทีประชุมของทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มฯ และจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับร้านเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะในส่วนของ การปรับปรุงตราและฉลากผลิตภัณฑ์ ซึ่งประเด็นหลักๆ ได้แก่

1) การเพิ่มเติมข้อมูลบนฉลากผลิตภัณฑ์: ในการดำเนินการในระยะต่อไปควรมีการเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติประโยชน์ของข้าวหอมนิลลงไปบนฉลากผลิตภัณฑ์ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับวันหมดอายุของผลิตภัณฑ์

2) การพัฒนาตราและฉลากผลิตภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น: ตราและฉลากผลิตภัณฑ์ที่จัดทำขึ้นสามารถนำไปใช้งานได้จริง หากแต่ก็เป็นการพัฒนาขึ้นเพียงระยะเวลาสั้นๆ ยังสามารถที่จะพัฒนาปรับปรุงต่อไป เช่น จากความคิดเห็นของทางตัวแทนร้านเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เสนอว่า ตราสัญลักษณ์ที่โดดเด่นและจดจำได้ง่าย ทางสมาชิกกลุ่มฯ บางรายได้เสนอความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับตรา “ป้าว เกษตรอินทรีย์” ของกลุ่มฯ ให้มีความกระชับและจดจำได้ง่ายมากขึ้น โดยตัดคำว่า “เกษตรอินทรีย์” ออกไป (ภาพที่ 10 ข) ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาค้างกล่าว ทางกลุ่มฯ สามารถปรึกษาหารือกันเพื่อดำเนินการในระยะต่อไปได้

(ภาพ ก)

(ภาพ ข)

ภาพที่ 10 แบบตราสัญลักษณ์ที่มีการเสนอให้ปรับปรุงในระยะต่อไป

3) การผลิตผลากผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่น: ในระยะเริ่มต้น มีการผลิตผลากผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ในแบบสติ๊กเกอร์ ซึ่งก็มีความสะดวกในการนำไปปิดผนึกกับตัวข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มฯบางราย เสนอว่า การทำผลากผลิตภัณฑ์ในรูปแบบเปลือกที่สวมลงบนตัวถุง ก็เป็นทางเลือกอีกทาง เนื่องจากสามารถถอดออกจากถุงได้หากว่าถุงนั้นเกิดการรั่วซึม แล้วนำไปสวมกับถุงอื่นได้ นอกจากนี้ควรมีการพิจารณาถึงลักษณะของกระดาษและการพิมพ์ (เช่น กระดาษธรรมดา / พิมพ์สี หรือขาวดำ) เนื่องจากหากพิจารณาต้นทุนการผลิตแล้วค่าใช้จ่ายด้านการผลิตผลากถือว่าค่อนข้างสูง (ข้อ 4.4.2)

การพัฒนาศักยภาพด้านการตลาด: สืบเนื่องจากการที่กลุ่มฯ ยังไม่เคยแปรรูปโดยการสีข้าวและบรรจุถุงขายก่อน กลุ่มฯ จึงไม่มีทุนเดิมหรือศักยภาพในแง่ของการตลาดของข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงเช่นกัน ดังนั้นจึงได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยเพื่อหนุนเสริมทางด้านนี้ให้กลับกลุ่มฯ โดยกิจกรรมหลักที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) การศึกษาดูงานด้านการตลาด ทำให้กลุ่มฯ มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางการตลาดในการนำสินค้าไปจำหน่าย เช่น ต้องมีการจ่ายค่าธรรมเนียมร้อยละ 20-25 จากยอดจำหน่าย ในกรณีการนำสินค้าไปฝากจำหน่ายที่ร้านค้า และทางร้านค้าทำการชำระราคาสินค้าผ่านระบบเครดิต โดยมีการชำระ 30 วันหลังจากส่งมอบสินค้า

2) การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตทั้งกระบวนการ กิจกรรมการวิจัยนี้ช่วยให้กลุ่มฯ เห็นภาพรวมของต้นทุนการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงต่อ 1 กก. ซึ่งประกอบไปด้วยรายการต้นทุนต่างๆ เช่น ค่าข้าวสาร ค่าแรงงาน ค่าถุงพลาสติก รวมไปถึงค่าเสียโอกาส และค่าธรรมเนียมการฝากจำหน่าย ในกรณีที่มีการนำข้าวอินทรีย์บรรจุถุงไปฝากจำหน่ายตามร้านค้าต่างๆ

3) การทดลองวางจำหน่ายที่ร้านเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้กลุ่มฯ มีประสบการณ์ในการติดต่อกับร้านค้าเพื่อนำไปสินค้าไปฝากจำหน่าย นอกจากนี้กิจกรรมที่ต่อเนื่อง

มา คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทางร้านเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็ทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับทางด้านการตลาดสำหรับกลุ่มฯ เช่น ควรมีโปร โมชั่นเพื่อส่งเสริมการตลาด

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมการวิจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาดหลักดังกล่าวข้างต้น ช่วยเพิ่มความรู้ด้านกระบวนการตลาด และสร้างประสบการณ์ในการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุให้กับกลุ่มฯ จากจุดเริ่มต้นของการวางจำหน่ายที่ร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลุ่มฯ ได้ทำการจำหน่ายปลีกรายย่อย ณ ที่ทำการกลุ่มฯ รวมถึงแสวงหาช่องทางการจำหน่ายอื่นๆ ดังได้นำเสนอในข้อ 4.6.2 ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการตลาดในระยะต่อไป ทั้งนี้ในส่วนของการตลาดนี้ ข้อเสนอแนะจากทางร้านเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีประโยชน์อย่างยิ่งและสามารถดำเนินการได้ ซึ่งได้แก่ การจัดโปร โมชั่น และการให้ทดลองชิมข้าวหอมนิลอินทรีย์

นอกจากนี้ทางกลุ่มฯ ยังสามารถดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตลาด เพื่อขยายการจำหน่าย และเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุ เช่น

1) การขยายช่องทางการจำหน่ายผ่านตลาดทางเลือก ซึ่งจัดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ภาควัฒนธรรมเกษตร พืชผักอาหารปลอดภัย ของคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หรือ ตลาดนัด MCC ซึ่งสามารถประสานผ่านทางอาจารย์เฉลิม อรุณโรจน์ได้ (ข้อ 4.3.2)

2) การหาคู่ค้า หรือตัวแทนจำหน่ายที่ไม่คิดค่าธรรมเนียมค่าฝากจำหน่าย หรือคิดในอัตราที่ไม่สูงนัก ทั้งนี้หากพิจารณาจากค่าธรรมเนียมฝากขาย ในกรณีที่กลุ่มต้องจ่าย คือ 23.75 บาท/ถุง ที่ราคาวางจำหน่าย 95 บาท จะเห็นได้ว่า ทำให้ต้นทุนการผลิตรวมต่อถุงเพิ่มขึ้นอย่างมาก (ข้อ 4.4.2) ซึ่งหากสามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนนี้ ก็จะทำให้ต้นทุนลดต่ำลง และได้ผลตอบแทนมากขึ้น “กลุ่มเพื่อนปลูก เพื่อนกิน” (ข้อ 3.7.12) ซึ่งรับเป็นตัวกลางระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค นับเป็นตัวอย่างที่ดีของตัวแทนจำหน่ายในลักษณะนี้

3) การอาศัยสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook ช่วยในการประชาสัมพันธ์กลุ่มฯ และข้าวสารอินทรีย์บรรจุของกลุ่มฯ ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มฯ บางรายมี Facebook page ของตนเอง ดังนั้นจึงไม่เป็นการยากในการสร้าง Facebook page ของกลุ่มฯ และสามารถขยายเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยการเชื่อมโยงกับเว็บไซต์ของหน่วยงาน เช่น อบต.เขื่อนผาก หรือ Facebook page ของโครงการที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการพร้าวโมเดล และโครงการจัดตั้งหน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น

5.1.2 ศักยภาพหรือทุนเดิมของกลุ่มฯ

ถึงแม้ว่า ณ ตอนที่เริ่มโครงการวิจัย กลุ่มฯ ยังขาดศักยภาพหรือทุนเดิมเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดข้าวสารอินทรีย์บรรจุ หากแต่กลุ่มฯ มีศักยภาพหรือต้นทุนเดิมด้านอื่นๆ ที่เข้มแข็ง ซึ่งเกื้อหนุนการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตและการตลาดข้าวสารอินทรีย์บรรจุเป็นอย่างมาก

ได้แก่ การที่กลุ่มฯ มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน โดยอาศัยรู้แบบคณะกรรมการ อีกทั้งประธานกลุ่มฯ และคณะกรรมการก็มีความเข้มแข็งและเอาใจใส่กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มฯ เองแม้ว่าจะมีจำนวนน้อย แต่ก็ถือได้ว่า เป็น “แฟนพันธุ์แท้” ของระบบเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังสามารถผลิตในแบบเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ดังนั้นในแง่ของการบริหารจัดการกลุ่มฯ และการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มฯ แล้วประเด็นหลักจึงไม่ได้อยู่ที่การพัฒนาเชิงโครงสร้างขนาดใหญ่ (เช่น การส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรเคมีมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ หรือ การจัดตั้งระบบการบริหารให้กับกลุ่มฯ) หากแต่เป็นการปรับในเชิงกระบวนการเพียงเล็กน้อย เพื่อหนุนเสริมเท่านั้น ได้แก่ การจัดทำสมุดบัญชี แทนการใช้สมุดจดบันทึก โดยทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้จัดทำระบบบัญชีที่ประธานกลุ่มฯ พัฒนาขึ้นให้อยู่ในรูปแบบไฟล์คอมพิวเตอร์อย่างง่าย เพื่อจัดทำเป็นสมุดบัญชีของกลุ่มฯ ที่เป็นกิจจะลักษณะและในระยะยาวสามารถบันทึก หรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลทางบัญชีโดยใช้คอมพิวเตอร์ได้ (สมาชิกกลุ่มบางรายมีความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ) รวมทั้งการพัฒนาระบบฐานข้อมูลอย่างง่ายโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน (เช่น Excel) ให้กับกลุ่มฯ โดยอาศัยระบบบันทึกข้อมูลที่ทางสมาชิกกลุ่มฯ มีอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน

นอกจากนี้ต้นทุนเดิมที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกลุ่มฯ คือ ความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์กรีนเนท ซึ่งเป็น “พี่เลี้ยง” ให้กับกลุ่มฯ มาแต่แรกและช่วยสนับสนุนกลุ่มฯ มาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นที่กลุ่มฯ จะต้องพิจารณาเพื่อหนุนเสริมกิจการการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ในระยะต่อไป ได้แก่ การจัดการด้านการตรวจสอบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ด้วยตัวเอง (การออกค่าใช้จ่ายโดยกลุ่มฯ) เพื่อให้สามารถนำตราสัญลักษณ์มาตรฐานเหล่านี้ไปผนวกกับฉลากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ได้ ซึ่งจะเป็นการยกระดับและส่งเสริมศักยภาพทางการตลาดของข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ รวมทั้งการปรับปรุงความสามารถในการผลิตข้าวอินทรีย์ต่อไร่ให้ได้ตามมาตรฐาน (700-800 กก./ไร่) โดยส่วนหนึ่งสามารถทำได้โดยผ่านแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกกลุ่มฯ ที่สามารถผลิตข้าวได้สูงกว่าปริมาณเฉลี่ยต่อไร่ของกลุ่มฯ (สมาชิกบางรายสามารถผลิตได้ประมาณ 700-750 กิโลกรัม/ไร่) รวมทั้งอาศัยแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการผลิตข้าวเปลือกอินทรีย์ของกลุ่มฯ ที่ได้จากกิจกรรมการวิจัย (ข้อ 3.7.14) ที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ 1) การวิเคราะห์ดินในแปลงเพาะปลูกของสมาชิกกลุ่มฯ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อช่วยให้ทราบถึงลักษณะความต้องการธาตุอาหาร และทำให้การจัดการด้านปัจจัยนำเข้าในการผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้น 2) การวิเคราะห์ปุ๋ย/ปัจจัยนำเข้าในการผลิต เพื่อให้ทราบว่า ปุ๋ย/ปัจจัยนำเข้าในการผลิตนั้นมีธาตุอาหารที่พืชต้องการอะไรบ้าง และระยะการใช้ปุ๋ยที่เหมาะสม (เช่น ให้ปุ๋ยหลังปลูก 15 วัน และช่วงที่ข้าวเริ่มตั้งท้อง) และ 3) การจัดการแปลงเพาะปลูก คือ ต้องมีการดูแลเอาใจใส่แปลงเพาะปลูกอย่างดี ซึ่งในแง่หนึ่งจะทำให้กลุ่มฯ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่าย

ข้าวเปลือกอินทรีย์ และยังทำให้กลุ่มฯ มีต้นทุนข้าวเปลือกมากขึ้นในการผลิตข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง

นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังไม่มีโรงสีข้าวเป็นของตนเอง ในระยะของการทดลองวิจัยร่วมกับโครงการ กลุ่มฯ มีทางออกโดยการจ้างโรงสีข้าวที่สีข้าวเปลือกอินทรีย์ในบริเวณใกล้เคียง อย่างไรก็ตามในระยะยาวหากกลุ่มฯ ประสบผลสำเร็จในการผลิตและจำหน่ายข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุง การมีโรงสีของตัวเองอาจเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกลุ่มฯ เพื่อให้สามารถควบคุมการผลิต (การสีข้าว) ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งกลุ่มฯ ยังไม่มีโรงเรือนที่เป็นกิจจะลักษณะในการบรรจุถุง ในระยะแรกซึ่งเป็นช่วงการศึกษาวิจัยนี้กลุ่มฯ มีทางออกโดยอาศัยสถานที่ทำการของกลุ่มฯ เป็นที่บรรจุถุง (โปรดดูภาพในข้อ 3.7.8) ซึ่งยังสามารถดำเนินการได้ เนื่องเป็นการทดลองสีข้าวเปลือกอินทรีย์จำนวนไม่มาก หากแต่ในระยะยาวถ้าทางกลุ่มฯ ต้องการผลิตในจำนวนมาก หรือต้องการได้มาตรฐานอื่นๆ เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เช่น มาตรฐานอาหารและยา (อย.) ทางกลุ่มฯ ต้องพิจารณาถึงทางเลือกต่างๆ เกี่ยวกับโรงบรรจุถุงที่ได้มาตรฐาน รวมถึงโรงเก็บรักษาข้าวเปลือกอินทรีย์ ข้าวสารอินทรีย์ที่ยังไม่ได้บรรจุถุง และข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงแล้วอีกด้วย

5.2 ผลต่อเนื่องจากการดำเนินโครงการวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยระหว่างกลุ่มผู้ผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว กับทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นอกจากจะตอบโจทย์เรื่องการผลิตและการตลาดของข้าวสารอินทรีย์ให้กับกลุ่มฯ แล้ว ยังช่วยให้กลุ่มฯ สามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์/ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งนี้ที่เห็นชัดที่สุด คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมูลนิธิรากแก้ว

ในส่วนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลุ่มฯ ได้รับเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางมหาวิทยาลัย ผ่านทางศูนย์บริหารงานวิจัย ภายใต้กรอบโครงการวิจัยรับใช้สังคม “พร้าวโมเดล” เช่น งานฉลองครบรอบ 50 ปีของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทางตัวแทนทีมวิจัยชุมชนได้รับเชิญเข้าร่วมกิจกรรมเวทีเสวนา นอกจากนั้นทีมวิจัยยังได้เข้าร่วมเฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงานดังกล่าว ในวันที่ 22 มกราคม 2558 ซึ่งในการนี้ตัวแทนทีมวิจัยชุมชน (ประธานกลุ่มฯ) ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายข้าวสารหอมนิลอินทรีย์บรรจุถุงของกลุ่มฯ ด้วย นอกจากนี้กลุ่มฯ ยังมีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในการขับเคลื่อนโครงการพร้าวโมเดลในระยะที่ 2 (2557-2559)

สำหรับมูลนิธิรากแก้วนั้น ประธานมูลนิธิรากแก้วได้พบปะกลุ่มฯ อย่างเป็นทางการครั้งแรกผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมสัมมนากลุ่มฯ ที่จัดร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2557 (ข้อ 3.7.11) หลังจากนั้นทางมูลนิธิรากแก้วได้เชิญตัวแทนกลุ่มฯ เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาดูงานที่จังหวัดน่าน (กรกฎาคม 2557) และจังหวัดอุดรธานี กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ และ

มหาสารคาม (กันยายน 2557) ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หลังจากนั้นมูลนิธิรากแก้วได้มีร่วมมือกับกลุ่มฯ พร้อมทั้งสำนักงานอำเภอพร้าวและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ดำเนินโครงการขยายผลพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยภายใต้โครงการนี้ กลุ่มฯ เป็นตัวขับเคลื่อนในฐานะเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตัวอย่างในพื้นที่

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัย

จากการอภิปรายร่วมกันระหว่างทีมวิจัย สมาชิกกลุ่มฯ เจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมทั้งนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และตัวแทนของสหกรณ์กรีนเนทในระหว่างกิจกรรมการสรุปบทเรียนการวิจัย (ข้อ 3.7.17) และการจัดเวทีเพื่อนำเสนอบทเรียนการวิจัยให้กับชุมชนพร้าว (ข้อ 3.7.18) ได้ข้อเสนอแนะที่ประเด็นสำหรับการทำวิจัยในระยะต่อไปที่หลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ เห็นว่า การทำวิจัยต้องรับฟังปัญหาของชุมชน กล่าวคือ ต้องตอบ โจทย์หรือความต้องการที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งต้องมีการคืนข้อมูลให้กับชุมชน โดยมีประเด็นต่างๆ ที่อยากให้มีการวิจัย เช่น การพัฒนาองค์ความรู้ด้านเมล็ดพันธุ์ การวิเคราะห์ดินและปุ๋ย การทำน้ำหมัก การพัฒนาอุปกรณ์ทางการเกษตรที่เหมาะสมกับแปลงเพาะปลูกขนาดเล็ก การทำคู่มือปฏิบัติการการทำเกษตร ส่วนการวิจัยภายใต้กรอบโครงการขยายผลพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ ทางกลุ่มฯ เสนอประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาลักษณะของข้าวหอมนิล (เพื่อป้องกันไม่ให้คนมากิน) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ (เช่น ข้าวอินทรีย์แบบซอง) และแนวทางการนำฟางข้าวอินทรีย์ไปใช้ในการผลิตเห็ดอินทรีย์

2) นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้เสนอประเด็นการวิจัยในระยะต่อไปภายใต้โครงการขยายผลพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ เช่น การจัดการการผลิตในเชิงธุรกิจ (เช่น สภาพการรับรู้เกี่ยวกับข้าวหอมนิล การพัฒนาบรรจุภัณฑ์) และการพัฒนาแนวทางการบันทึกต้นทุนการผลิต

นอกจากนี้ตัวแทนของสหกรณ์กรีนเนท เสนอว่า ในการดำเนินโครงการขยายผลพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์นั้นควรมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และการค้าที่เป็นธรรม (fair trade) เพื่อให้ผู้เข้าร่วม เช่น มูลนิธิรากแก้ว นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีความเข้าใจเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์และการค้าที่เป็นธรรมไปในทิศทางเดียวกัน และเพื่อเป็นการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

5.4 บทเรียนจากการวิจัย

5.4.1 บทเรียนจากการวิจัยของทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ตลอดโครงการวิจัย ทำให้นักวิจัยจากทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยร่วมกับชุมชน ได้เกิดเรียนรู้ และได้ประสบการณ์หลายอย่าง ดังนี้

1) การทำงานกับชุมชน (ในกรณีนี้ คือ กลุ่มเกษตรกร) ต้องมีความยืดหยุ่น ในตอนแรกมีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมการวิจัยไว้อย่างต่อเนื่อง หากแต่เมื่อประชุมกับทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกกลุ่มฯ แล้วต้องมีการปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น ต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการวิจัยไปดำเนินการในช่วงก่อนหรือหลังช่วงเวลาการเพาะปลูก และช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิต

2) สืบเนื่องจากข้อ 1 ในการพัฒนาโครงการวิจัยซึ่งจะเป็นการดำเนินการวิจัยร่วมกับชุมชนที่ทำอาชีพเกษตรกรรม หรือกลุ่มเกษตรกร ต้องมีการสอบถามถึงปฏิทินการเพาะปลูกของชุมชน หรือกลุ่มเกษตรกรนั้นๆ เพื่อให้สามารถวางแผนการดำเนินกิจกรรมการวิจัยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้กิจกรรมการวิจัยไม่ชะงักงัน และไม่กระทบต่อการทำงานของชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกร

3) การปรับตัวเข้าหาวิถีปฏิบัติของชุมชน/กลุ่มที่ร่วมวิจัยช่วยทำให้การทำงานด้วยกันมีความราบรื่น ในกรณีของการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ เสนอให้เริ่มกิจกรรมแต่ละครั้งในเวลาประมาณ 10.00 น. และให้แล้วเสร็จในเวลาประมาณ 15.00 น. ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกกลุ่มฯ ต้องไปทำงานในสวน/ไร่ ในช่วงเช้ามีคดถึงสายๆ และในช่วงบ่าย

4) การมีทีมที่เล็งจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีส่วนช่วยเหลือทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากยังใหม่ต่อการทำวิจัยท้องถิ่น ซึ่งบางครั้งทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ไม่แน่ใจว่า สิ่งใดทำได้ สิ่งใดทำไม่ได้ หรือสิ่งใดจะขัดกับแนวทางของการทำวิจัยร่วมกับชุมชน

5) ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต้องมีความยืดหยุ่นในการทำงานเช่นกัน และต้องมีการแบ่งงานหรือประสานงานกัน เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมการวิจัยต่างๆ บางครั้งมีการปรับเปลี่ยนโดยเอาความสะดวกของกลุ่มฯ เป็นตัวตั้ง ดังนั้นอาจมีนักวิจัยจากทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่บางท่านไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ดังนั้นความยืดหยุ่นและการประสานงานที่กระหว่างนักวิจัยในทีมเองก็เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมการวิจัยที่ได้มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของเวลาได้อย่างต่อเนื่อง

6) การทำวิจัยร่วมกับชุมชนใช้เวลา ทั้งในแง่ของระยะเวลาการวิจัยที่ค่อนข้างยาว เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ และในแง่ของเวลาในการดำเนินกิจกรรมการวิจัย

แต่ละครั้ง เช่นในกรณีของการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มฯ ตั้งอยู่ที่อำเภอพร้าว ซึ่งห่างจากตัวอำเภอเมือง เชียงใหม่ราว 100 กม. ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมการวิจัยในพื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้เวลา 1 วัน รวมเวลา เดินทางไป-กลับ ฉะนั้นทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต้องมีความเสียสละและเข้าใจธรรมชาติของ การทำวิจัยร่วมกับชุมชน

5.4.2 บทเรียนจากการวิจัยของทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ

1) ทีมวิจัยชุมชนและกลุ่มฯ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการผลิต และการตลาดของข้าวสารอินทรีย์ บรรจุงดง โดยมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นรูปธรรม คือ ข้าวสารหอมนิลอินทรีย์บรรจุงดง ตรา ป๊าวเกษตรอินทรีย์ และได้เข้าใจถึงต้นทุน การตลาด และการแข่งขันของสินค้าข้าวสารอินทรีย์บรรจุงดง (กลุ่มฯ มี คำถามในเรื่องการวิจัยร่วมกับทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่า “กลุ่มฯ ได้อะไรเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ ที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มฯ และสามารถต่อยอด ออกเดินได้เองเมื่อจบงานวิจัย”)

2) จากการทำการวิจัยร่วมกับทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ “ในรูปแบบที่ชวนชุมชนคิด ชวนตั้งคำถาม ชาวบ้านได้คิดและตั้งคำถาม มองหาเป้าหมายการทำงานของตนเอง ควบคู่กับข้อมูล ทางหลักวิชาการ ทำให้สมาชิกกลุ่มฯ ได้ความรู้ลึกซึ้ง และกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมการทำวิจัย ชุมชน เกิดทัศนคติที่ดีต่อการวิจัย เพราะชาวบ้านสามารถเห็นผลของการทำวิจัยว่า ชาวบ้านได้อะไร ที่เป็นรูปธรรม ให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยให้ทำงานราบรื่นมากยิ่งขึ้น” (ข้อมูลจากสมาชิกทีมวิจัยชุมชน)

3) โครงการวิจัยทำให้กลุ่มฯ เป็นที่รู้จักมากขึ้น และ “ได้เปิดตัวให้หน่วยงานหลายๆ หน่วยได้รับรู้ว่า กลุ่มรวมตัวจริง มีผลผลิต และมีความเข้มแข็งพอสมควร” (ข้อมูลจากสมาชิกทีมวิจัยชุมชน)

5.5 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ตลอดระยะเวลาในการดำเนินโครงการวิจัยถือว่า มีความราบรื่น และโดยภาพรวมไม่ ประสบปัญหาในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่ต้องพิจารณา ดังต่อไปนี้

1) การชะงักงันของการดำเนินกิจกรรมการวิจัย เนื่องจากเป็นช่วงการเตรียมการเพาะปลูก หรือช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิต ดังได้นำเสนอไปในข้อ 5.4.1 ว่า ควรมีการสอบถามปฏิทินการ เพาะปลูกของชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกรที่จะทำวิจัยร่วมในช่วงของการพัฒนาโครงการวิจัย เพื่อให้ สามารถวางแผนกิจกรรมการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

2) การที่กลุ่มฯ มองว่า กิจกรรมการวิจัยมีมาก (ข้อ 4.6.1) ซึ่งอาจทำให้กลุ่มฯ เข้าใจ โครงการวิจัยคลาดเคลื่อน เนื่องจากหากมองจากมุมมองของนักวิจัยแล้ว ถือว่า กิจกรรมการวิจัย

ต่างๆ ไม่มากเกินไปนัก คำนึงทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หรือทีมวิจัยจากสถาบันการศึกษาควรทำความเข้าใจและอธิบายต่อชุมชนหรือกลุ่มชุมชนต่างๆ ที่ร่วมทำงานวิจัยด้วยกัน ให้เข้าใจถึงแนวคิดเกี่ยวกับการทำวิจัย และเป้าหมายของกิจกรรมการวิจัยต่างๆ ในโครงการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องดำเนินกิจกรรมการวิจัยนั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- วิฑูรย์ ปัญญากุล. ม.ป.ป. ภาพรวมเกษตรอินทรีย์ไทย 2552-2553. www.greenet.or.th (accessed 15 ม.ค. 2556)
- สุขชัย หล่อโลหการ. 2550. ธุรกิจเกษตรอินทรีย์ (*Organic farming business*). สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย, กรุงเทพฯ และปทุมธานี
- สหกรณ์กรีนเนท. ออนไลน์ ก. เกษตรอินทรีย์. www.greenet.or.th (accessed 15 ม.ค. 2556)
- สหกรณ์กรีนเนท. ออนไลน์ ข. สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ไทย. www.greenet.or.th (accessed 15 ม.ค. 2556)
- สำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. ออนไลน์. ข้อมูลการเกษตรอำเภอพร้าวปี 2553/2554. <http://phrao.chiangmai.doe.go.th/index4.htm> (accessed 24 ธันวาคม 2556)

ภาษาอังกฤษ

- Anderson, A. R., and McAuley, A. 1999. Marketing landscape: the social context. *Qualitative Marketing Research: An International Journal*, 2(3), 176-188.
- Aschemann, J., Hamm, U., Naspetti, S., et al. 2007. The organic market. In: Lockeretz, W. (Ed.) *Organic farming: an international history*. CABI International: Oxfordshire and Cambridge, MA.
- Day, J., Dean, A. A., and Reynolds, P. L. 1998. Relationship marketing: its key role in entrepreneurship. *Long Range Planning*, 31(6), 828-837.
- FiBL and IFOAM. 2014. *The world of organic agriculture: statistics & emerging trends 2014*. FiBL and IFOAM: Frick, Switzerland and Bonn.
- Grönroos, C. 1994. From marketing mix to relationship marketing: towards a paradigm shift in marketing. *Management Decision*, 32(2), 4-20.
- Kaplinsky, R. 2000. Globalisation and unequalisation: what can be learned from value chain analysis? *Journal of Development Studies*, 37(2), 117-146.
- M4P. 2008. *Making value chains work better for the poor: a toolkit for practitioners of value chain analysis*. Version 3. Making Value Chains Work Better for the Poor (M4P) Project, UK Department for International Development (DFID), Agricultural Development International: Phnom Penh, Cambodia.

- Roitner-Schobesberger, B., Darnhofer, I., Somsook, S., et al. 2008. Consumer perceptions of organic foods in Bangkok, Thailand. *Food Policy*, 33 (2), 112-121.
- Sangkumchaliang, P., and Huang, W.-C. 2012. Consumers' perceptions and attitudes of organic food products in northern Thailand. *International Food and Agribusiness Management Review*, 15(1), 87-102.
- UNIDO. 2009. *Agro-value chain analysis and development: the UNIDO approach – a staff working paper*. United Nations Industrial Development Organization, Vienna.
- Woranoot, I. 2009. *Implications of organic farming in development: experiences from organic rice farms in northern Thailand*. Unpublished master's thesis, Graduate School of Development Studies, International Institute of Social Studies, The Hague, The Netherlands.
- Zontanos, G., and Anderson, A. R. 2004. Relationships, marketing and small business: an exploration of links in theory and practice. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 7(3), 228-236.

ภาคผนวก

ประวัติทีมวิจัย

1. อาจารย์ ดร. วรพงศ์ ตระการศิรินนท์ (หัวหน้าโครงการ)

รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ที่อยู่ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถนนห้วยแก้ว
ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

การศึกษา

- รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (2554) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (2539) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รัฐศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 2 (2536) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นิติศาสตรบัณฑิต (2543) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประสบการณ์การทำงาน

2539 – 2548 เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ สำนักงานประมาณ

2548 – ปัจจุบัน อาจารย์คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์วิจัย/การปฏิบัติงาน

1. คณะทำงานติดตามผลการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณของส่วนราชการ/รัฐวิสาหกิจ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี
2. คณะทำงานจัดทำภาพรวมข้อมูลสารสนเทศของงานติดตาม และประเมินผล
3. คณะทำงานติดตามประเมินผลมาตรการปรับลดราคากลางสิ่งก่อสร้างของหน่วยงานภาครัฐลงร้อยละ 10
4. คณะทำงานการติดตามผลความเชื่อมโยงนโยบายรัฐบาลกับการยกระดับรายได้: ศึกษาเฉพาะกรณีหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

2. นายฉัตรสิน ใจปะ (หัวหน้าโครงการร่วม)

ประธานกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว

ที่อยู่ 32 หมู่ 2 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา ม.6

ประสบการณ์การทำงาน การเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ตั้งแต่ปี 2549

3. นายจ่านง กิริรักษ์ (ทีมวิจัยชุมชน)

รองประธานกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวกะเทียม

ที่อยู่ 57 หมู่ 6 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าวกะเทียม จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา ม.6

ประสบการณ์การทำงาน การเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ตั้งแต่ปี 2551

4. นายสมบัติ มั่งคั่ง (ทีมวิจัยชุมชน)

คณะกรรมการกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวกะเทียม

ที่อยู่ 72 หมู่ 6 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าวกะเทียม จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา ม.6

ประสบการณ์การทำงาน การเกษตรอินทรีย์ (ข้าว ตั้งแต่ 2551 และ ผักหวานป่า เริ่มปี 2555)

5. นายศกรานต์ ใหม่คำ (ทีมวิจัยชุมชน)

คณะกรรมการกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวกะเทียม

ที่อยู่ 5 หมู่ 7 ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าวกะเทียม จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา สัตวแพทยศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2540

ประสบการณ์การทำงาน การเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ตั้งแต่ปี 2554

6. นายคำฟู กันทา (ทีมวิจัยชุมชน)

คณะกรรมการกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวกะเทียม

ที่อยู่ 123 หมู่ 8 ตำบลป่าดู่ อำเภอพร้าวกะเทียม จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา ป.4

ประสบการณ์การทำงาน การเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ตั้งแต่ปี 2550

7. นายนิมิต กายชาติ (ทีมวิจัยชุมชน)

คณะกรรมการกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าวกะเทียม

ที่อยู่ 34 หมู่ 9 ตำบลป่าดู่ อำเภอพร้าวกะเทียม จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา ป.6

ประสบการณ์การทำงาน การเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ตั้งแต่ปี 2554

8. นายเมธี ศรีคำ (ทีมวิจัยชุมชน)

คณะกรรมการกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจอินทรีย์ อำเภอพร้าว

ที่อยู่ 119 ม. 9 ต. ป่าดู้ม อ. พร้าว จ. เชียงใหม่

การศึกษา ป. 7

ประสบการณ์การทำงาน การเกษตรอินทรีย์ (ข้าวและลำไย เริ่มทำตั้งแต่ปี 2551)

9. นายสุกิจ กันจันะ (ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

ที่อยู่ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถนนห้วยแก้ว
ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

การศึกษา

- Dr.sc.agr. (Agricultural Sciences) (Candidate), University of Hohenheim, Germany

- M.Sc. (Agricultural Sciences, Food Security, Natural Resource Management in the
Tropics and Subtropics), University of Hohenheim, Germany, 2005

- รป.บ. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541

ประสบการณ์การทำงาน

2549 – 2555 Junior Researcher, Research Project “Sustainable Land Use and
Rural Development in Mountainous Regions of Southeast Asia
(The Uplands Program, SFB564), University of Hohenheim,
Germany, based at Faculty of Agriculture, Chiang Mai
University

ประสบการณ์วิจัย/การปฏิบัติงาน

1. การใช้แนวทางแบบมีส่วนร่วม (participatory approaches) ในการวิจัยทางการเกษตรโดย
มหาวิทยาลัยในประเทศเยอรมนี
2. การบริหารปกครองแบบร่วมมือกัน (collaborative governance) ในบริบทของการ
ดำเนินงานคณะกรรมการรุ่มน้ำ โดยกรมทรัพยากรน้ำ

10. อาจารย์ ดร. วรทยา แจ่มกระจ่าง (ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

ที่อยู่ ภาควิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถนนห้วยแก้ว
ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

การศึกษา

- Ph.D. (Economics), Hitotsubashi University, Japan, 2011

- M.A. (Economics), Hitotsubashi University, Japan, 2006

- ศ.บ. (เศรษฐศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 1 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541

ประสบการณ์การทำงาน

2555 – ปัจจุบัน อาจารย์ภาควิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์วิจัย/การปฏิบัติงาน

1. มุมมองของผู้ใช้บริการสายการบินต่อการรวมกลุ่มพันธมิตรของสายการบิน
2. มุมมองของสายการบินต่อการรวมกลุ่มพันธมิตรของสายการบิน

11. นายชินกฤต สุวรรณศิริ (ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

ที่อยู่ ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239
ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

การศึกษา

- ว.ทม. (ชีววิทยา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542
- ค.บ. (เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2527

ประสบการณ์การทำงาน

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการเกษตรชำนาญการ ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร
คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์วิจัย/การปฏิบัติงาน(บางส่วน)

1. การศึกษาเปรียบเทียบผลผลิตของถั่วเหลืองในระดับไร่นาของเกษตรกร โดยใช้น้ำสกัดชีวภาพเป็นปัจจัยการผลิต
2. การผลิตข้าวปลอดสารพิษโดยใช้น้ำสกัดชีวภาพสูตรยอด โสนอัฟริกันและสูตรหอยเชอรี่เป็นปัจจัยการผลิต
3. การบริหารจัดการโรคและแมลงศัตรูหมูป่าปลอดภัยจากสารเคมีโดยใช้น้ำสกัดชีวภาพเป็นปัจจัยการผลิต
4. การตอบสนองต่อการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำต่อผลผลิตข้าวสายพันธุ์หอมนิลในเขตชลประทาน